

משלחת שורדי השואה

מצעד החיים 2025

80 שנה לשחרור

INTERNATIONAL *March* OF THE LIVING

ארגון מצעד החיים העולמי מודה מעומק הלב לכל התומכים
חברות וקרנות ההייטק הישראליות, קרן "זרעי החלום",
ולכל האנשים שהפכו את השתתפותם של שורדי השואה במצעד זה לאפשרית.
תודה על המחויבות שלכם להנצחת זיכרון השואה והגבורה.

השתתפו בהכנת החוברת: רויטל יכין קרקובסקי, אלי רובינשטיין, רוני עופרים,
מיטל גורן, אריאנה היידמן טיפוגרף, ליז פאניץ, קולין ס. וויט.
עריכה: יעקב שקולניק | **עיצוב:** שלי וינשטיין

המידע הכתוב בחוברת זו הועבר לנו על ידי שורדי השואה, בני משפחותיהם והמשלחות איתם הגיעו למצעד.
אנחנו מתנצלים אם חלו טעויות, אנו נוכל לתקן אותם בעותק הדיגיטלי של החוברת.

שורדות ושורדים יקרים,

מצעד החיים 2025 מתקיים השנה בסימן 80 שנה לשחרור אירופה מהשלטון הנאצי ולסיומה של מלחמת העולם השנייה.

80 שנה מאז שהעולם נחשף לזוועות השואה – ואנו זוכים לצעוד יחד אתכם, 80 שורדי שואה מרחבי העולם, דור אחרון של עדים חיים.

ביניכם תינוקות שנולדו באותם ימים של חורבן ותקווה, נערים ונערות שהפכו בעל כורחם למבוגרים בטרם עת. ילדותכם נגזלה, עברתם תופת שלא ניתן להעלות על הדעת, איבדתם משפחות, בתים, עולמות שלמים. ובכל זאת, למרות הכול, קמתם מתוך ההריסות, בניתם חיים חדשים, קהילות, מדינות. רבים מכם היו שותפים להקמתה ולביסוסה של מדינת ישראל.

אתם עדות חיה לניצחון הרוח.

מצעד החיים נולד לפני ארבעה עשורים כהצהרה של זיכרון וניצחון, כנגד צעדות המוות. שורד השואה אלי ויזל ז"ל אמר: "כשאתה מקשיב לעד – אתה הופך לעד". מאות אלפי הצעירים והצעירות מכל רחבי העולם שהשתתפו במצעד החיים הם העדים החדשים.

שורדים יקרים, אנחנו מבטיחים לכם שלעולם לא נשכח. נמשיך לצעוד ולהעביר את לפיד הזיכרון לדורות הבאים.

עם ישראל חי.

אני זוכר

אני עדיין חי וזוכר!
אני זוכר את הסלקציות בסרד.
אני זוכר את העינויים מצד השומרים.
אני זוכר את בני משפחתנו שנרצחו.
אני זוכר את הפרידה מההורים ומאחי.
אני זוכר את פני האסירים / השלדים שהורעבו.
אני זוכר אסירים שהתמוטטו בצעדת המוות ונורו על ידי אנשי אס אס.
זוכר אסירים שקפאו בקרונות רכבת פתוחים.
לא אשכח את הפחד והרעב.
אנחנו הגחלים, ששרדו את השריפה הגדולה, בה נרצחו שישה מיליון יהודים.

נפתלי פירסט

מספר B-14026 אושוויץ

מספר 120041 בוכנוולד

INDEX

Barbara Frankiss	26	ברברה פרנקיס
Aviva Ptack	26	אביבה פטק
Benjamin Albalas	27	בנימין אלבלאס
Cantor George Lindenblatt	27	החזן ג'ורג' לינדנבלט
Esther Fairbloom	28	אסתר פיירבלום
Celia Kener	28	סיליה קנר
Eva Kuper	29	אווה קופר
Eva Umlauf	29	אווה אומלאוף
Eva Clarke	30	אווה קלארק
Eve Kugler BEM	30	איב קוגלר
Gabriella Karin	31	גבריאלה קרין
Fran Malkin	31	פראן מלקין
Helen Kaplan	32	הלן קפלן
Georgine Nash	32	ג'ורג'ין נאש
Hershel Greenblat	33	הרשל גרינבלט
Laszlo Selly	33	לסלו סלי
Mania Hudy	34	מניה הודי
Mala Tribich MBE	34	מ'מאלה טריביץ
Marek Frodis	35	מארק פרודיס
Mark Schonwetter	35	מארק שונווטר
Mark Spigelman	36	מארק שפיגלמן
Martin Stern BEM	36	מרטין שטרן
Miklos Andradi	37	מיקלוש (מייק) אנדרדי
Mary Eckstein	37	מארי אקשטיין
Nate Leipziger	38	נייט לייפציגר
Norma Menasche	38	נורמה מנשה
Reny Friedman	39	ריני פרידמן
Rita Starkman	39	ריטה שטרקמן
Rosa Rotenberg	40	רוזה רוטנברג
Rosette Goldstein	40	רוזט גולדשטיין
Sami Steigmann	41	סמי שטייגמן
Salomon Jacques Weisser BEM	41	סלומון ז'אק וייסר
Sol Nayman	42	סול ניימן
Susanne Reyto	42	סוזן רייטו
Montvai Attiláné	43	מונטווי אתילאן (ורוניקה)
Miklós Gráner	43	מיקלוש גרנר
Herta Amir	44	הרטה אמיר
Sándor Zeisler	44	שנדור זייסלר

תוכן

Naftali Furst	6	נפתלי פירסט
Moshe Igner	6	משה איגנר
Chana Ben Ary	7	חנה בן ארי
Azriel Zyperberszt	7	עזריאל ציפרברשט
Morel Grosman	8	מורל גרוסמן
Gital Koifman	8	גיטל קויפמן
Gitel Tova Belahousky	9	גיטל טובה בלהוסקי
Zili Wenkert	9	צילי ונקרט
David Ernan	10	דויד ארנן
Hana Sternlicht	10	חנה שטרנליכט
Mate Hirsch	11	מטי (מזל) הירש
Arne Rabuchin	11	ארני רבוכין
Haim Gar Or	12	חיים גר אור
Israel Shaked	12	ישראל שקד
Shoshana Bogler	13	שושנה בוגלר
Felicja Weiss	13	פליציה וייס
Bella Eizenman	14	בלה אייזנמן
Yosef Farkash	14	יוסף פרקש
Esther Kamil	15	אסתר קמיל
Edgar Sluizer Minden	15	אתגר שלאוזר מינדן
Harri Ghimpovici	16	הרי גימפוביץ
Myra Pelleg	16	מירה (מרים) פלג
Suzana Leibovici	17	סוזנה לייבוביץ
Alisa Vitis Shomron	17	עליזה ויטיס שומרון
Arnold Clevs	18	ארנולד קלבס
Sara Weinstein	18	שרה וינשטיין
Pnina Beredjick	19	פנינה ברדז'יק
Ella Katz	19	אלה (אלקה) כץ
Irene Shashar	20	אירין ששר
Galia Steiner	20	גליה שטיינר (הרכבי)
Giora Shefi	21	ג'ורא (ג'ורג') שפי
Dvora Weinstein	21	דבורה וינשטיין
George Borgel	22	ג'ורג' בורגל
Arie Pinsker	22	אריה פינסקר
Michael Kupershtein	23	מיכאל קופרשטיין
Anna Richter	23	חנה ריכטר
Rabbi Israel Meir Lau	24	הרב ישראל מאיר לאו
Ada Simner	24	עדה סימנר
Allan Hall	25	אלן הול
Aliza Hershkovich	25	עליזה הרשקוביץ

Naftali Furst (92)

Year of birth: 1933 | Place of birth: Czechoslovakia
Delegation: Israel

"I am Naftali Furst, born in Bratislava, Czechoslovakia, 92 years old. When I was nine years old, I was imprisoned in the Sered concentration camp in Slovakia, together with my mother Margit, father Artur, and my brother Shmuel." "On November 2, 1944, we were sent..to Auschwitz-Birkenau. The first sight I saw at the door of the train car was red flames shooting from the chimneys of the crematorium. A miracle happened. The day before we arrived at Auschwitz, Himmler ordered the gas chambers to cease operation. The gassing was stopped, but the piles of bodies continued to be burned in the crematorium. The number 14026-B was stamped on my arm. Shmuel and I were separated from our parents and left alone." In January 1945 Shmuel and I were sent on a death march. The suffering was worse than death. The journey continued in open train cars, in the freezing cold of minus 25°C. "On January 23, 1945 we arrived at Buchenwald. Exhausted and sick, I had a fever and was hallucinating. I was once again on the verge of ending my life as a pile of ashes. The head of the barracks, Antonin Kalina, ordered my brother to take me to the hospital. A second miracle occurred - I recovered and healed. Kalina was awarded the title of Righteous Among the Nations for saving over 900 Jewish children from death." "On April 11, 1945, I was liberated by the American army in Buchenwald, and I was 12 years old, alone in the world. I returned to Bratislava. My parents and brother had also survived, each in a different camp. We were reunited." "I grew up and started a family in Israel. Thanks to my daughter Ronit, I have four grandchildren and three great-grandchildren, and I live in a relationship with Tova Wegman."

”
המראה הראשון
שנגלה לעיניי
בפתח הקרון היו
להבות אדומות
שבקעו מאורבות
הקרמטוריום. אירע
נס. יום לפני שהגענו
לאושוויץ ציווה
הימלר להפסיק את
פעילות תאי גזים
-
A miracle
happened. The
day before
we arrived at
Auschwitz,
Himmler ordered
the gas chambers
to cease operation
”

נפתלי פירסט (92)

שנת לידה: 1933 | ארץ מוצא: צ'כוסלובקיה | משלחת: ישראל

"כשהייתי בן תשע נכלאתי במחנה ריכוז Sered שבסלובקיה, ביחד עם אמא מרטיט, אבא ארתור ואחי שמואל. ממחנה Sered נשלחו רוב יהודי סלובקיה להשמדה בפולין. היה שם משטר אכזרי. חיינו בפחד מהסכנה להישלח בטרנספורט." "ב-2.11.1944 נשלחנו, כל המשפחה, לאושוויץ-בירקנאו. המראה הראשון שנגלה לעיניי בפתח הקרון היו להבות אדומות שבקעו מאורבות הקרמטוריום. אירע נס. יום לפני שהגענו לאושוויץ ציווה הימלר להפסיק את פעילות תאי גזים. ההשמדה בגז הופסקה, אך בקרמטוריום המשיכו לשרוף את ערמות הגופות. על זרועי הוטבע המספר B-14026. שמואל ואני הופרדנו מהורינו ונשארו לבדנו." "בינואר 1945 החל פינוי המחנות מפולין לגרמניה. יחד עם אלפי אסירים נשלחנו שמואל ואני לצעדת המוות, אירוע שקשה לתאר במילים. הסבל היה גרוע ממוות. המסע נמשך בקרונות רכבת פתוחים, בקור המקפיא של מינוס 25°C." "ב-23 בינואר 1945, בדיוק לפני 80 שנה, הגענו לבוכנוואלד. תשוש וחולה קדחתי מחום והיו לי הזיות. שוב הייתי כפסע מלסיים את חיי כערמת אפר. הממונה על הצריף, Antonin Kalina, הורה לאחי להעביר אותי לבית החולים, בתקווה ששם יצילו אותי. שמואל חשש כי ידע שמבית החולים אין דרך חזרה. קלינה זכה בתואר חסיד אומות העולם על שהציל ממוות למעלה מ-900 ילדים יהודים." "נס שני התרחש - התאוששתי והחלמתי. ב-11 באפריל 1945 שוחררתי על ידי הצבא האמריקאי בבוכנוואלד, ואני בן 12, לבדי בעולם. חזרתי לברטיסלאבה. נודע לי שגם הוריי ואחי שרדו, כל אחד במחנה אחר. התאחדנו והיינו מאושרים." "לפני כחמש שנים עברתי זעזוע נפשי עמוק. נודע לי שבבית הוריי הוקם לקראת סוף המלחמה מחנה ריכוז ליהודים מהונגריה, שנקרא מחנה FURST. על ביתנו הייתה כתובת גדולה, BRATIA FURST (אחים פירסט), כי בחצר פעל עסק העצים של אבי ואחיו. אתם מבינים? כשהתעניתי בבוכנוואלד, מאות יהודים התענו ומתו בחצר הבית שבו נולדתי, והם קבורים בקרבתו בקבר אחים, רובם ללא ציון שמם. התבגרתי והקמתי משפחה בישראל. בזכות בתי רונית יש לי ארבעה נכדים ושלשה ננים, ואני חי בזוגיות עם טובה וזוגי."

Moshe Igner (91)

Year of birth: 1934 | Place of birth: Romania | Delegation: Israel

Moshe Igner remembers a happy childhood, which was suddenly interrupted when he was six years old. He spent his childhood years mainly with his mother. His father was absent from home a lot.

"From 1940 onwards, the authorities persecuted us. We could not attend public school, we were kicked out of the house and had to live in a rented house far from the school."

My father, who was a lawyer, was not allowed to work in his profession and was forced to earn a living from other occupations. My mother had to work very hard jobs so that my brother and I could attend school."

"My family was murdered in camps in Yugoslavia. In 1944, after the Russians liberated Romania, we got our house back, but it was nationalized in 1947 by the communist regime and to this day we haven't gotten it back. During the entire time my father was in prison, I couldn't get accepted to university and had to work for a living."

In 1950, his father was arrested for underground Zionist activity and released after four years. Only later, after his father died, did Moshe discover that he had been one of the leaders of the Zionist underground in Romania, both under the Nazi and communist regime.

Moshe Igner immigrated to Israel in 1957 and had two children and five grandchildren.

”
משנת 1940 ואילך
רדפו אותנו השלטונות.
לא יכולנו ללמוד בבית
ספר ציבורי, גירשו
אותנו מהבית והיינו
צריכים לגור בבית
שכור, בתנאים ירודים.
הרחק מבית הספר
-
From 1940 onwards,
the authorities
persecuted us. We
could not attend
public school, we
were expelled from
home and had to live
in a rented home, in
poor condition, far
from school
”

משה איגנר (91)

שנת לידה: 1934 | מקום לידה: רומניה | משלחת: ישראל

משה איגנר זוכר ילדות מאושרת, שנעצרה באחת כשהיה בן שש. שנות ילדותו עברו עליו בעיקר עם אמו. אביו עבד בעבודת כפייה בבוקרשט, ובמקביל פעל במחתרת הציונית.

"משנת 1940 ואילך רדפו אותנו השלטונות. לא יכולנו ללמוד בבית ספר ציבורי, גירשו אותנו מהבית והיינו צריכים לגור בבית שכור, בתנאים ירודים, והרחק מבית הספר. לאבא, שהיה עורך דין, לא נתנו לעבוד במקצועו והוא נאלץ להתפרנס מעיסוקים אחרים. אמי הייתה צריכה לעבוד בעבודות קשות מאוד כדי שלי ולאחי תהיה אפשרות ללמוד בבית הספר."

"בני משפחתי נרצחו במחנות ביוגוסלביה. בשנת 1944, אחרי שהרוסים שחררו את רומניה, קיבלנו את הבית שלנו בחזרה, אך בהמשך הוא הולאם על ידי המשטר הקומוניסטי ועד היום לא קיבלנו אותו בחזרה."

בשנת 1950 נעצר האב בגין פעילות ציונית מחתרתית ושוחרר אחרי ארבע שנים. רק מאוחר יותר, אחרי שאביו נפטר, גילה משה שהוא היה אחד ממנהיגי המחתרת הציונית ברומניה, הן תחת המשטר הנאצי והן תחת המשטר הקומוניסטי.

"במשך כל זמן שאבי היה אסור בבית הסוהר, לא יכולתי להתקבל ללימודים באוניברסיטה ונאלצתי לעבוד למחייתי."

משה איגנר עלה לישראל בשנת 1957 ונולדו לו שני ילדים וחמישה נכדים.

Chana Ben Ary (86)

Year of birth: 1939 | Place of birth: Romania | Delegation: Israel

Chana was her parents' only child.

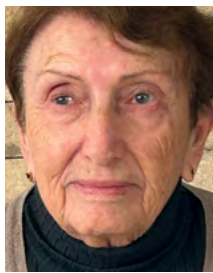
"We lived in a traditional and supportive Jewish community. Dad was in business with his brother. In the city where we lived, all Jews had to wear a yellow badge, and we were only allowed to buy products at the local market and only in the early morning hours, when there was nothing to buy."

Chana's father was taken to a labor camp. She and her mother were forced to move from place to place. "My mother sent me to a local bakery. I gave the baker the money and he said there was no bread, or in other words, he refused to sell to Jews."

"On the day of liberation, we were in the basement together with my father's sister and many others. Suddenly the doors opened and Russian soldiers entered. They threatened the people with their guns and demanded that they be given money, watches and gold. Mother hugged me and quietly told me, 'Cry.' But I was speechless with panic. She pinched me so that I would cry, and at the sound of my cries the soldiers left us. We came out of the basement and the whole street was full of corpses of people and horses."

At the end of the war, Chana's father returned and she went back to school until the family immigrated to Israel in 1950. Chana has three children, six grandchildren and a great-grandchild.

"Marching on the March of the Living is a kind of victory. I feel great pride in what I have done and achieved, and also in the fact that as a people we have managed to recover and rebuild ourselves. I feel that with this journey I am repaying a debt to my parents who suffered so much during the war."

”

לפתע נפתחו הדלתות ונכנסו חיילים רוסים. הם איימו ברוביהם על האנשים. אמא צבטה אותי כדי שאבכה, ולמשמע בכי והחיילים עזבו אותנו

Suddenly the doors opened and Russian soldiers came in. They threatened the people with their guns. Mother pinched me to make me cry, and when they heard my crying, the soldiers left us

”

חנה בן ארי (86)

שנת לידה: 1939 | מקום לידה: רומניה | משלחת: ישראל

חנה הייתה בת יחידה להוריה. "חינו בקהילה יהודית מסורתית ותומכת. אבא עסק במסחר ביחד עם אחיו. בעיר שבה התגוררנו נאלצו כל היהודים לענוד מלאי צהוב, והיינו רשאים לקנות מוצרים בשוק המקומי בלבד ורק בשעות הבוקר המוקדמות, כשלא היה מה לקנות."

"הזיכרון הממשי הראשון שלי הוא מגיל שלוש-ארבע. באחת הפעמים אמא הסיירה מבגדיה את הטלאי הצהוב, החזיקה אותי בידיה והלכה לקניות בשעות אסורות, כדי להשיג מזון. שוטר שהבחין באמא, משך אותי ממנה וצעק עליה, שאינה עונדת את הטלאי. אימא הכחישה שהיא יהודייה, אבל השוטר המשיך לאיים עליה שייקח אותה למשטרה. אני זוכרת שהייתי משותקת ומפוחדת. אני חושבת שאימא נתנה לו כסף והוא עזב אותנו. ברחנו הביתה מבלי לקנות מצרכים."

אביה של חנה נלקח למחנה עבודה. חנה ואימא נאלצו לעבור ממקום למקום. בכל פעם גירשו אותן מהחדרים ששכרו, וגם סירבו למכור להן אוכל. "אימא שלחה אותי למאפייה מקומית. נתתי לאופה את הכסף והוא אמר שאין לחם, או במילים אחרות סרב למכור ליהודים."

"ביום השחרור היינו במרתף ביחד עם אחות של אבא ורבים אחרים. לפתע נפתחו הדלתות ונכנסו חיילים רוסים. הם איימו ברוביהם על האנשים ודרשו שניתן להם כסף, שעונים וזהב. אימא חיבקה אותי ואמרה לי בשקט תבכי. אבל אני נאלמתי מרוב בהלה. היא צבטה אותי כדי שאבכה, ולמשמע בכי והחיילים עזבו אותנו. יצאנו החוצה מהמרתף וכל הרחוב היה מלא גופות של אנשים וסוסים."

בסוף המלחמה אביה של חנה חזר והיא שבה ללמוד בבית ספר עד שבי 1950 המשפחה עלתה לישראל. לחנה שלושה ילדים, שישה נכדים ונין. "לצעוד במצעד החיים זה סוג של ניצחון. אני מרגישה גאווה גדולה על מה שעשיתי והשגתי, וגם על כך שכעם הצלחנו להשתקם ולבנות עצמנו מחדש. אני מרגישה שבנסיעה זו אני מחזירה חוב להוריי שסבלו כל כך במהלך המלחמה."

Azriel Zyperberszt (95)

Year of birth: 1930 | Place of birth: Belgium | Delegation: Israel

Azriel Zyperberszt was born in 1930 in Belgium. He remembers his childhood, with his parents and two sisters, fondly. "Every Sabbath I went to synagogue with my father and I don't remember encountering anti-Semitism."

The Germans arrived in Belgium in May 1940 and began arresting Jews. The family immediately boarded a train and fled to France:

"We traveled for three days and three nights. The train stopped many times. The Germans shot at the train but did not hit our carriage. In France, one woman helped us and a priest found us a hiding place with farmers. We slept on hay that was intended for cattle. We did not shower for four years."

"My parents were arrested and sent to a labor camp in the south of France. A few weeks later, the pressure on the Jews increased and they tried to catch us. The family was forced to move to other hiding places and split up. My little sister and I found refuge for four years and two months in the basement of a family that hid us. We lived in difficult conditions, without electricity or water. The family took care of our food, and the priest provided us with clothes, notebooks, and pencils."

"When the war ended, representatives of the Jewish community moved us to a place where there were many Jewish refugees. The family was reunited, we returned to Belgium and discovered that many of our relatives had been murdered in Auschwitz. In 1950, I left Belgium and immigrated to Israel."

Azriel had two sons, one of whom passed away, and two grandchildren.

”

אני ואחותי הקטנה מצאנו מקלט במשך ארבע שנים וחודשיים במרתף של משפחה שהסתירה אותנו. חיינו בתנאים קשים, ללא חשמל ומים

My little sister and I found refuge for four years and two months in the basement of a family that hid us. We lived in difficult conditions, without electricity and water

”

עזריאל ציפרברשט (95)

שנת לידה: 1930 | ארץ מוצא: בלגיה | משלחת: ישראל

עזריאל ציפרברשט נולד בשנת 1930 בבלגיה. ילדותו, עם הוריו ושתי אחיותיו, זכורה לו לטובה. "בכל שבת הלכתי עם אבא לבית הכנסת ואני לא זוכר שנתקלתי באנטישמיות."

"הגרמנים הגיעו לבלגיה במאי 1940 והחלו לעצור יהודים. המשפחה עלתה מיד על רכבת וברחה לצרפת. ניסענו שלושה ימים ושלושה לילות. הרכבת נעצרה פעמים רבות. הגרמנים ירו על הרכבת אך לא פגעו בקרון שלנו. בצרפת עזרה לנו אישה אחת וכומר מצא לנו מסתור אצל חקלאים. ישנו על חציר שהיה מיועדת לבהמות. לא התקלחנו במשך ארבע שנים."

"הוריי נעצרו ונשלחו למחנה עבודה בדרום צרפת. כעבור כמה שבועות גבר הלחץ על היהודים וניסו לתפוס אותנו. המשפחה נאלצה לעבור למקומות מסתור אחרים ולהתפצל. אני ואחותי הקטנה מצאנו מקלט במשך ארבע שנים וחודשיים במרתף של משפחה שהסתירה אותנו. חיינו בתנאים קשים, ללא חשמל ומים. המשפחה דאגה לנו למזון, והכומר סיפק לנו בגדים, מחברות ועפרונות."

"כשהמלחמה נגמרה העבירו אותנו נציגי הקהילה היהודית למקום שבו היו פליטים יהודים רבים. המשפחה התאחדה, חזרנו לבלגיה וגילינו שרבים מקרובי המשפחה שלנו נרצחו באושוויץ. בשנת 1950 עזבתי את בלגיה ועליתי לישראל."

לעזריאל היו שני בנים, אחד מהם נפטר, ויש לו שני נכדים.

Morel Grosman (81)

Year of birth: 1944 | Place of birth: Romania | Delegation: Israel

Morel was born in February 1944 in Bucharest, Romania, to Mordechai and Perla Grossman. Together with his mother and his older sister, Elvira, they hid in the barn of a friend of his mother. The father was sent to a labor camp for three years and was only released in 1947.

"I was a baby, I don't have many memories. We all survived. I can only see in one eye due to an event that happened in my childhood and I don't remember much of it."

"After my father returned from the labor camp, we returned home. I completed high school in 1962, and we began our journey to Israel. We moved from Romania to Vienna, from Vienna to Italy, and from there we immigrated to Israel."

Morel studied Hebrew at the Ulpan, and since he already had a matriculation certificate, he could continue studying. He went down south and studied to be an X-ray technician. Over the years, he worked and advanced, joining the Meir Hospital team and working with cardiologists on computerized imaging.

"I felt like I was a partner in saving lives."

In Israel, Morel met Kochava (Stella). The two married and had two children and four grandchildren. Kochava died in 2010.

"It's important to me to participate in the March of the Living. It wasn't until I was about 22 that my sister told me that I was a Holocaust survivor. It's important to me to connect with my roots and try to understand what was there. It's important to me that the stories be preserved for future generations and that future generations continue to learn and hear what the Jews went through in the Holocaust."

When I see the anti-Semitism that exists in the world, it makes me feel rage, anger, and sadness that something like this still continues to exist and probably will continue to exist. We must fight anti-Semitism and be proud of who we are."

”

כשאני רואה את האנטישמיות, שקיימת בעולם, זה גורם לי זעם, כעס ועצבות, שתופעה כזו עדיין מתקיימת. אנחנו חייבים להילחם באנטישמיות ולהיות גאים במי שאנחנו

When I see the anti-Semitism that exists in the world, it makes me feel rage, anger and sadness that something like this still continues to exist

”

מורל גרוסמן (81)

שנת לידה: 1944 | ארץ מוצא: רומניה | משלחת: ישראל

מורל נולד בפברואר 1944 בבוקרשט, רומניה, למרדכי ופרלה גרוסמן. הוא היה הילד שני במשפחה. יחד עם אמו ואחותו הבכירה אלזבטה ז'ל, הסתתרו בדיר של חברת משפחה של האם. האב נשלח למחנה עבודה למשך שלוש שנים והשתחרר רק בשנת 1947, על אף שאחרים השתחררו כבר ב-1944.

"הייתי תינוק, אין לי הרבה זיכרונות. כולנו נשארו בחיים. אני רואה רק בעין אחת בשל אירוע שהתרחש בילדותי ואני לא זוכר ממנו הרבה. לאחר שאבי חזר מהמחנה שבנו הביתה. השלמתי את לימודי התיכון בשנת 1962 התחלנו את המסע שלנו לארץ. עברנו מרומניה לווינה, מווינה לאיטליה ומשם עלינו ארצה."

מורל למד עברית באולפן, ומכיוון שכבר הייתה לו תעודת בגרות, יכול היה להמשיך וללמוד. הוא ירד דרומה ולמד להיות טכנאי רנטגן. במשך השנים עבד והתקדם, הצטרף לצוות בית חולים מאיר ועבד מול קרדיולוגים בהדמיות ממוחשבות. "הרגשתי שאני שותף להצלחת חיים."

בישראל הכיר מורל את כוכבה (סטלה). השניים נישאו ונולדו להם שני ילדים וארבעה נכדים. כוכבה נפטרה בשנת 2010.

"חשוב לי להשתתף במצעד החיים. הוריי הסתירו ממני שאני ניצול שואה, ורק בגיל 22 בערך סיפרה לי זאת אחותי. חשוב לי להתחבר לשורשים ולנסות להבין מה היה שם. חשוב לי שהסיפורים יישמרו לדורות הבאים ושדורות ההמשך ימשיכו ללמוד ולשמע מה עברו היהודים בשואה."

"כשאני רואה את האנטישמיות, שקיימת בעולם, זה גורם לי להרגיש זעם, כעס ועצבות על שדבר כזה עדיין ממשיך להתקיים וכנראה שגם ימשיך להתקיים. חייבים להילחם באנטישמיות ולהיות גאים במי שאנחנו."

Gital Koifman (85)

Year of birth: 1939 | Place of birth: Moldova | Delegation: Israel

Gital Koifman (Brunsport), now known as Gita, was born in 1939 in Briceni, Moldova.

As a child, she was affectionately nicknamed Gitelae.

In June 1941, the German army deported the Jews to Transnistria. Gital and her family were forced to march there on foot, in harsh conditions of cold and mud, and without food. Along the way, her mother's brothers were murdered and her grandmother was run over and killed. When they arrived at the Azarinci ghetto, her mother died of typhus. Gital managed to survive in the ghetto thanks to her aunts, who protected her.

In March 1944, when she was five years old, the ghetto was liberated. She and her father set out on a journey of hundreds of kilometers back home, with her father carrying her in his arms. When they arrived in Brzeczny, they discovered that their home had been destroyed and most of their family had perished. Gital lost dozens of her family members in the Holocaust, including her mother, grandmother, uncles, and aunts.

Gital immigrated to Israel in 1973. She is currently the chairwoman of the Association of Survivors of Concentration Camps and Ghettos in Israel. In 2016, the association planted a grove in the Ruhama Forest in the western Negev, in memory of the million and a half Jewish children who perished in the Holocaust.

"It is important for me to march on the March of the Living in Auschwitz, to remember and identify with the Jews who went to the crematoria and with the million and a half children who were murdered in the Holocaust."

Gital is also a member of the board of Yad Vashem, and the Center for Holocaust Survivors' Organizations, and a member of the executive board of the Claims Conference.

”

היהודים שהלכו למשרפות באושוויץ ביקשו שלא לשכוח אותם. חשוב לי לצעוד במצעד החיים באושוויץ, לזכור ולהזדהות איתם ועם מיליון וחצי ילדים שנרצחו בשואה

It is important to march, to remember and identify with the Jews who went to the crematoria including the million and a half children who were murdered

”

גיטל קויפמן (85)

שנת לידה: 1939 | ארץ מוצא: מולדובה | משלחת: ישראל

גיטל קויפמן (ברונספורט), המכונה כיום גיטה, נולדה בשנת 1939 בבריצ'ני, מולדובה. בילדותה כינויה בשם חיבה גיטלע.

ביוני 1941 פלש הצבא הגרמני וגירש את היהודים לטרנסניסטריה. גיטל ובני משפחתה אולצו לצעוד לשם ברגל, בתנאי קור ובזק קשים ולא מזון. בדרך נרצחו האחים של אמה וסבתה נדרסה למוות.

כשהגיעו לגטו אזרינצי, נפטרה אמה ממחלת הטיפוס. גיטל הצליחה לשרוד בגטו בזכות דודותיה, שהגנו עליה. במרס 1944, בהיותה בת חמש, שוחרר הגטו. היא ואביה יצאו למסע של מאות קילומטרים בחזרה הביתה, כשאביה נושא אותה על ידיו. כשהגיעו לבריצ'ני גילו שבתם נהרס רוב משפחתם נספתה. גיטל איבדה בשואה עשרות רבות מבני משפחתה, בהם אמה, סבתה, דודים ודודות.

גיטל עלתה לישראל בשנת 1973. כיום היא יו"ר עמותת ניצולי מחנות הריכוז והגטאות בישראל. בשנת 2016 נטעה העמותה חורשה ביער רוחמה שבנגב המערבי, לזכר מיליון וחצי ילדים יהודים שנספו בשואה.

"היהודים שהלכו למשרפות באושוויץ ביקשו שלא לשכוח אותם. חשוב לי לצעוד במצעד החיים באושוויץ, לזכור ולהזדהות איתם ובמיליון וחצי ילדים שנרצחו בשואה."

גיטל היא גם חברת הוועד המנהל של יד ושם, חברת הוועד המנהל של מרכז הארגונים של ניצולי השואה וחברה בוועד המנהל של ועידת התביעות.

Gitel Tova Belahousky (95)

Year of birth: 1930 | Place of birth: Ukraine | Delegation: Israel

"I was born in the spring of 1930 to Yehuda Kretzman and Miriam (nee Stoler) in Dombrowicz."

"My brother Hershel was two years older than me. Hannah, born two years after me, contracted meningitis and remained bedridden."

In the summer of 1942, at the Dombrowicz ghetto, the Germans and Ukrainians ordered everyone to line up outside, and from there they were taken to the train station. A Ukrainian policeman entered the house and shot [Hannah] to death in front of us.

During the march to the train station about 800 were shot to death, but we survived. My mother and baby brother did not flee with us and contact was severed. We lived in the forests for about three weeks without food and decided to go to the Wisoczek ghetto.. where we hid in a hole in a yard.

My older brother, who had typhus, remained in his bed - we have not seen him since. We escaped to the forests and lived there for about three years with the partisans. About a month after the escape, we reunited with my mother and younger brother.

After the war, we lived in Poland, and continued to suffer from anti-Semitism.

I immigrated to Israel in 1949. One year later I married the late Moshe Belahousky. We had 4 children and I have 11 grandchildren and 13 great-grandchildren. My eldest daughter Ahuva passed away on January 1, 2025 from cancer.

I have told my descendants about my family's history. I wrote an autobiographical book. I only hid from them the murder of my little sister, and I only told them about it a year ago. I also tell about it in schools, to soldiers in the army, high-tech workers, and anyone willing to listen."

”

העולם לא למד את לקחי השואה. חובה שהעולם ידע מה קרה. אל תשכחו את מה שעשו לנו ותמיד תדאגו להיות חזקים בזכות עצמכם ולא להיות תלויים בחסדי זרים

The world has not learned the lessons of the Holocaust. It is imperative to know what happened. Do not forget what they did to us

”

גיטל טובה בלהוסקי (95)

שנת לידה: 1930 | ארץ מוצא: אוקראינה | משלחת: ישראל

"נולדתי באביב 1930 בדומברוביץ ובהמשך עברנו לכפר קרסין שבאוקראינה, בת ליהודה קרצמן ומרים (לבית סטולר). הוריי קראו לי גיטל'ה טובה. אחי הרשל היה מבוגר ממני בשנתיים וחנה נולדה שנתיים אחריי, חלתה בדלקת קרום המוח ונותרה מרותקת למיטתה. בקיץ 1942 כשהיו בגטו דומברוביץ, הגיעו בוקר אחד הגרמנים והאוקראינים שסייעו להם, וציוו על כולם להתייצב בחוץ ומשם הוליכו אותם אל תחנת הרכבת. "נשארנו בבית בגלל אחותי. שוטר אוקראיני נכנס לבית, ראה את מצבה של אחותי וירה בה למוות לנגד עינינו.

"במהלך הצעידה לתחנת הרכבת ברחו כאלף יהודים ובהם אני, אבי ואחי הגדול. 800 נורו למוות, אנחנו ניצלנו. אחי ואחי התינוק לא ברחו איתנו והקשר נותק. חיינו ביערות כשלושה שבועות ללא אוכל והחלטנו ללכת לגטו ויסוצק, שם היו לנו קרובי משפחה.

"גם בגטו ויסוצק הצטוו היהודים להתכנס ברחוב. התחבאנו עם קרובי משפחה בבור בחצר. אחי הגדול, שחלה בטיפוס, נשאר במיטתו ומאז לא ראינו אותו. ברחנו ליערות וחיינו שם כשלוש שנים עם הפרטיזנים. כחודש אחרי הבריחה התאחדנו עם אחי ואחי הקטן.

"בתום המלחמה גרנו תקופת זמן בפולין. המשכנו לסבול מאנטישמיות ובכמה מקומות עשו פרעות ביהודים. לאחר כשנה הבריחו אותנו דרך ההרים לאוסטריה. שהינו כשלוש שנים במחנה עקורים.

"עליתי לישראל ב-1949 ונישאתי למשה בלהוסקי ז"ל. נולדו לנו 4 ילדים ויש לי 11 נכדים ו-13 נינים. בתי הבכורה אהובה ז"ל נפטרה ב-1 בינואר 2025 ממחלת הסרטן.

"העולם לא למד את לקחי השואה. חובה שהעולם ידע מה קרה. אל תשכחו את מה שעשו לנו ותמיד תדאגו להיות חזקים בזכות עצמכם ולא להיות תלויים בחסדי זרים. כל השנים סיפרתי לצאצאי את קורות משפחתי. הסתרתי מהם רק את הרצח של אחותי הקטנה שהתרחש לנגד עיני וסיפרתי על כך רק לפני שנה. כתבתי ספר אוטוביוגרפי שתורגם גם לאנגלית."

Zili Wenkert (83)

Year of birth: 1941 | Place of birth: Romania | Delegation: Israel

Zili Wenkert was born during World War II in Czernowitz, then Romania and now Ukraine.

At the age of six weeks, she and her family were deported to the Djurin ghetto in Transnistria. The family lived in a small room with her grandparents and aunts. In order to survive, her grandparents sold the property they had brought with them. Zili's first memory of the war is the bombing of the retreating German army by the Soviets.

At the end of the war, the family traveled to Radowitz, Shchukovina.

In 1965, Zili and the late Boris immigrated to Israel and settled in Nahariya. Zili has 2 sons and 3 grandchildren.

On October 7, 2023, her eldest grandson, Omar, was kidnapped from the Nova party and was held captive in Gaza until his release, in February 2025, after 505 terrible days. According to Zili, this was the real Holocaust for her.

”

ב-7 באוקטובר 2023 נחטף עומה, נכדי הבכור, ממסיבת הנובה. הוא שוחרר לאחר 505 ימים נוראים. זו הייתה עבורי השואה האמיתית

On October 7, 2023, Omer, my eldest grandson, was kidnapped from the Nova Music Festival. He was released after 505 terrible days. This was the real Holocaust for me

”

צילי ונקרט (83)

שנת לידה: 1941 | ארץ מוצא: רומניה | משלחת: ישראל

צילי ונקרט נולדה לתוך מלחמת העולם השנייה בצ'רנוביל, בשעתו רומניה וכיום אוקראינה. בגיל שישה שבועות גורשה עם משפחתה לגטו דג'ורין שבטרנסניסטריה. המשפחה חיה בחדר קטן יחד עם הסבים והדודות. כדי לשרוד מכרו הסבים את הרכוש שהביאו אותם. הזיכרון הראשון של צילי מהמלחמה הוא ההפצצות של הצבא הגרמני הנסוג מפני הסובייטים.

בסיום המלחמה נסעה המשפחה לרדאץ ששבוקובינה.

בשנת 1965 צילי ובוריס ז"ל עלו לישראל והתיישבו בנהריה. לצילי 2 בנים ו-3 נכדים.

ב-7 באוקטובר 2023 נחטף נכדה הבכור עומר ממסיבת הנובה והיה בשבי בעזה עד לשחרורו, בפברואר 2025, לאחר 505 ימים נוראים. לדברי צילי, זו הייתה עבורה השואה האמיתית.

Hana Sternlicht (95)

Year of birth: 1930 | **Place of birth:** Czechoslovakia
Delegation: Israel

Hana was born in Prague, an only daughter. When she was 9, the Germans arrived, and the decrees began against the Jewish population.

"I eagerly awaited the movie 'Snow White.' When we arrived at the cinema, a girl informed on me that I am Jewish, and they threw me out. After a while, the usher came, apologized, and refunded me the money. I left the place."

"On December 6, 1942, darkness and freezing cold, we were required to leave our home. We were allowed to take equipment weighing up to 50 kg, so we wore everything we could."

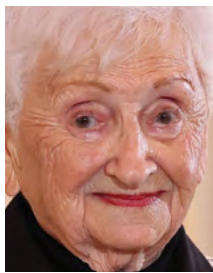
They were sent to Theresienstadt in Czechoslovakia.

"The conditions were extremely harsh. Theresienstadt was a showcase ghetto, and the Germans used it to supposedly prove they treated Jews well. Of course, this wasn't the case."

"We went through difficult things, but nothing prepared us for the hell of Auschwitz. I was sent there in 1944 in a cattle car, with no windows and complete darkness, until the train stopped and the doors opened. Searchlights, smoke, barking dogs, kicking, and the screams of SS officers. We arrived at the selection of Dr. Mengele. Someone whispered to me to say I was 16, not 14, and that's how I survived."

"We slept on bunk beds, about 12 women in each bed. In the soup, we could feel the sand from the vegetable peels." "I was liberated at the age of 15, weighing 29 kg, from Mauthausen. I don't remember the liberation, I was in a very bad condition. My parents and most of my family were destroyed in the Holocaust."

Hana immigrated to Israel in 1949 where she married and had two children and worked as an aide in special education. "I have 6 grandchildren and 4 great-grandchildren. They are my victory over Hitler."

”

הרכבת נעצרה והדלי-
תות נפתחו. זרקורים,
עשן, נביחות כלבים,
בעיטות וצרחות של
אנשי אס.אס. לד"ר
מנגלה אמרתי שאני
בת 16 על אף שהייתי
בת 17, וכך ניצלתי

The train stopped,
and the doors
opened. Searchlights,
smoke, barking
dogs, kicking, and
the screams of SS
officers. I told Dr.
Mengele I was 16 and
that's how I survived

”

חנה שטרנליכט (95)

שנת לידה: 1930 | **ארץ מוצא:** צ'כוסלובקיה | **משלחת:** ישראל

"נולדתי בפראג, בת יחידה להוריי. ב-15 במרץ 1939, כשאני בת 9, הגיעו הגרמנים ולמחרת החלו הגזרות: תלאי צהוב, איסור כניסה למקומות ציבוריים, אין לימודים בבתי ספר. חיכיתי בקוצר רוח לסרט 'שלגיה'. כשהגענו לקולנוע, ילדה הלשינה שאני יהודייה והוציאו אותי החוצה. אחרי כמה זמן הסדרן הגיע, התנצל והחזיר לי את הכסף. ועזבתי את המקום."

"ב-6 בדצמבר 1942, חושך וקור, נדרשנו לעזוב את הבית. מותר היה לנו לקחת ציוד במשקל עד 50 ק"ג ולכן לבשנו עלינו כל מה שיכולנו. אנשי אס.אס. עם כלבים נובחים הובילו אותנו ברכבת לגטו טרזיינשטאט שבצ'כיה. במחנה הפרידו בין גברים לנשים."

"החדר במחנה היה דחוס, ואי אפשר היה לזוז. ישנו על מזרון קש. התנאים היו קשים מאוד. טרזיינשטאט היה גטו לדוגמה והגרמנים השתמשו בו כדי להוכיח לכאורה שהם מעניקים יחס טוב ליהודים. זה כמובן לא היה כך. אני זוכרת שלקראת כל ביקור שפשפנו מדרכות כדי שיהיה נקי."

"עברנו דברים קשים, אבל שום דבר לא הכין אותנו לגיהנום של אושוויץ. נסעתי לשם ב-1944 בקרון של בהמות, ללא חלונות ובחושך מוחלט, עד שהרכבת נעצרה והדלתות נפתחו. זרקורים, עשן, נביחות כלבים, בעיטות, צרחות של אנשי אס.אס. הגענו לסלקציה של ד"ר מנגלה. מישהו אמר לי בשקט שאספר שאני בת 16 ולא 14, וכך ניצלתי."

"ישנו במיטת קומות, 12 נשים בערך במיטה. במרק הרגשנו את החול של קליפות הירקות. מאושוויץ נשלחתי לעבודת כפר בגרמניה ומשם הובלתי למחנה מאוטהאוזן באוסטריה. השתחררתי בגיל 15, שקלתי 29 ק"ג. אני לא זוכרת את השחרור, הייתי במצב גרוע. רק אחרי שטיפלו בי והתאוששתי מעט הבנתי ששוחררנו. הוריי רוב בני משפחתי הושמדו בשואה."

"עליתי לארץ בשנת 1949 והתיישבתי בקיבוץ החותרים. שלושה חודשים לאחר מכן נישאתי. בהמשך עברנו למושב ארבל, ונולדו לנו שני ילדים. כיום אני בקריית גת. עבדתי כסייעת בחינוך מיוחד. ילדי נישאו ויש לי 6 נכדים ו-4 נינים. הם הניצחון שלי על היטלר."

David Ernan (83)

Year of birth: 1942 | **Place of birth:** Slovakia | **Delegation:** Israel

David Ernan was born March 1942 in Slovakia. At the time of his birth, his mother saw her family being deported through the window. Because she was pregnant, she was not taken with the rest of her family.

David's father, a dentist, noticed many German soldiers suffering from toothaches, so he suggested setting up a clinic for them. The German officer agreed. In response David's father asked that his wife and infant son stay with him.

The officer agreed and sent his driver to drive the mother and child to a nearby village, where they hid in a basement for three years. That officer looked after their safety and provided them with food. He had a special affection for little David.

At the end of the war, three of the father's six brothers had not survived. David's brother and mother's parents also perished. In 1949, when David was 7 and a half years old and his sister was about three years old, they immigrated to Israel on the last train of Jews that left Slovakia.

Many years later, David chose to give a new life to a 13-year-old Ethiopian boy, whom he adopted with love and devotion. When the boy was in high school, he raised the amount of money the boy needed to participate in a journey to Poland. David also kept in touch with the German officer who saved his family, visited him in Germany, and hosted his wife at his home in Israel.

Participating in this March of the Living will be David's first time and is an exciting opportunity for him. "The world learned nothing from the Holocaust. It is enough to hear the leaders of Europe, in universities and on the streets, to understand that hatred has not disappeared, it has only changed form."

”

הקצין הגרמני דאג
לדויד ואימו למקום
מסתור. במשך שלוש
שנים דאג לשלומם
וסיפק להם אוכל. הוא
רחש חיבה מיוחדת
לדויד הקטן

The German
officer provided
David and his
mother with a
hiding place.
For three years
he ensured
their safety and
provided them
with food

”

דויד ארנן (83)

שנת לידה: 1942 | **ארץ מוצא:** סלובקיה | **משלחת:** ישראל

דויד ארנן נולד במרץ 1942 בסלובקיה. בעת לידתו, והיא אחוזת צירים, ראתה אימו מבעד לחלון חדרה שבבית החולים את פינוי משפחתה למחנות. בשל היותה הרה לא נלקחה עם שאר משפחתה. הרופא הראשי בבית החולים, שהיה דודה, ליווה את הלידה בעצמו – ובמחווה של הוקרה, נקרא התינוק על שמו: דויד. אביו של דויד היה רופא שיניים במחנה. הוא שם לב שחיילים גרמנים רבים סובלים מכאבי שיניים. הוא פנה לקצין המנהלה והציע להקים מרפאה שתטפל גם בהם. הקצין הסכים, ובתגובה ביקש ממנו האב להחזיר את תכנאי השיניים שלו, שכבר היה על רכבת בדרך למחנה השמדה. בנוסף, ביקש שאשתו ובנו התינוק יישארו איתו ולא יגורשו.

הקצין הסכים ושלח את הנהג שלו להסיע את האם והילד לכפר סמוך, שם הסתתרו במרתף במשך שלוש שנים. אותו קצין נהג לדאוג לשלומם ולספק להם אוכל. הוא רחש חיבה מיוחדת לדויד הקטן. דויד אף זוכר מאותה תקופה חגיגת חתונה שהתקיימה בכפר. הוא, פעוט בן שלוש, מחזיק בשבול שמלתה של הכלה. בתום המלחמה התברר שלושה מששת אחיו של האב לא שרדו. האב והוריו אמו של דויד נספו גם הם. המשפחה חזרה העירה והאב המשיך לעבוד במרפאת השיניים. בשנת 1949, כשדויד בן 7 חצי ואחותו כבת שלוש, עלו לישראל ברכבת האחרונה של היהודים שיצאה מסלובקיה.

שנים רבות אחר כך בחר דויד להעניק חיים חדשים לנער אתיופי בן 13, שאימץ באהבה ובמסירות. כשהנער למד בבית ספר תיכון, גייס את סכום הכסף שהיה דרוש לנער להשתתפות במסע לפולין. דויד גם שמר על קשר עם הקצין הגרמני שהציל את משפחתו, ביקר אותו בגרמניה ואירח את אשתו בביתו בישראל. דויד לא זכה להשתתף במצעד החיים, אף שרצה בכך מאוד. ההשתתפות במצעד החיים הנוכחי היא עבורו הזדמנות מרגשת. "העולם לא למד דבר מהשואה. די לשמוע את מנהיגי אירופה, באוניברסיטאות וברחובות כדי להבין שהשואה לא נעלמה, רק החליפה צורה."

Mate (Mazal) Hirsch (94)

Year of birth: 1931 | Place of birth: Bulgaria | Delegation: Israel

Mazal Hirsch was born in 1931 in Bulgaria and was ten years old when the war reached her.

"In 1941, they closed the Jewish school and transferred us to the regional school.

I stayed there for about a month. One day the school principal came, pointed at the Jewish students and said: 'You, you, and you cannot come to school tomorrow.' For two years we did not study.

Restrictions were imposed on the Jews. My father was forced to move to a labor camp in the summer. The Germans confiscated our house and we were forced to move into my grandparents' cramped apartment. In addition, they took the family farm, which was very important to us. This is where we spent many days as children.

As time passed, the restrictions intensified and became more severe day by day. For two years, we were only allowed to leave the house during the day from ten in the morning to twelve in the afternoon. During that time, we barely had time to buy basic products - milk, bread and vegetables. As children, we did not exactly understand the meaning of the restrictions and prohibitions, but we saw our parents in a daily struggle for our existence as a united family.

We lived in a small, dense neighborhood. Each of the houses had a yard surrounded by ragged and broken fences, so we could open openings in the fences and sneak into our neighbors' houses during curfew hours, to spend long days with our friends. Even though some of our neighbors were not Jewish, we managed to maintain friendly and respectful relations. They did not make us feel different and humiliated, as the Germans wanted us to feel, and every Sabbath they used to greet us with the blessing of Shabbat Shalom".

Mazal immigrated to Israel in 1949. She has two children and 5 grandchildren.

”

יום אחד הגיע מנהל בית הספר, הצביע על התלמידים היהודים ואמר: 'אתה, את ואתה לא יכולים ממחר לבוא לבית הספר.' במשך שנתיים לא למדנו

One day the school principal came, pointed at the Jewish students and said: 'You cannot come to school tomorrow.' For two years we did not study

”

מטי (מזל) הירש (94)

שנת לידה: 1931 | ארץ מוצא: בולגריה | משלחת: ישראל

מזל הירש, נולדה בשנת 1931 בבולגריה וכאשר המלחמה הגיעה אליה הייתה בת עשר. "בשנת 1941 סגרו את בית הספר היהודי והעבירו אותנו לבית הספר המקומי. שהייתי שם בערך חודש. יום אחד הגיע מנהל בית הספר, הצביע על התלמידים היהודים ואמר: 'אתה, את ואתה לא יכולים ממחר להגיע לבית הספר.' במשך שנתיים לא למדנו.

"על היהודים הוטלו מגבלות. אבי נאלץ לעבור בקיץ למחנה עבודה. הגרמנים החרימו את ביתנו ונאלצנו לעבור לדירה הצפויה של סבי וסבתי. בנוסף לכך, הם לקחו לעצמם את החווה המשפחתית, שהייתה חשובה לנו מאוד. זה המקום שבילינו בו ימים רבים בילדותנו.

"ככל שחלף הזמן, כך התגברו ההגבלות ונעשו חמורות מיום ליום. במשך שנתיים הותר לנו לצאת מהבית במהלך היום רק מעשר בבוקר עד שתיים עשרה בצהריים. בקושי הספקנו בזמן זה ללכת ולקנות מוצרים בסיסיים - חלב, לחם וירקות, שהספיקו לנו ליום אחד בלבד, מכיוון שלא היו מקררים. כילדים לא הבנו בדיוק את משמעות המגבלות והאיסורים, אך ראינו את הורינו במאבק יום יומי על קיומנו כמשפחה מאוחדת.

"גרנו בשכונה קטנה וצפופה. לכל אחד מהבתים הייתה חצר מוקפת גדרות מרופפות ושבורות, כך שיוכלו לפתוח פתחים בגדרות ולהתגנב בשעות העוצר לבתי השכנים, כדי להעביר ימים ארוכים עם חברינו, שלא פגשנו בגלל המגבלות שהוטלו עלינו. למרות שחלק משכננו לא היו יהודים, הצלחנו לשמור על יחסי ידידות וכבוד. הם לא גרמו לנו להרגיש שונים ומושפלים, כפי שהגרמנים רצו שנהרגיש, ובכל שבת נהגו לברך אותנו בברכת שבת שלום".

מזל עלתה לישראל בשנת 1949. יש לה שני ילדים, ו-5 נכדים.

Arne Rabuchin (81)

Year of birth: 1944 | Place of birth: Sweden | Delegation: Israel

Arne Rabuchin was born in 1944 in Sweden, the only son of parents who had fled Denmark during the occupation. During the war, while carrying him in her womb, his mother made her way to Gilley, a small fishing village in Denmark where many Jews were hiding. The mother hid in the village church until a woman from the Salvation Army invited her and her parents to stay with her. It was a stroke of luck. That very evening, the Germans discovered the Jews hiding in the church and deported them to Theresienstadt.

A few days later, Arne's mother boarded a fishing boat that brought them to Sweden, where Arne was born in April 1944. In 1945, after the war ended, Arne returned with his parents to Denmark.

"I survived the war and I feel that the Germans were defeated. In the March of the Living, I want to show the whole world that I survived."

Arne immigrated to Israel in the 1980s and enlisted in the Israel Defense Forces. Arne has 3 children and 3 grandchildren.

”

שרדתי במלחמה ואני מרגיש שהגרמנים נוצחו. במצעד החיים אני רוצה להראות לעולם כולו ששרדתי

I survived the war and I feel that the Germans were defeated. In the March of the Living, I want to show the whole world that I survived

”

ארני רבוכין (81)

שנת לידה: 1944 | ארץ מוצא: שוודיה | משלחת: ישראל

ארני רבוכין נולד בשנת 1944 בשוודיה כבן יחיד להורים שברחו מדנמרק במהלך הכיבוש. במהלך המלחמה, בעודה נושאת אותו בבטנה, עשתה אמו את דרכה לגיליילי, כפר דייגים קטן בדנמרק שיהודים רבים הסתתרו בו. האם הסתתרה בכנסיית הכפר עד אשר אישה מצבא ההצלה הזמינה אותה ואת הוריה להתארח אצלה. זה היה מזל גדול. עוד באותו ערב גילו הגרמנים את היהודים שהסתתרו בכנסייה וגירשו אותם לטרזינשטאט.

ימים מעטים אחר כך עלתה אמו של ארני על סיפונה של סירת דיג שהביאה אותם לשוודיה, שם נולד ארני באפריל 1944. בשנת 1945, לאחר שהמלחמה הסתיימה, שב ארני עם הוריו לדנמרק.

ארני עלה לישראל בשנות השמונים והתגייס לצבא ההגנה לישראל. לארני 3 ילדים ו-3 נכדים.

Haim Gar Or (84)

Year of birth: 1940 | Place of birth: Romania | Delegation: Israel

"I was born in the city of Botosani in Romania, amidst severe anti-Semitism. I was the fifth of five brothers. My father was a builder and my mother was a seamstress."

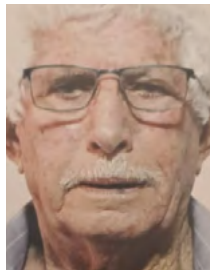
"During the war, my father was taken to a forced labor camp. The Gentiles took over the house, and my mother and the children were thrown out onto the street. We managed to survive thanks to my mother."

"My mother continued to work and obtained a little food and water to survive. I was a very sick baby because of the hunger. They told my mother to stop feeding me, because I would die anyway. My mother did not give up on me."

"The family survived and was reunited, but my father returned broken in body and mind and never recovered. The financial situation was difficult. My mother sent my brothers (ages 11-15) to Israel during the youth immigration as illegal immigrants and they ended up in Cyprus. My parents, my sister and I immigrated to Israel in 1950. We lived in a transit camp in Acre, where my father died."

"It is important to me to participate in the March of the Living. As a Holocaust survivor, I am proud that I was able to survive and establish a family and a home in the State of Israel. It is important to me to revisit the places where my family was during the war. This is part of my story and my family's story."

"I am very concerned about the rising anti-Semitism. I thought that after the Holocaust, the world would understand that there are things that should not happen. We must not hate each other. Since October 7, anti-Semitism has raised its head and we see that in many countries we are hated. It is very important that we show ourselves and explain ourselves to the world."

”

עלינו להיות גאים
ביהדות וב עם שלנו,
שהוא יחיד ומיוחד.
אנחנו חייבים לשמור
זה על זה כי האחרים
לא יעשו זאת
בשבילנו

We must
be proud of
Judaism. We
are unique and
special. We must
protect each
other because
others will not
do it for us

”

חיים גר אור (84)

שנת לידה: 1940 | ארץ מוצא: רומניה | משלחת: ישראל

"נולדתי בעיר בוטושני שב רומניה לתוך האנטישמיות הקשה. הי לי ארבעה אחים ואני החמישי, הצעיר ביותר. אבי היה בנאי וחיינו בבית שהוא בנה. אמי הייתה תופרת."

"במהלך המלחמה לקחו את אבי לעבודות כפייה במחנה עבודה, הגויים השתלטו על הבית ואת אימי והילדים זרקו לרחוב. הצלחנו לשרוד בזכות אמי, שנעזרה במישהו למגורי מסתור. אמי המשיכה לעבוד והשיגה מעט אוכל ומים כדי לחיות. הייתי תינוק מאוד חולה בגלל הרעב. אמרו לאמי להפסיק להאכיל אותי, מאחר ובמילא אמות. אמי לא ויתרה עלי."

"המשפחה שרדה והתאחדה, אבל אבי חזר שבור בגופו ובנפשו ולא התאושש. המצב הכלכלי היה קשה. אמי שלחה את אחיי (בגיל 11 ו-15) לארץ בעליית הנוער כמעפילים והם נשלחו למחנה מעצר בקפריסין. הורי, אני ואחותי עלינו ב-1950. גרנו במעברה בעכו ושם אבי נפטר."

"חשוב לי להשתתף במצעד החיים. כניצול שואה אני גאה שהצלחתי לשרוד ולהקים משפחה ובית במדינת ישראל. חשוב לי לבקר שוב במקומות שבהם המשפחה הייתה במהלך המלחמה. זהו חלק מסיפורי ומסיפור משפחתי."

"אני מודאג מאוד מהאנטישמיות הגואה. חשבתי שאחרי השואה, העולם יבין שיש דברים שלא צריכים לקרות. אסור לשנוא זה את זה. מאז ה-7 באוקטובר האנטישמיות הרימה ראש ואנחנו רואים שבמדינות רבות שונאים אותנו. חשוב מאוד שנראה ונסביר את עצמנו לעולם."

Israel Shaked (82)

Year of birth: 1942 | Place of birth: Hungary | Delegation: Israel

"I was born in the summer of 1942 in Hungary, the youngest brother in a family of 3 brothers and 3 sisters. In early 1943, my father was taken for forced labor at the ammunition factories. He contracted tuberculosis and passed away a few months later". Israel was one year old at the time of his death and never had the chance to know him."

"With the arrival of the Germans in Hungary, life changed beyond recognition. We were gathered in the ghetto in Debrecen, where we stayed for several months under harsh conditions, with violence, hunger, and disease. On one of the Saturdays, we were loaded onto a train on our way to Auschwitz. After several days, when we were deep into Poland, the three trains that had left Debrecen suddenly stopped. Today I know that the main reason for the stop was the Austrians' demand for laborers to help clear the rubble in the city due to the Allied bombings."

"We stayed in Vienna for several months and then began the death march towards the Mauthausen concentration camp. We were liberated on May 1945 from a sub-camp of Mauthausen and began our journey home. The journey lasted about two weeks, and when we arrived at the village, we quickly realized we were not wanted."

"We heard a rumor about a Jewish institution helping Jews to immigrate to Israel. After a year of preparations, we boarded the immigrant ship 'Knesset Yisrael.' The ship was captured by the British on the way, and we were deported to Cyprus. We stayed there for about a year, and in November 1947, we immigrated to Israel."

"There were 130 people in our large and illustrious family, and only 10 of us survived." Israel is married, a father of 3 children, and a grandfather of 5 grandchildren."

”

מצעד החיים הינו
מסע עוצמתי המראה
את הכח ויצר החיים
שלנו כיהודים על
אף כל התלאות. עם
ישראל חי ויחיה לנצח

The March of
the Living is a
powerful journey
that shows the
strength and
vitality of our
lives as Jews. The
Jewish people
live and will live
forever.

”

ישראל שקד (82)

שנת לידה: 1942 | ארץ מוצא: הונגריה | משלחת: ישראל

ישראל נולד בקיץ 1942 בהונגריה. האב הצעיר במשפחה בת 3 אחים ו-3 אחיות. בראשית 1943 נלקח אב המשפחה לעבודות כפייה במפעלי תחמושת. הוא חלה בשחפת וכעבור מספר חודשים נפטר. ישראל היה בן שנה במוחו ולא זכה להכירו."

"עם כניסת הגרמנים להונגריה השתנו החיים ללא הכר. ריכוז אותנו בגיטו בדברצן, שם שהינו מספר חודשים בתנאים קשים, אלימות רעב ומחלות. באחת השבועות הועלנו על רכבת בדרך לאשוויץ. לאחר מספר ימים כשהיינו כבר עמוק בתוך פולין נעצרו לפתע 3 הרכבות שיצאו מדברצן. היום אני יודע כי הסיבה העיקרית לעצירה נבעה מדרשת האוסטרים לידיים עובדות לצורך פינוי הריסות בעיר כתוצאה מהפצצות בנות הברית."

"בוינה שהינו מספר חודשים ולאחריהם התחלנו בצעדת מוות לעבר מחנה הריכוז מאוטהאוזן. שוחררנו בחודש מאי 1945 ממחנה משנה של מאוטהאוזן והתחלנו את מסענו הביתה. המסע נמשך כשבועיים וכשהגענו לכפר חיש מהר הבנו שאיננו רצויים."

הגיעה לאוזנינו שמועה על מוסד יהודי הדואג להעלאת יהודים לישראל. מקץ שנה של הכנות, עלינו על סיפונה של אניית המעפילים כנסת ישראל. האניה נתפסה בדרך ע"י הבריטים, והוגלנו לקפריסין. שם חיינו כשנה ובחודש נובמבר 1947 עלינו לארץ."

"130 נפשות היינו במשפחה הגדולה והמפוארת ומתוכם נותרו 10 בלבד."

ישראל נשוי, אב ל-3 ילדים וסב ל-5 נכדים.

Felicja Weiss (89)

Year of birth: 1935 | Place of birth: Poland | Delegation: Israel

"In our building, the Germans set up a factory to manufacture leather boots, and my father worked there until May 1942, when we received a letter to report to the Gestapo offices. My father sent my mother, brother, and me to my aunt's house, and stayed to hide in the factory. At midnight, the Germans entered my aunt's house and sent us all to a barracks in the city. In great distress, I lost my mother and brother.

"In the morning, some of the Jews were released, and I saw my aunt with her six daughters walking towards the exit. I joined them. When we got to the registration desk, I realized that they would find out that I did not belong to them. I saw an open door to my left, I took advantage of the opportunity and crawled out. My father was waiting for me outside. He told me that my mother and brother had been taken to Auschwitz (from where they never returned). At home, he washed me, dressed me nicely and told me that I was seven years old. We survived the great Aktion.

In March 1943 we moved to the Srodula ghetto. Father knew many people. He used to leave me with Polish families and came to visit me.

"In January 1944, he brought me to Ochowe (Katowice), to the Pasel family (who, after the war, were awarded the Righteous Among the Nations title). He told me to say my name was Helena Birentzka, and that my mother had died. Only at the end of the war, when no one came to pick me up, did the family conclude that I was Jewish. Since April 1944, my father has not come to visit me, and to this day I am waiting for him to return.

"In January 1945, the Germans left and the Russians arrived. I was free, and alone in the world.

I immigrated to Israel in 1957, and I have two sons and four grandchildren.

I defeated Hitler!"

”

מאז אפריל 1944
אבי לא בא לבקר
אותי ועד היום אני
מחכה שיחזור

My father
hasn't come to
visit me since
April 1944, and
to this day I'm
waiting for him
to return

”

פליציה וייס (89)

שנת לידה: 1935 | מקום לידה: פולין | משלחת: ישראל

"בבניין שלנו, הגרמנים הקימו מפעל לייצור מגפי עור, בו עבד אבי. במאי 1942, קיבלנו מכתב להתייצב בגסטאפו. אבי החליט שלא נתייצב ושלח את אמי, אחי ואותי לדודתני, והוא נשאר להתחבא במפעל.

"בבוקר נכנסו הגרמנים לבית דודתי, ושלחו את כולנו לצריף בעיר. היה מאוד צפוף ואיבדתי את אמי ואחי. בבוקר שחררו חלק מהיהודים, וראיתי את דודתי עם 6 בנותיה הולכות לכיוון היציאה. הצטרפתי אליהן. כשהגענו לשולחן ההרשמה, ידעתי שיגלו שאינני שייכת אליהן. ראיתי דלת פתוחה וחלתי החוצה – חיי ניצלו. בחוץ חיכה אבי ששמע על האסון ואמר לי שאמי ואחי נלקחו לאושוויץ. הוא לקח אותי הביתה, הלביש אותי יפה ואמר לי שהיום אני בת שבע. שרדנו את האקציה הגדולה ב 1942.

"במרץ 1943 עברנו לגטו שרודולה. אבי הכיר הרבה אנשים, במסגרת עבודתו. הוא השאיר אותי אצל משפחות פולניות, וחזר לבקר. בינואר 1944 הוא הביא אותי לאושוויץ, למשפחת פסל (שאחרי המלחמה קיבלו אות חסידי אומות עולם). הוא אמר לי שאגיד ששמי הלנה בירנצקה, ושאמי נפטרה. הם לא ידעו שאני יהודייה, ורק אחרי המלחמה כשלא באו לקחת אותי, הסיקו זאת.

"באפריל 1944 אבי הפסיק לבקר אותי. אין לי מושג מה קרה לו. עד היום אני מחכה לו שיחזור.

"בינואר 1945 הגרמנים יצאו והגיעו הרוסים. כשהמלחמה נגמרה נותרתי לבדי. אז מצאו אותי יהודים ולקחו אותי לבית ילדים בעיר חוֹז'וב. בגיל 12 חזרתי ללמוד.

"בדצמבר 1949, לאחר שנתיים בבית הילדים, עברתי לגור עם רישה מסלובסקה, שאימצה אותי.

"עליתי לישראל ב 1957, ויש לי שני בנים וארבעה נכדים. ניצחתי את היטלר!

"כיום אני מתנדבת בקופת חולים, ועוזרת לקשישים ככל יכולתי"

Shoshana Bogler (91)

Year of birth: 1933 | Place of birth: Poland | Delegation: Israel

"I was born on July 25, 1933 in the city of Lomza, Poland. There were five children in our family: Esther, the eldest, Deborah, me – Reizle, and after us Chaim and David."

"When the Germans invaded, Poland was annexed by the Soviet Union. Father was taken to forced labor – and we haven't heard from him since. We were left alone with Mother. The army ordered us to pack up quickly and we were deported to Siberia, and I remember my brothers and sisters and I crying. Mother sold the few belongings to buy us food, and sometimes good people gave us a piece of bread. In cold Siberia, Mother and my sister Esther worked hard, and we stayed in the apartment."

"When the war was over, we were happy to leave. We went to Szczecin, Germany, which was devastated by the war. We lived in a ruined building, and to survive, we collected scraps from the bins. From 6 p.m. there was a curfew for Jews to go out on the street for fear of violence and murder. Even after everything we had been through, I experienced anti-Semitism again."

"I joined the 'Hashomer Hatzair' group, started learning Hebrew, and traveled with the movement to Israel aboard the ship Exodus. When we arrived at the port of Haifa, the British arrested us, and we were returned to Germany to a detention camp. There I met my mother who took me to the 'Kassel' DP camp."

"Aboard the ship 'Pan York' we sailed to Haifa again. This time we succeeded – we arrived in Palestine."

"During this time, I met Shmuel, my late husband, who was also a Holocaust survivor. We were happily married for 72 years. We have two children, five granddaughters and nine great-grandchildren. This is our victory."

”

תהיו נאמנים
למדינה שלנו,
תהיו גאים בה. כאן
אנחנו יכולים להיות
שמחים וחופשיים

Be loyal to
our country,
be proud of it.
Here we can be
happy and free

”

שושנה בוגלר (91)

שנת לידה: 1933 | ארץ מוצא: פולין | משלחת: ישראל

"נולדתי ב-25 ביולי 1933 בעיר לומז'ה, פולין. כשהמלחמה פרצה, הייתי ילדה קטנה בת שש. במשפחתנו היו חמישה ילדים: אסתר, דבורה, אני – רייזל'ה, ואחרינו חיים ודוד. אימא הייתה עקרת בית, ואבא עבד עם חברו בחוות סוסים.

"כשהגרמנים פלשו, החלק המזרחי של פולין סופח לבירת המועצות. אבא נלקח לעבודות כפייה – ומאז לא שמענו ממנו. נותרנו לבדנו עם אמא. הצבא ציווה עלינו לארוז במהרה וגורשנו לסיביר, ואני זוכרת אותי ואת אחיי ואחיותיי בוכים. אמא מכרה את מעט החפצים כדי לקנות לנו אוכל, ולפעמים אנשים טובים נתנו לנו חתיכת לחם. בסיביר הקרה אימא ואחיותי אסתר עבדו בפרך, ואנחנו נשארו בדירה. כך חלפו שבע שנים קשות.

"כשנגמרה המלחמה, שמחנו לעזוב. נסענו לשטטין שבגרמניה, שהייתה הרוסה מהמלחמה. גרנו בבניין הרוס, וכדי לשרוד, אספנו שאריות מהפחים. משש בערב היה עוצר על יהודים לצאת לרחוב מחשש לאלימות ורצח. גם אחרי כל מה שעברנו, חוויתי שוב אנטישמיות.

"הצטרפתי לקבוצת 'השומר הצעיר', התחלתי ללמוד עברית, ונסעתי עם התנועה לארץ ישראל על סיפון האונייה אקסודוס. כשהגענו לנמל חיפה הבריטים עצרו אותנו, והוחזרנו לגרמניה, למחנה עצורים. שם פגשתי את אמא שלקחה אותי למחנה העקורים 'קאסל'. הציעו לנו להגר לארה"ב, אך בליבנו ידענו – הבית שלנו הוא בארץ ישראל. על סיפון האונייה 'פאן יורק' הפלגנו שוב לחיפה. הפעם הצלחנו – הגענו לארץ. בבקרים עבדתי במפעל, ובילות למדתי, וכך התחלנו להסתדר.

"בתקופה זו פגשתי את שמואל, בעלי ז'ל, במסיבת אירוסין, שורד שואה גם כן. היינו נשואים באושר רב 72 שנה. יש לנו שני ילדים, חמש נכדות ותשעה נינים. זה הניצחון שלנו."

Bella Eizenman (98)

Year of birth: 1927 | Place of birth: Poland | Delegation: Israel

When the war broke out, Bella was 12 years old. "Our large house, in the ghetto area, was joined by several other families. In 1942, my father was taken to the Gestapo headquarters, which was opposite our house. He died under the torture of interrogations while we heard his screams. My brother died of hunger a year later."

To get a little food, Bella sewed saddles. Her fingers cut until they bled. Then she knitted various products and also completed her mother's quota, to be eligible for food stamps and not be sent to extermination.

In 1944, after the liquidation of the Lodz ghetto, Bella was sent to the Auschwitz camp and passed Mengele's selection. Her mother was taken to the other side. "I tried to run after my mother, but a Jew who was there stopped me. The next day I asked someone if he knew where my mother was. He told me to look at the smoking chimneys."

Bella was left alone. She contracted tuberculosis and typhus, worked in a weapons factory, then was sent to Bergen-Belsen and from there, towards the end of the war, went on a death march. One night she left the marchers and hid with three of her friends in a barn. The Germans bayoneted the pile of straw in which they were hiding but did not discover them.

Under cover of a blizzard, Bella crossed the border into the Czech Republic and was cared for in a village where the people thought she was a Polish orphan. A Jewish officer from the Russian army put her in touch with a group of Jewish orphans in Pilsen, where she met Zvi, who would later become her husband.

Bella arrived to Israel in 1946. She became a nurse in Israel and, together with Zvi, started a family. They have two children, eight grandchildren, and 15 great-grandchildren "This March of the Living moves me, because it is taking place exactly 80 years from the day I escaped with my last strength from the death march. It is a march that is all about victory."

”

שאלתי מישהו אם
הוא יודע איפה
אמא שלי. הוא
הורה לי להסתכל
על הארובות
העשנות...

I asked
someone if they
knew where my
mother was. He
told me to look
at the smoking
chimneys

”

בלה אייזנמן (98)

שנת לידה: 1927 | ארץ מוצא: פולין | משלחת: ישראל

כשפרצה המלחמה הייתה בלה בת 12. "לבית הגדול שלנו, שהיה בתחום הגטו, הצטרפו עוד כמה משפחות. בשנת 1942 אבי נלקח למטה הגסטפו, שהיה מול הבית שלנו. הוא מת בעינוי החקירות בעוד אנחנו שומעים את צעקותיו. אחי מת מרעב שנה אחר כך."

כדי לקבל מעט מזון עסקה בלה בתפירת אכפים. אצבעותיה נחתכו עד זוב דם. אחר כך סרגה מוצרים שונים והשלימה גם את המכסה של אמא, כדי שתהיה זכאית לתלושי מזון ולא תישלח להשמדה.

בשנת 1944, לאחר חיסול גטו לודז', נשלחה בלה למחנה בירקנאו וצליחה את הסלקציה של מנגלה. האם נלקחה לצד השני. "ניסיתי לרוץ אחרי אמי, אבל יהודי שהיה במקום עצר אותי. למחרת שאלתי מישהו אם הוא יודע איפה אמא שלי. הוא הורה לי להסתכל על הארובות העשנות..."

בלה נשארה לבדה. היא חלתה בשחפת ובטיפוס, עבדה במפעל נשק, אחר כך נשלחה לברגן בלזן ומשם, לקראת סיום המלחמה, יצאה לצעדת מוות. באחד הלילות עזבה את הצועדות והתחבאה עם שלוש מחברותיה באסם. הגרמנים דקרו בכידוניהם את ערמת הקש שבה הסתתרו אך לא גילו אותן.

בחסות סופת שלגים חצתה בלה את הגבול לצ'כיה וזכתה לטיפול באחד הכפרים, שאנשיו חשבו ליתומה פולנייה. קצין יהודי מהצבא הרוסי קישר אותה לקבוצה של יתומים יהודים בפילזנ, שם הכירה את צבי, לימים בעלה. באוגוסט 1946 עלו בלה וחבריה על ספינת המעפילים כתריאל יפה. הבריטים לכדו את הספינה ונוסעיה הועברו למחנה מעצר בקפריסין. לאחר כחצי שנה הועברה בלה למחנה המעצר בעתלית. היא נעשתה אחות בישראל ויחד עם צבי לקימה משפחה. נולדו להם שני ילדים, שמונה נכדים ו15 נינים.

"מצעד החיים הזה מרגש אותי, משום שהוא מתרחש בדיוק 80 שנה מהיום שבו נחלצתי בכוחותיי אחרונים ממצעד המוות. זה מצעד שכולו ניצחון."

Yosef Farkash (97)

Year of birth: 1927 | Place of birth: Hungary | Delegation: Israel

Yosef Farkash was born into a working-class family of 13 children. He studied at the local high school and suffered severe anti-Semitism and physical abuse. Around Passover 1944, he and his family were taken to the Nirjahza ghetto and on Shavuot eve they were sent by train to Auschwitz.

Yosef was assigned to forced labor in the cement commando. "I lifted a sack on my back each time, and sometimes two sacks, and carried them to the second floor. One day I saw an empty sack and decided to make a vest to keep warm. One of the guards patted my stomach and asked: 'What are you fat?' Then he discovered the cement sack. I was put on trial. The sentence was death by hanging, and while I was still with the rope around my neck, the defense attorney said that I was not yet 18 and that I was a workhorse. The sentence was commuted to 32 lashes. When they started beating my back, planes bombed the camp, and the order was given to disperse, and that's how I escaped the lashes." Yosef participated in the death marches from Auschwitz to Buchenwald. "We walked for days in the snow and cold. At one point they put us on a cattle train. Every now and then the guard of the carriage woke up and fired a volley. In one of the volleys of fire, a bullet hit the side of the carriage and flew to my leg. I didn't report it and all that night I changed rags to treat the wound. When I was released from Buchenwald, I was suffering from terrible exhaustion due to the leg injury. I weighed 28 kg. They carried me by hand to the train and with the help of Rabbi Schechter I traveled to Switzerland, was hospitalized in a hospital and there I met Shoshana."

Yosef's parents and nine siblings perished. He and his four sisters survived. In 1949, after immigrating to Israel, Yosef married Shoshana in Jaffa. They had three children, added three foster children to their family, and have 20 grandchildren and 64 great-grandchildren!

”

בשחרור
מבוכנוולד
שקלתי 28 ק"ג.
הדור שהקמתי
בישראל הוא
הנקמה שלי

When I was
released from
Buchenwald,
I weighed
28 kg. The
generation I
raised in Israel
is my revenge

”

יוסף פרקש (97)

שנת לידה: 1927 | ארץ מוצא: הונגריה | משלחת: ישראל

יוסף פרקש נולד למשפחה קשת יום שמנתה 13 ילדים. הוא למד בחיידר המקומי וסבל מאנטישמיות קשה ומהתעללות גופנית. בסביבות פסח 1944 נלקח עם משפחתו לגיטו נירג'האזה ובערב שבוועות נשלחו ברכבת לאושוויץ.

יוסף שובץ לעבודות כפייה בקומנדו מלט. "הרמתי בכל פעם שק על הגב ולפעמים שני שקים, ונשאתי אותם לקומה השנייה. יום אחד ראיתי שק ריק והחלטתי ליצור גופיה כדי להתחמם. אחד השומרים תפח על בטני ושאל: 'מה, השמנת?' ואז גילה את שק המלט. דנו אותי למשפט בגין השחתת שק מלט. גזר הדין היה מוות בתלייה, ובעודי עם החבל על הצוואר אמר הסגנור שאני עוד לא בן 18 ושאתי סוס עבודה. גזר הדין הומר ל-32 מלקות. כשהתחילו לחבוט בגבי הפציצו מטוסים את המחנה, ניתנה פקודה להתפזר וכך ניצלתי גם מהמלקות."

יוסף השתתף בצעדות המוות מאושוויץ לבוכנוואלד. "הלכנו ימים בשלג ובקור. בשלב מסוים העלו אותנו על רכבת בקר. הדוחק היה נוראי, עמדנו דחוסים וצפופים. מדי פעם בפעם התעורר שומר הקרון וירה צרו. באחד מצרורות הירי פגע קליע בדופן הקרון ומשם טס לרגלי. מובן שלא דיווחתי על כך וכל אותו הלילה החלפתי סמרטוטים כדי לטפל בפצע. כשהשתחררתי מבוכנוואלד סבלתי מתשישות איזמה בשל הפציעה ברגל. שקלתי 28 ק"ג. נשאו אותי בידיים לרכבת ובעזרת הרב שכטר נסעתי לשווייץ והתאשפזתי בבית חולים. בשווייץ גם הכרתי את שושנה, מי שלימים תהיה אישתי."

הוריו ותשעת אחיו של יוסף נספו. הוא וארבע אחיותיו שרדו. בשנת 1949, אחרי שעלה ארצה, נישא יוסף לשושנה ביפו. נולדו להם שלושה ילדים, הם צירפו למשפחתם שלושה ילדי אומנה ויש להם 20 נכדים ו64 נינים!

"הדור שהקמתי בישראל הוא הנקמה שלי. ההשתתפות במצעד החיים היא ניצחון אישי שלי ושל משפחתי."

Esther Kamil (93)

Year of birth: 1932 | Place of birth: Romania | Delegation: Israel

Esther (Erika) was born to her father, Joseph Haimovich, and her mother, Feiga, the middle child between the eldest Shelly and the younger Shush. Her father was a merchant and the mother a housewife. The family lived in the Jewish area of Bucharest. The family lived a quiet and pleasant middle-class life.

In 1940, an extreme right-wing government came to power in Romania, and its "Iron Guards (Garda de Fier)" allied themselves with the Nazis.

"First, they banned Jewish children from attending government schools, and after a few weeks they began burning shops and homes, and even slaughtering Jews they managed to capture in slaughterhouses."

"We hid in the attic. When an order was issued requiring father to go to forced labor paving roads, my mother, my sisters and I moved to Peschan, where my father's parents lived. Peschan was a kind of ghetto where the Jews were concentrated. After a while we returned to our home, I went back to study at the Jewish school and joined the Zionist Youth Movement."

Esther immigrated to Israel in 1950. Esther had three children, seven grandchildren, and one great-grandchild.

"I am happy that I am given the opportunity to march with other survivors from Israel and around the world. I also march in the name of my husband, Menachem Kamil, who was born in the village of Zhadova in northern Bukovina in 1924, survived the Holocaust, lost both of his parents, his eldest sister and other family members, and immigrated to Israel on the illegal immigrant ship Pan York (Kibbutz Galuyot). The British captured the ship and transferred it to Cyprus. We both decided to dedicate our lives to educating the children of Israel. The wonderful families we have established are our victorious answer, the survivors, to those who wanted to destroy us."

”
תחילה אסרו על הילדים היהודים ללמוד בבתי הספר הממשלתיים, ואחרי כמה שבועות החלו לשרוף חנויות ובתי מגורים, ואף לשחוט בבתי מטבחים יהודים שהצליחו ללכוד
First, they banned Jewish children from attending schools, then they began burning shops and homes, and even slaughtering Jews they captured in slaughterhouses
”

אסתר קמיל (93)

שנת לידה: 1932 | ארץ מוצא: רומניה | משלחת: ישראל

אסתר (אריקה) נולדה לאביה יוסף חיימוביץ' ולאמה פייגה, בת אמצעית בין שלי הבכורה ושוש הצעירה. האב עסק במסחר והאם עקרת בית. המשפחה גרה באזור היהודי של בוקרשט. המשפחה חיה חיים שקטים ונעימים של מעמד הביניים, עם עוגות אישיות טעימות ביום ראשון ושילולים בכרכרה רתומה לסוסים בסופי שבוע.

"בשנת 1940 עלתה לשלטון ברומניה ממשלה ימנית קיצונית ומשמורת הברזל (Garda de Fier) מטעמה חברו לנאצים. תחילה אסרו על הילדים היהודים ללמוד בבתי הספר הממשלתיים, ואחרי כמה שבועות החלו לשרוף חנויות ובתי מגורים, ואף לשחוט בבתי מטבחים יהודים שהצליחו ללכוד.

"אנחנו הסתתרנו בעליית הגג. כשיצאה פקודה שחייבה את אבא לצאת לעבודות כפייה בסלילת כבישים, אמי, אחיותי ואני עברנו לפשקאן, שם גרו ההורים של אבא. בפשקאן היה מעין גטו שבו ריכזו את היהודים. לאחר תקופה חזרנו לביתנו, שבתי ללמוד בבית הספר היהודי והצטרפתי לתנועת הנוער הציוני."

כל בני המשפחה הגרעינית של אסתר שרדו בשואה. אחותה הבכורה התחתנה ברומניה והקימה לעלות לישראל. שאר בני המשפחה עלו ב-1950. לאסתר נולדו שלושה ילדים, שבעה נכדים ונין אחד.

"אני שמחה שניתנת לי ההזדמנות לצעוד עם ניצולים נוספים מישראל ומרחבי העולם. אני צועדת גם בשמו של בעלי, מנחם קמיל ז"ל, שנולד בכפר ז'אדובה שבצפון בוקובינה בשנת 1924, שרד בשואה, איבד את שני הוריו, את אחותו הבכורה ובני משפחה נוספים, ועלה לישראל באניית המעפילים פאן יורק (קיבוץ גלויט). הבריטים לכדו את הספינה והעבירו אותו לקפריסין. שנינו החלטנו להקדיש את חיינו לחינוך ילדי ישראל. המשפחות הנפלאות שהקמנו הן התשובה הניצחת שלנו, השורדים, לאלה שרצו להשמידנו."

Edgar Sluizer Minden (81)

Year of birth: 1943 | Place of birth: Netherlands | Delegation: Israel

Edgar was born in 1943 in the Jewish ghetto of Amsterdam. As a baby, after his father was captured by the Nazis and sent to Auschwitz, his mother gave him to a Christian family, who hid him in their home. "Aunt Amy," his rescuer, was a member of the Dutch underground and later received the title of Righteous Among the Nations. From Amy's home, after he was almost exposed by the Nazis because of a whistleblower, Edgar was transferred by the underground to the settlement of Penelo in southern Holland, and given to a childless couple. His father, Werner Joseph Minden, was sent to the Hailfingen-Tailfingen concentration camp, where he perished from starvation and typhus, just three months before the end of the war. Many of Edgar's family members were murdered in Auschwitz.

After the war, his mother found him through lists published by the Red Cross. Edgar remained in the Netherlands, where he suffered from anti-Semitism, until the age of 15. Then he immigrated to Israel and settled with his mother and sisters on Kibbutz Gvar'am. When his mother remarried, the family moved to Ashkelon, and he studied at the Nitzanim Youth Village and later at the Horticulture and Nursery School in Petah Tikva. Edgar has a plant propagation nursery, where he works with his wife. For Edgar, contact with the earth has a healing value that helps him cope with his difficult life.

Edgar served as a soldier in the Nahal paratroopers and fought in Israel's wars. He raised a large family in Israel, and this is his victory.

”
יש בי רצון להיות נוכח באושוויץ, המקום שבו בני משפחתי, שמעולם לא זכיתי להכירם, נספו והושמדו. זו הדרך שלי לתת להם כבוד
I have a desire to be in Auschwitz, the place where my family members, whom I never met, perished. This is my way of paying my respects
”

אתגר שלאוזר מינדן (81)

שנת לידה: 1943 | ארץ מוצא: הולנד | משלחת: ישראל

אתגר שלאוזר מינדן, נולד בשנת 1943 בגטו היהודי באמסטרדם. בהיותו תינוק, לאחר שאביו נתפס על ידי הנאצים ונשלח לאושוויץ, מסרה אותו אימו למשפחה נוצרית, שהחביאה אותו בביתה. "דודה אמי", המצילה שלו, הייתה חברה במחתרת ההולנדית ולימים קיבלה את אות חסידי אומות העולם. מביתה של אמי, לאחר שכמעט ונחשף על ידי הנאצים בגלל הלשנה, הועבר אתגר על ידי המחתרת לישוב פנלו בדרום הולנד, ונמסר לזוג חשוק ילדים. אביו, וורנר יוסף מינדן הי"ד, הגיע אל מחנה הריכוז היילפינגן-טיילפינגן (Hailfingen-Tailfingen), שם נספה מרעב וממחלת הטיפוס, שלושה חודשים בלבד לפני סיום המלחמה. באושוויץ נרצחו בני משפחה רבים של אתגר.

"יש בי רצון להיות נוכח באושוויץ, המקום שבו בני משפחתי, שמעולם לא זכיתי להכירם, נספו והושמדו. זו הדרך שלי לתת להם כבוד."

באמצעות רשימות שפרסם הצלב האדום מצאה אותו אימו. אתגר גדל בהולנד עד גיל 15 וסבל שם מגילויי אנטישמיות. בגיל 15 עלה לארץ והתיישב עם אימו ואחיותיו בקיבוץ "גברעם". כשאיימו נישאה בשנית, עברה המשפחה לאשקלון, והוא למד בכפר הנוער "ניצנים" ובהמשך, בבית הספר לגנות ושתלנות בפתח תקווה. לאתגר משתלה ליריבו צמחים, בה הוא עובד יחד עם אשתו. המגע עם האדמה עבור אתגר הוא בעל ערך מרכזי המסייע להתמודדות עם קורות חייו הקשים.

אתגר שירת כחייל בנח"ל מוצנח ולחם במלחמות ישראל. הוא הקים בישראל משפחה ענפה וזה הניצחון שלו.

Harri Ghimpovici (84)

Year of birth: 1940 | Place of birth: Romania | Delegation: Israel

Harri was born in Bukovina Romania, in the town of Gora Homora, on May 10, 1940. The persecution began about five months after he was born. In October 1941, all the Jews of the town were sent to Transnistria, including his family, who were taken to the Mogilev-Podolsk camp.

"A year later, I was sent by train with my grandmother Bertha Hart to the Pechora camp. It was a starvation camp, to which 3,400 mothers and children were sent. At the last minute, my grandmother threw me off the train to a man standing nearby who knew my family. He returned me to my parents, who were not in the camp at the time, and saved me. My grandmother managed to escape from the camp, but was caught and returned to it. When she escaped the second time, she managed to reach the Mogilev camp, where I was with my parents. At that time, I fell ill with typhus, my grandmother caught it from me and died shortly after."

"In 1944, after the Russian army liberated us, I wandered with my mother between the various camps. My father was drafted into the Red Army and fought in the war against Japan. In April 1945, we returned to my hometown, but it was not until April 1946 that my father was released from the Red Army and returned home. I was the only child who survived from my extended family. In 1947, my sister was born."

Harri immigrated to Israel in 1963. He has 2 daughters, 4 grandsons and 2 granddaughters.

ברגע האחרון
השליכה אותי סבתי
מהרכבת לאדם
שעמד בקרבתה והכיר
את משפחתי. הוא
החזיר אותי להוריי
והציל אותי

At the last
moment, my
grandmother
threw me off the
train to a man
who was standing
near her and
knew my family.
He returned me
to my parents

הרי גימפוביץ (84)

שנת לידה: 1940 | ארץ מוצא: רומניה | משלחת: ישראל

הרי גימפוביץ נולד בבוקובינה, בעירה גורה הומורה, ב 10 במאי 1940. הרדיפות החלו כחמישה חודשים לאחר שנולד. באוקטובר 1941 נשלחו כל יהודי העיירה לטרנסניסטריה, ובהם גם בני משפחתו, שנלקחו למחנה מוגילוב פודולסק. "שנה לאחר מכן נשלחתי ברכבת עם סבתי ברטה הארט ז"ל אל מחנה פצ'ורה. זה היה מחנה הרעבה, שאליו נשלחו 3,000 מבוגרים וילדים. ברגע האחרון השליכה אותי סבתי מהרכבת לאדם שעמד בקרבתה והכיר את משפחתי. הוא החזיר אותי להוריי, שלא היו באותו זמן במחנה, והציל אותי. סבתי הצליחה לברוח מהמחנה, אך נתפסה והוחזרה אליו. כשברחה בפעם השנייה הצליחה להגיע למחנה מוגילוב, שבו הייתי עם הוריי. באותו זמן חליתי בטיפוס, סבתי נדבקה ממני ונפטרה תוך זמן קצר.

"בשנת 1944, לאחר שהצבא הרוסי שחרר אותנו, נדדתי עם אמי בין המחנות השונים. אבי גויס לצבא האדום ולחם במלחמה נגד יפן. באפריל 1945 חזרנו לעיירת הולדתי, אך רק באפריל 1946 שוחרר אבי מהצבא האדום ושב הביתה. אני הייתי הילד היחיד ששרד ממשפחתי המורחבת. בשנת 1947 נולדה אחותי."

הרי עלה לישראל בשנת 1963. להרי 2 בנות, 4 נכדים ו-2 נכדות.

Myra (Myriam) Pelleg (86)

Year of birth: 1939 | Place of birth: France | Delegation: Israel

Myra was born in Paris in 1939. Her parents had arrived in the city ten years earlier, from Kalish, Poland. Her brother was five years older than her. In 1942, her parents placed her and her brother in Christian orphanages, along with three of their cousins. At the end of the war, Myra's aunt came there and brought them back to Paris, to the apartment of one of Myra's uncles. The little girl concluded that the war was over.

Myra later discovered that in 1941 a French policeman had arrested her father because he did not carry identification documents. The father was sent to the Drancy transit camp and from there, in 1942, in transport number 5, he was transferred to Auschwitz. After her father's arrest, her mother's family left Paris and settled in a rented house near Lyon. In March 1944, following a tip-off, the Germans arrived at the house. Miriam's mother, her grandfather, his eldest son and his wife were sent in transport number 69 to Auschwitz. None of them returned from there.

In December 1950, Myra joined her aunt's family, who had immigrated to Israel and settled on a kibbutz, where she had other family members. Myra had difficulty finding her place in the children's home and in July 1953 returned to her aunt's house in Paris and lived there until 1962, when she returned and immigrated to Israel.

Myra has 2 children and 3 granddaughters.

אני מתרגשת לצעוד
באושוויץ, המקום
שבו נרצחו רבים מבני
משפחתי, ולהביע את
הזדהותי עם הקורבנות.
אני שמחה לעשות זאת
עם נכדתי, דור ההמשך
של משפחתנו

I look forward to
march in Auschwitz,
the place where
many of my family
members were
murdered. I am
happy to do so with
my granddaughter,
the next generation
of our family

מירה (מרים) פלג (86)

שנת לידה: 1939 | ארץ מוצא: צרפת | משלחת: ישראל

מירה (מרים) פלג נולדה בפריז בשנת 1939. הוריה הגיעו לעיר עשר שנים קודם לכן, מקליש שבפולין. אחיה היה מבוגר ממנה בחמש שנים. בשנת 1942 הכניסו הוריה אותה ואת אחיה לבתי ילדים נוצריים, יחד עם שלושה מבני דודיהם. בתום המלחמה באה לשם דודתה של מירה, והחזירה אותם לפריז, לדירתו של אחד מדודיה של מירה. הילדה הקטנה הסיקה מכך שהמלחמה הסתיימה.

לימים גילתה מירה שבשנת 1941 עצר שומר צרפתי את אביה משום שלא נשא תעודות זהות. האב נשלח למחנה המעבר דרנסי (Drancy) ומשם, בשנת 1942, במשלוח מספר 5, הועבר לאושוויץ. לאחר מעצרו של אביה עזבה משפחתה של אמה את פריז והשתכנה בבית שכור ליד ליון. במרץ 1944, בעקבות הלשנה, הגיעו הגרמנים לבית. אמה של מרים, סבה, בנו הבכור ואשתו נשלחו במשלוח מספר 69 לאושוויץ. איש מהם לא חזר משם.

בדצמבר 1950 הצטרפה מירה למשפחתה של דודה, שעלתה לישראל והתיישבה בקיבוץ, שם היו לה בני משפחה נוספים. מירה התקשתה למצוא את מקומה בבית הילדים וביוני 1953 חזרה לבית דודתה שבפריז וחייה שם עד שנת 1962, עת שבה ועלתה ארצה.

"אני מתרגשת לצעוד באושוויץ, המקום שבו נרצחו רבים מבני משפחתי, ולהביע את הזדהותי עם הקורבנות. אני שמחה לעשות זאת עם נכדתי, דור ההמשך של משפחתנו."

למירה 2 ילדים ו-3 נכדות.

Alisa Vitis Shomron (96)

Year of birth: 1928 | Place of birth: Poland | Delegation: Israel

Aliza's childhood was uneventful. Her extended middle-class family numbered more than 80 people, working in a wool weaving and knitting factory. During the war, the family lived in the terrible conditions of the Warsaw Ghetto.

In February 1941, Aliza joined "Hashomer Hatzair" and became involved in underground activities led by Mordechai Anielewicz, the commander of the Jewish Fighting Organization in the Warsaw Ghetto.

Aliza risked her life by helping children who smuggled food into the ghetto and by passing weapon parts to the fighters. When the Warsaw Ghetto Uprising broke out (April 1943), she was only 15 years old and was not allowed to fight.

Members of the underground smuggled her out of the ghetto so that she could tell the story of their heroism. Her father was unable to escape and perished in Majdanek. Aliza was captured and sent to Bergen-Belsen.

"About two and a half years before the end of the war, we were sent to the Bergen-Belsen concentration camp. The hunger was unbearable. One day, we were told to leave the barracks and march to the train station. We marched with our remaining strength about eight kilometers, got on the train, and traveled back and forth for about eight days. On April 13, 1945, the train stopped. The German crew boarded the locomotive and disappeared, and suddenly, American tanks appeared before us. The damned war was over!"

Aliza left her mother and sister and smuggled herself aboard an illegal immigrant ship and immigrated to Israel. The family was reunited in Israel two years later.

Aliza has three children, seven grandchildren, and four great-grandchildren. "Marching in the March of the Living is the fulfillment of the will of my comrades in the Jewish Fighting Organization. I survived the inferno, and I am proud to have raised a family for the glory of the State of Israel".

”

לצעוד במצעד החיים זו הגשמת צוואתם של חבריי לארגון היהודי הלוחם

Marching in the March of the Living is the fulfillment of the will of my comrades in the Jewish Fighting Organization

”

עליזה ויטיס שומרון (96)

שנת לידה: 1928 | מקום לידה: פולין | משלחת: ישראל

ימי ילדותה של עליזה עברו עליה ללא אירועים יוצאי דופן. משפחתה המורחבת מנתה יותר מ-80 איש, מהמעמד הבינוני, והתפרנסה ממפעל לאריגת צמר וסריגה. בימי המלחמה התגוררה המשפחה בתנאים הנוראים של גטו ורשה.

בפברואר 1941 הצטרפה עליזה ל"שומר הצעיר" והשתלבה בפעילות מחתרתית שהוביל מרדכי אנילביץ', מפקד הארגון היהודי הלוחם בגטו ורשה. עליזה סיכנה את חייה כשסייעה לילדים שהבריחו מזון לגטו והעבירה חלקי נשק ללוחמים. כשפרץ המרד (אפריל 1943) הייתה רק בת 15 ולא הורשתה להילחם. חברי המחתרת הבריחו אותה אל מחוץ לגטו כדי שתוכל לספר את סיפור גבורתם. אביה לא הצליח להימלט ונספה במיידינה. עליזה נתפסה ונשלחה לברגן בלזן.

"כשנתיים וחצי לפני סיום המלחמה נשלחנו למחנה הריכוז ברגן בלזן. הרעב היה קשה מנשוא. יום אחד נאמר לנו לצאת מהצריפים ולצעוד לתחנת הרכבת. צעדנו בשארית כוחותינו כשמונה ק"מ, עלינו לרכבת ונסענו בה הלך ושוב כשמונה ימים. ב־13 באפריל 1945 הרכבת נעצרה. הצוות הגרמני עלה על הקטר ונעלם ולפתע הופיעו לידינו טנקים אמריקאיים. המלחמה הארוכה נגמרה".

עליזה עזבה את אמה ואחותה, התגנבה לספינת מעפילים ועלתה לארץ ורק לאחר שנתיים התאחדה אתן. נולדו לה שלושה ילדים, שבעה נכדים וארבעה נינים. "לצעוד במצעד החיים זו הגשמת צוואתם של חבריי לארגון היהודי הלוחם. שרדתי בתופת ואני גאה שהקמתי משפחה לתפארת מדינת ישראל".

Suzana Leibovici (85)

Year of birth: 1940 | Place of birth: Romania | Delegation: Israel

Suzana was born in 1940 in Romania. Her father was drafted into a labor camp in Ukraine in 1943. Since he was a shoemaker, he was forced to make boots for the Germans. Suzana, her brother, and her mother were forced to go to an open camp every day. "Mother worked in the camp laundry and took us with her so that we could get one plate of soup a day. We had to sit quietly without talking or playing, with Germans threatening us all the time. We didn't know what was happening to Father. About a year later, Mother received a letter from the army announcing that Father had been killed in the bombing. As small children, we didn't understand why Mother was crying all the time.

"After 11 months, the Russians and Americans liberated the area and the men who survived began to return to their families. A friend of our family said that he met my father in the hospital and that his leg had been amputated. My father, the friend said, wanted to tell the family that he was injured, but alive. My mother hardly believed him after mourning my father for a year. She left my brother and me alone at home and went out to look for him. My brother was 9 years old and I was 5. We had no food or water, and to eat something my brother would go to the market and steal apples. I suffered from lice and wounds and my brother was unable to help me. After a month, my mother returned with my father. They found me in a very bad condition, covered in wounds all over my body, hanging between life and death. My father said that first I had to be saved and only then would we deal with everything else. When I recovered, I took care of my father, cleaned his amputation wound and bandaged it, and since then I have always dreamed of studying medicine."

Suzana immigrated to Israel in 1973 and has one child, 3 grandchildren and 4 great-grandchildren.

”

הוריי מצאו אותי במצב גרוע מאוד, מוכת פצעים בכל הגוף, בין חיים למוות

My parents found me in a very bad condition, covered in wounds all over my body, hanging between life and death

”

סוזנה לייבוביץ' (85)

שנת לידה: 1940 | ארץ מוצא: רומניה | משלחת: ישראל

סוזנה לייבוביץ' נולדה בשנת 1940 ברומניה. אביה גויס בשנת 1943 למחנה עבודה באוקראינה. מכיוון שהיה סנדלר, אולץ לייצר מגפיים לגרמנים. סוזנה, אחיה ואימה חויבו ללכת כל יום למחנה פתוח. "אמא עבדה במכבסת המחנה ולקחה אותנו איתה כדי שנוכל לקבל צלחת מרק אחת ביום. היינו חייבים לשבת בשקט מבלי לדבר ומבלי לשחק, כשגרמנים מאיימים עלינו כל הזמן. ישבנו על רצפה קרה מאוד והכריחו אותנו לשתוק. לא ידענו מה קורה עם אבא כי לא יכולנו ליצור אותו קשר. לאחר כשנה בערך אמא קיבלה מכתב מהצבא שהודיע כי אבא נהרג בהפצצות. אנחנו, כילדים קטנים, לא הבנו למה אמא בוכה כל הזמן.

"לאחר 11 חודשים שחררו הרוסים והאמריקאים את האזור והגברים שנשארו בחיים החלו לחזור למשפחותיהם. חבר של משפחתנו סיפר שפגש בבית חולים את אבא ושרגלו נקטעה. אבי, כך אמר אותו חבר, הוא ביקש למסור למשפחה שהוא פגוע, אך חי. אמא כמעט ולא האמינה לו אחרי שהתאבלה שנה על אבא. היא עזבה אותי ואת אחי לבדנו בבית ויצאה לחפש אותו, נעזרת במשאיות של רוסים כדי להגיע אליו. אחי היה בן 9 ואני בת 5. לא היה לנו אוכל ולא מים, וכדי לאכול משהו אחי היה הולך לשוק וגונב תפוחים. סבלתי מכינים ומפצעים ואחי לא הצליח לעזור לי.

"אחרי חודש אמא חזרה עם אבא, שאכן היה קטוע רגל. הם מצאו אותי במצב גרוע מאוד, מוכת פצעים בכל הגוף, בין חיים למוות. אבא אמנם חיכה להתנקת פרופזה, אך אמר שקודם כל צריך להציל אותי ורק אחר כך נתמודד עם כל השאר. כשהבראתי טיפולתי באבא, ניקיתי לו את פצע הקטיפה וחבשתי אותו, ומאז חלמתי תמיד ללמוד רפואה".

סוזנה עלתה לישראל בשנת 1973 ויש לה ילד אחד, 3 נכדים ו4 נינים.

Sara Weinstein (90)

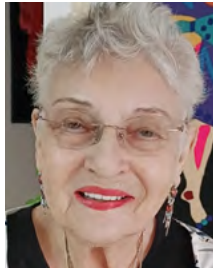
Year of birth: 1935 | Place of birth: Poland | Delegation: Israel

Sara Weinstein was born in 1935 in Stefan, Poland to Benjamin and Miriam, and had five brothers and sisters. In September 1939, the Soviet Union occupied Stefan, and Sara's two older brothers were drafted into the Red Army. In July 1941, the Germans occupied the town, and the family fled and hid in the surrounding village. They were captured and transferred to the ghetto.

On the eve of the liquidation of the ghetto, the family was smuggled to the home of a gentile in the nearby village, but after a few months in hiding they were discovered by the Ukrainians.

The mother was murdered in front of Sara's eyes, while trying to protect her. Sara was wounded in the shoulder and back. The murderers set the house on fire and fled. The father shouted: "Whoever is alive - get up and run!" Sara, her father, her brother, and two of her sisters carried their mother's body to the forest and dug a grave for her. In the forest, they dug trenches with their hands, lined them with leaves, and at night covered themselves with leaves and branches. They drank water from wells they dug with their bare hands. Sara, wounded, feverish, lay on the ground for days and nights, alone, without a hug. Everyone was sure that she was dying. But the forest protected them. "We learned to play games in silence. For three years we hid in the forest, I wore only one dress. For many years afterward, I simply did not feel cold."

In the summer of 1944, after the Red Army liberated the area, Sara's father was murdered by Ukrainian villagers. Sara and her two sisters were transferred to Lena Kichler's orphanage. In 1947 she immigrated to Israel. Sara has 3 daughters, 6 grandchildren, and 3 great-grandchildren.

”

בכל התקופה שבה הסתתרנו ביער לבשתי רק שמלה אחת. שנים רבות לאחר מכן פשוט לא הרגשתי קור

The entire time we were hiding in the forest, I only wore one dress. For many years afterward, I simply didn't feel cold

”

שרה וינסטיין (90)

שנת לידה: 1935 | ארץ מוצא: פולין | משלחת: ישראל

שרה וינסטיין נולדה בשנת 1935 בסטפן שבפולין (כיום באוקראינה) לבנימין ומרים, ולה חמישה אחים ואחיות. בספטמבר 1939 כבשה ברית המועצות את סטפן, ושני אחיה הגדולים של שרה גויסו לצבא האדום. ביולי 1941 כבשו הגרמנים את העיירה, והמשפחה ברחה והסתתרה בכפרים שבסביבה, עד שנתפסה והועברה לגטו שהוקם באוקטובר. ערב חיסול הגטו, באוגוסט 1942, הוברחה המשפחה לגו מהכפר הסמוך, אך לאחר כמה חודשים במסתור התגלו על ידי האוקראינים, שהתנפלו על בני הבית. האם נרצחה לנגד עיניה של שרה, בעודה מנסה לגונן עליה. שרה נפצעה בכתפה ובגבה. הרוצחים הציתו את הבית והסתלקו. כשיצאו צעק האב: "מי שחי - יקום ונברח!" הוא ניגש לכל אחד מבני המשפחה צעק להם לקום ולברוח.

שרה, אביה, אחיה ושתיים מאחיותיה נשאו את גופת האם ליער וכוונו לה קבר. יחד עם משפחות אחרות מצאו ביער מסתור. הם חפרו בידיהם שוחות, ריפדו אותן בעלים, ובילילות התכסו בעלים ובענפים. הם שתו מים מבורות שחפרו בידיים חשופות. שרה, פצועה, קודחת מחום, שכבה ימים ולילות על האדמה, לבד, ללא יד מחבקת, כולם היו בטוחים שהיא נוטה למות. סכנות רבות ארבו להם, אך היער שמר עליהם. "למדנו לשחק משחקים בדממה. שלוש שנים הסתתרנו ביער, לבשתי רק שמלה אחת. שנים רבות לאחר מכן פשוט לא הרגשתי קור".

בקיץ 1944, לאחר שהצבא האדום שיחרר את האזור, נרצח אביה של שרה בידי כפריים אוקראינים. שרה ושתי אחיותיה הועברו לבית היתומים של לנה קיכלר, שם זכו לקורת גג, אוכל ויחס חם. שרה הגיעה למילאנו שבאיטליה, משם הועברה לבית הילדים בסלבינו ובשנת 1947 עלתה לארץ ישראל. לשרה 3 בנות, 6 נכדים ו-3 נינות.

"להשתתף במצעד החיים זה הניצחון הגדול שלי. עכשיו אני יכולה בבטחה לצעוד עם דגל ישראל, על האדמה המקוללת הזאת. זה הניצחון".

Arnold Clews (92)

Year of birth: 1933 | Place of birth: Lithuania | Delegation: Israel

When the Germans invaded in 1941, Arnold's family was captured by Lithuanian soldiers who transported them to the infamous Ninth Fort. Arnold's mother convinced an officer that her husband had been an officer in the Lithuanian army during World War I, and they were released from prison.

The family was sent later to a labor camp, the mother and sister were moved to the women's section, and Arnold and his father to the men's section.

The father became responsible for running the camp. When he realized that SS soldiers were collecting children for extermination, he hid Arnold and four other children. After two weeks, the children were transferred to Birkenau and sent straight to the gas chambers. At the very last minute, a resourceful boy overheard an SS soldier say he needed workers. That boy instructed the children to behave like adults and they were taken to work in the camp.

Arnold was separated from his father and sent to Dachau in a famous group of 131 Lithuanian boys who were saved from the crematoria due to a malfunction in the facility.

One night the American Air Force bombers destroyed the camp. All around - burned bodies. Some of the people were so hungry, they ate from the bodies. It was the most shocking sight he had ever seen. (Arnold's father was murdered in Dachau.)

After the liberation, his mother and his sister found him in Budapest. Arnold was a dentist in the US for 54 years. In 2020, after the death of his wife Batya, Arnold immigrated to Israel and settled in Jerusalem, reuniting with his son and daughter, who had immigrated to Israel many years before him.

Arnold has 2 children and 4 grandchildren.

”

לילה אחד הפציץ חיל האוויר האמריקאי את המחנה. מסביב היו גופות שרופות. חלק מהאנשים היו רעבים עד כדי כך שפנו לאכול מהגופות

One night the American Air Force bombed the camp. There were burnt bodies all around

”

ארנולד קלבס (92)

שנת לידה: 1933 | ארץ מוצא: ליטא | משלחת: ישראל

ארנולד קלבס נולד בשנת 1933 בליטא. עם פלישת הגרמנים, בשנת 1941, ניסתה משפחתו להימלט לרוסיה במשאית צבאית. חיילים ליטאים גילו אותם והעבירו אותם לכלא המבצר התשיעי, מקום נודע לשמצה באכזריותו. אמא של ארנולד שכנעה את אחד הקצינים שבעלה היה קצין בצבא הליטאי במלחמת העולם הראשונה וכך הצליחו להשתחרר מהכלא.

המשפחה נדרשה למסור את רכושם, נשלחה לגטו סלבודקה ומאוחר יותר למחנה לעבוד שבו עברו האם והאחות למתחם הנשים, וארנולד ואביו למתחם הגברים. האב נעשה אחראי על תפעול המחנה. יום אחד, כשהבין שחיילי אס אס באו לאסוף ילדים להשמדה, החביא את ארנולד ועוד ארבעה ילדים והצילם. מאותו יום, בגיל 10, ארנולד יצא לעבודה כדי שלא ימצאו אותו במחנה.

בהמשך הופרד ארנולד מאביו ונשלח לדכאו בקבוצה מפורסמת של 131 בנים מליטא שניצלו מהמשרפות בשל תקלה במתקן. לאחר שבועיים הועברו הילדים לביירקנאו ונשלחו היישר לתאי הגזים. ברגע האחרון ממש שמע נער בעל תשייה חייל אס אס אומר שהוא זקוק לעובדים. אותו נער הדריך את הילדים להתנהג כבוגרים והם נלקחו לעבוד במחנה. מאוחר יותר עבר ארנולד בהצלחה סלקציה של ד"ר מנגלה, נשאר בביירקנאו עד תחילת ינואר 1945, ושרד צעדת מוות בקור הנורא ללא אוכל ובגדים חמים. אביו של ארנולד נרצח בדכאו.

לילה אחד הפציץ חיל האוויר האמריקאי את המחנה שבו שהה. בבוקר התברר שהמחנה נהרס. מסביב - גופות שרופות. חלק מהאנשים היו רעבים עד כדי כך שפנו לאכול מהגופות. זה היה המראה המזעזע ביותר שראה מעודו.

לאחר השחרור, בבית יתומים באיטליה ראינה אותו עיתונאית, והעיתון הגיע בדרך כלשהי לאימו ואחותו ששהו בבודפשט. הן יצאו אליו מיד. בעת השחרור היה ארנולד, בן 12, ללא ידיעת קרוא וכתוב, אך הוא הצליח להגיע לארה"ב וללמוד רפואת שיניים, מקצוע שעסק בו במשך 54 שנים. בשנת 2020, לאחר מות אשתו בטיה, ארנולד עלה לישראל והתיישב בירושלים, מתאחד עם בנו ובתו שעלו ארצה שנים רבות לפניו. לארנולד נולדו 2 ילדים, ו-1 נכדים.

Pnina Beredjick (82)

Year of birth: 1943 | Place of birth: Croatia | Delegation: Israel

Pnina was born during the war in Zagreb. During the war, Pnina's mother was imprisoned twice in a transit camp. Pnina's grandmother was a Christian who converted to Judaism in order to marry her Jewish grandfather. Because of this, her daughter (Pnina's mother) managed to escape the camp twice and not be sent to Auschwitz. "My mother managed to bring a seven-month-old baby out of the transit camp with her, the son of a distant relative who had asked my mother to look after him, but she (his mother) perished in Auschwitz and he became my eldest brother. It was a Christian lawyer who rescued my mother a second time, married her, and that's how I was born.

"At the end of the war, my mother's fiancé, a Jewish doctor who was thought to be dead, unexpectedly returned, but it turned out that he had been hiding in the forests and was still alive. He expressed his desire to marry my mother and adopt me as a baby, but she chose to stay with my father out of a sense of obligation to the one who had saved her life.

I remember the stories my mother and grandmother told me about shooting Jews in the street for no reason, and about what rioters called 'Sylvester's Fun.' [Sylvester is Hebrew for the secular New Year's Eve celebration.] The 'fun' was putting Jews on the roof of some house and shooting them so that they would fall to the ground. A relative of ours was murdered this way.

My mother and grandmother wore the Yellow Badge and suffered from constant food shortages. My aunt and her four children hid until they were caught and sent to Auschwitz.

"When the war ended, I was two years old. My parents divorced. In 1949, we immigrated to Israel, my mother, grandmother and four children. I have three children and 12 grandchildren.

”

חשוב לי לצעוד
במצעד החיים
במיוחד בימים אלה
ולחוש מנצחת
כשיש לי משפחה
ומדינה משלי

It's important
to me to march,
especially these
days, and to
feel victorious
when I have my
own family and
country

”

פנינה ברדז'יק (82)

שנת לידה: 1943 | מקום לידה: קרואטיה | משלחת: ישראל

פנינה נולדה בזמן המלחמה בזאגרב. במהלך המלחמה נכלאה אימה של פנינה פעמיים במחנה מעבר. סבתה של פנינה הייתה נוצרייה שהתגיירה כדי להינשא לסבה היהודי, ומשום כך הצליחה בתה (האם של פנינה) להיחלץ מהמחנה פעמיים ולא להישלח לאושוויץ.

"אמי הצליחה להוציא עימה ממחנה המעבר תינוק בן שבעה חודשים, בנה של קרובת משפחה רחוקה שביקשה מאימי לשמור עליו, אך היא נספתה באושוויץ והוא נעשה אחי הבכור. עורך דין נוצרי הוא שחילץ את אמי בפעם השנייה, נשא אותה לאישה וכך נולדתי אני. בתום המלחמה שב במפתיע ארוסה של אמי, רופא יהודי שחשבוהו למת, אך התברר שהוא הסתתר ביערות ונותר בחיים. הוא הביע את רצונו לשאת את אמי לאישה ולאמץ אותי כתינוקת, אך היא בחרה להישאר עם אבי מתוך תחושת מחויבות למי שהציל את חייה.

"אני זוכרת את הסיפורים שסיפרו לי אמי וסבתי על ירי ביהודים ברחוב ללא כל סיבה, ועל מה שפורעים כינו 'שעשוע של סילבסטר'. 'השעשוע' היה להעלות יהודים לגג בית כלשהו ולירות בהם כדי שיצנחו ארצה. קרוב משפחה שלנו נרצח כך.

"אמי וסבתי ענדו טלאי צהוב וסבלו ממחסור תמידי במזון. דודתי וארבעת ילדיה הסתתרו עד שניתפסו ונשלחו לאושוויץ. אני זוכרת כילדה את הלחישות ואת השם הנורא של המחנה אליו נשלחו רבים מיהודי זאגרב: 'אסנובץ'. כשהמלחמה הסתיימה הייתי בת שנתיים. הוריי התגרשו. בשנת 1949 עלינו לארץ, אמי, סבתי וארבעה ילדים. יש לי שלושה ילדים, 12 נכדים.

"חשוב לי לצעוד במצעד החיים במיוחד בימים אלה ולחוש מנצחת כשיש לי משפחה ומדינה משלי."

Ella (Elka) Katz (85)

Year of birth: 1939 | Place of birth: Lithuania | Delegation: Israel

Elka Katz was born in 1939 in Lithuania – an only child. In November 1941, the Germans moved her and her family to the local ghetto. One day, the Germans ordered all the Jews of the village to board the trains for deportation. Elka's parents began to flee, but her mother was murdered on the spot.

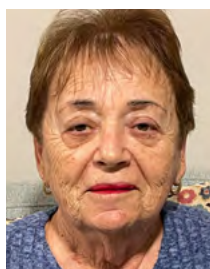
"My father grabbed me and fled while holding me. He had a gold coin that he had sewn to his shirt, and luckily the bullet fired at him hit the coin and thus his life was saved."

"We ran towards the forest, but as we were running away I fell from his hands. After a while he noticed that I had fallen, he retraced his steps to save me while escaping from the German gunfire. He hid in a threshing floor for a few hours and then fled deep into the forest, where he met his mother, sister and cousins, who also managed to escape."

The family hid in the forests for two years, in the snow and cold, under the open sky. Elka's father joined the partisans and at night would go with the other men to blow up trains. The family members were forced to flee from place to place so they wouldn't be found, and continued to live in the cold and under very difficult conditions.

"My family members were murdered in the ghettos, forests, and camps. My grandparents and my maternal uncle were murdered in Auschwitz. In 1945 we moved to Germany and stayed for three years in a displaced persons camp. From there, when I was 10 years old, we immigrated to Israel."

Elka has 4 children, 12 grandchildren and 4 great-grandchildren. Three generations are participating in the 2025 March of the Living – Elka, her daughter and granddaughter.

”

ההשתתפות
במצעד החיים
היא עבורי חוויה
עמוקה, בעיקר
בגלל האנטישמיות
העכשווית

Participating
in the March
of the Living
is a profound
experience for
me, mainly
because of the
current anti-
Semitism

”

אלה (אלקה) כץ (85)

שנת לידה: 1939 | ארץ מוצא: ליטא | משלחת: ישראל

אלקה כץ נולדה בשנת 1939 בליטא כבת יחידה להוריה. בנובמבר 1941 הגיעו הגרמנים לעיירה שבה גרה והעבירו אותה ואת משפחתה לגטו המקומי. באחד הימים הגרמנים הורו לכל היהודים של הכפר לעלות לרכבות ולנסוע למקום אחר על מנת לעבוד שם. מאחר וכבר החלו להגיע שמעות על מחנות ההשמדה והמשרפות, החליטה קבוצה של צעירים יהודים שלא לעלות לרכבת. זה היה הכפר היחיד שאנשיו סרבו לעלות לרכבת. הוריה של אלקה החלו לברוח, אך האם נרצחה בו במקום.

"אבי תפס אותי ונמלט כשהוא אוחז בי. היה לו מטבע זהב שתפר לחולצתו, ולמזלו הקליע שנורה לכיוונו פגע במטבע וכך ניצל חייו. רצנו לכיוון היער אך תוך כדי הבריחה נפלתי מידיו. לאחר זמן מה הוא הבחין שנפלתי, חזר על עקבותיו להציל אותי תוך שהוא נמלט מירי הגרמנים. הוא התחבא בגורן לכמה שעות ואחר כך ברח לעומק היער, שם פגש את אמי, אחותו ובני דודי, שהצליחו גם הם להימלט."

המשפחה הסתתרה ביערות במשך שנתיים, בשלג ובקור, תחת כיפת השמיים. אביה של אלקה הצטרף לפרטיזנים ובילילות היה הולך עם שאר הגברים לפוצץ רכבות. בני המשפחה נאלצו לברוח ממקום למקום כדי שלא ימצאו אותם, והמשיכו לחיות בקור ובתנאים קשים מאוד.

"בני משפחתי נרצחו בגטאות, ביערות ובמחנות. סבא וסבתא שלי ודודי מצד אמי נרצחו באושוויץ. בשנת 1945 עברנו לגרמניה ושהינו במשך שלוש שנים במחנה עקורים. משם כשהייתי בת 10, עלינו לישראל."

לאלה 4 ילדים, 12 נכדים ו-4 נינים. במצעד החיים 2025 ישתתף 3 דורות – אלה, הבת והנכדה.

Irene Shashar (87)

Year of birth: 1937 | Place of birth: Poland | Delegation: Israel

When the Germans occupied Poland in September 1939, Irene was almost two years old. She and her family were sent to the Warsaw Ghetto. One day, she went out with her mother, Helena, to look for food, and when they returned, they found her father, David, on the kitchen floor with blood flowing from his neck. The Germans had murdered him. Her mother realized that they might be next in line. Equipped with Irene's bag and doll, Lalichka, they crawled on all fours through the ghetto's sewer system, overcoming the terrible stench and the rats.

They went out to the Aryan area of Warsaw and removed the yellow stars. Michael Topilski, her mother's nephew, was already waiting. They went to the house where her mother, Irene and her doll hid in a small closet. "Mother hugged and kissed me, asked me to be a good girl, said she would bring me food and a chamber pot, and asked me to be quiet all the time." Irene's mother, who did not look Jewish, worked as a cleaner. Every time she felt danger, they moved to another house. "But I was cold, I was in the dark and I couldn't see anything. We went through eight hiding places. I stayed alive thanks to her. It was only when the war ended and the hell ended that I finally saw a smile on my mother's face."

After the war, they traveled to Paris with relatives. Her mother worked as a cleaner in a hotel, and Irene went to an orphanage. "Every Sunday she came to visit and brought sweets to me and the other children." But after March 4, 1948 she never saw her again. "The director of the orphanage took me to a cemetery, where I learned that my mother had died of a heart attack."

Yitzhak Topilsky, Michael's father, took Irene to Peru where she grew up. In 1956 she moved to New York and studied for a degree in linguistics. In 1963 she immigrated to Israel, married and had 2 children: David, named after her father, and Ilana, named after her mother. A grandmother of seven, Irene wrote a book called "I Defeated Hitler."

”
מציודות בתיק ובבובה של איירן, לאליצ'קה, זחלו על ארבע דרך מערכת הביוב של הגטו אל הרובע הארי של ורשה
-
Equipped with a bag and Irene's doll, Lalichka, they crawled on all fours through the ghetto's sewer system into the Aryan quarter of Warsaw
”

איירין ששר (87)

שנת לידה: 1937 | ארץ מוצא: פולין | משלחת: ישראל

איירין נולדה בוורשה ב-12 בדצמבר 1937. כשהגרמנים כבשו את פולין, ספטמבר 1939, הייתה כמעט בת שנתיים. היא ומשפחתה נשלחו לגטו ורשה. באחד הימים יצאה עם אמה, הלנה לבקוביץ (HELENA KIRSZENBERG LEWKOWICZ), לחפש אוכל, וכשחזרו מצאו את אביה, דוד לבקוביץ (DAVID LEWKOWICZ), על רצפת המטבח כשדם זורם מצווארו. הגרמנים רצחו אותה. האם הבינה שהן עלולות להיות הבאות בתור. מציודות בתיק ובבובה של איירין, לאליצ'קה, זחלו על ארבע דרך מערכת הביוב של הגטו, מתגברות על הסיכון הנורא והחולדות.

הן יצאו לאזור הארי של ורשה והסירו את הטלאים הצהובים. מיכאל טופילסקי, בעלה של אחיינית האם, כבר חיכה שם ונתן להן מעילים. הן הלכו לבית שבו החביאה האם את איירין ואת בובתה בארון קטן. "אמא חיבקה ונישקה אותי, ביקשה שאהיה ילדה טובה, אמרה שתביא לי אוכל וסיר לילה, וביקשה שאהיה שקטה כל הזמן."

אמה של איירין, שלא נראתה כיהודייה, עבדה בניקיון. בכל פעם כשחשה סכנה, עברו לבית אחר. "אבל היה לי קר, שהייתי בחושך ולא יכולתי לראות דבר. עברנו שמונה מקומות מחבוא. נשארתי בחיים בזכותה. אני משערת שחלק מהאנשים שהסתתרו אצלם היו מכרים שסייעו לה. רק כשהמלחמה הסתיימה והגיהנום נגמר, ראיתי סוף סוף חיוך על הפנים של אמא."

בתום המלחמה נסעו עם קרובי משפחה לפריז. האם עבדה בעבודות ניקיון בבית מלון ואת איירין נאלצה למסור לבית יתומים, שם שהתה עם ילדים שהוריהם נרצחו באושוויץ. "בכל יום ראשון באה לבקר והביאה ממתקים לי ולשאר הילדים. מאז 4 במרץ 1948 לא באה עוד. מנהלת בית היתומים הסיעה אותי לבית קברות ושם נודע לי שאמא מתה מהתקף לב."

יצחק טופילסקי, אביו של מיכאל, לקח את איירין לפרו והיא גדלה במשפחתו. בשנת 1956 עברה לניו יורק ולמדה לתואר בבלשנות. בשנת 1963 עלתה ארצה, נישאה ונולדו לה 2 ילדים: דוד על שם אביה ואילנה על שם אימה. והיא סבתא ל-7 נכדים. איירין כתבה ספר בשם "אני ניצחתי את היטלר".

Galia Steiner (Harkabi) (83)

Year of birth: 1941 | Place of birth: Belarus | Delegation: Israel

Galia was born as Hadassah in 1941 in Belarus, during the height of the war, a younger sister to Ruth. Her father, Tanchum, owned a flour mill, and the family was wealthy and prestigious, but her father was forced to enlist in the Russian army and was killed in the war.

Galia was sent with her mother, Shifra, and her older sister, to the Novogrudok Ghetto. Many Jews were murdered in the ghetto. The family found refuge in the basement of the house of the farmer Bobrovsky, one of the Righteous Among the Nations who also saved many other Jews.

Galia fell ill, coughed and cried, and so she was sent with Bobrovsky's little girl to play in the field and not give up those hiding. It seems that one of the neighbors had informed on the farmer. The Germans came to the house and burned it down with all its inhabitants. Those hiding perished in the fire, the farmer, his wife and children were murdered. Galia and the farmer's little daughter were saved, and the villagers brought them to a nuns' orphanage.

Galia lived with the nuns for two difficult years filled with hunger, disease, and most of all, fear. After the war, a Jewish partisan came to the town, who had promised Galia's mother at the beginning of the war to check on her. She had heard about the Jewish girl in the orphanage, recognized Galia, but because she was young and wanted to start a new chapter in her life, she chose to leave her there.

Some time later, a childless Jewish couple from Vilna heard about the orphan from Novogrudok, who was already four years old. They adopted her and continued on to the DP camp in Leipzig, Germany. Galia and her adoptive parents, Zviya and Chaim Wilensky, immigrated to Israel on the ship "Kedma". In the orphanage, she was called Galina, so her adoptive parents Steiner changed her name to Galia.

In 1962, she married Zeev Steiner and they had four daughters and six grandchildren. One of her daughters is named Ruth, after her sister.

”
אחד השכנים הלשין על האיכר שהסתר אותנו. הגרמנים באו לביתו ושרפו אותו על כל יושביו
-
One of the neighbors had informed on the farmer who saved us. The Germans came to the house and burned it down with all its inhabitants
”

גליה שטיינר (הרכבי) (83)

שנת לידה: 1941 | ארץ מוצא: בלרוס | משלחת: ישראל

גליה נולדה כהדסה בשנת 1941 בעיירה ירמיץ שבבלרוס, בעיצומה של המלחמה, אחות קטנה לרות. לאביה, תנחום, הייתה טחנת קמח, והמשפחה הייתה עשירה ומיוחסת, אך האב נאלץ להתגייס לצבא הרוסי ונהרג במלחמה.

גליה נשלחה עם אמה ספרה ועם אחותה רות לגטו נובוגורודק. בגטו נרצחו יהודים רבים. האם נמלטה עם שתי בנותיה ומצאה מקלט במרתף ביתו של האיכר בוברובסקי. האיכר הזה סייע לרבים לברוח ליערות וזכה בתואר חסיד אומות עולם. "עשרה בני משפחתנו הסתתרו אצלו".

גליה חלתה, השתעלה ובכתה, ועל כן נשלחה עם ילדיו של בוברובסקי לשחק בשדה ולא להסגיר את המסתתרים. נראה כי אחד השכנים הלשין על האיכר. הגרמנים באו לבית ושרפו אותו על כל יושביו. המסתתרים נספו בשרפה, האיכר, אשתו וילדיו נרצחו. גליה ובתו הקטנה של האיכר ניצלו, ותושבי הכפר הביאו אותן לבית יתומים של נזירות.

גליה גרה עם הנזירות במשך שנתיים קשות של רעב, מחלות ובעיקר - פחד. לאחר המלחמה באה לעיירה פרטיזנית יהודייה, שהבטיחה בראשית המלחמה לאמה של גליה לבדוק מה שלומן. היא שמעה על הילדה היהודייה שבבית היתומים, זיהתה את גליה, אבל מכיוון שהייתה צעירה ורצתה לפתוח דף חדש בחייה, בחרה להשאיר אותה במקום.

זמן מה אחר כך שמע זוג יהודי חשור ילדים מוילנה על היתומה מנובוגורודק, שכבר הייתה בת ארבע. הם אימצו את הילדה הרזה בעלת הבטן הנפוחה והמשיכו למחנה העקורים בלייפציג שבגרמניה. גליה ומאמציה, צבייה וחיים וילנסקי, עלו ארצה באונייה "קדמה". בבית היתומים נקראה גלינה ולכן הוריה המאמצים שינו את שמה לגליה. היא גרה עם משפחתה המאמצת בכפר סבא, למדה הוראה ועבדה כמורה.

בשנת 1962 נישאה לזאב שטיינר ונולדו להם 4 בנות ו-6 נכדים. אחת מבנותיה נקראת רות, על שם אחותה.

Dvora Weinstein (89)

Year of birth: 1936 | Place of birth: Ukraine | Delegation: Israel

Dvora Weinstein (Rosenberg) was born in 1936 in Khotin, Ukraine. Her childhood was happy, but in 1941 everything changed. War broke out, Khotin was occupied, and her house caught fire. Her mother ran into the house and managed to save the sewing machine head.

The deportation to Transnistria began with a long march, without water or food. Corpses were left on the side of the road. At one point, parents were told that their children would be loaded onto carts to make the convoy lighter. The mother put Dvora and her sister Riva into the cart. Dvora, sensing danger, grabbed her sister's hand and jumped out of the cart with her. The next day, it was learned that all the children in the carts had been murdered.

The deportees crossed the Dniester River on rickety rafts, and many fell and drowned. Then they continued walking in the deep snow. One night, at an abandoned train station, many froze to death. Their bodies, half-naked, including that of her two-and-a-half-year-old brother, were loaded into a wheelbarrow in the morning, without a word or a tear. After that, Dvora's grandparents also died.

Soldiers, who were celebrating Christmas, wanted to have fun and ordered the Jews to stand in the cold. Anyone who fell was shot. Dvora moved a lot to survive, but Riva could not move and her legs froze. The mother continued walking, carrying Riva in her arms.

The journey ended in Popovich. The mother went out to look for work. Dvora, five and a half years old, was left to look after Riva. One day Riva did not wake up. When her mother returned with some food, Dvora told her: "Riva doesn't need food anymore."

The two wandered between villages until liberation in 1944. After the war, they reunited with her wounded father and set off for Romania. Dvora immigrated to Israel along with 500 children.

Today, Dvora has a wonderful family – 2 children, 5 grandchildren and 9 great-grandchildren.

”

אחרי שישים שנה של שתיקה אצעד במצעד החיים עם בני ובתי, על אפו וחמתו של היטלר

After sixty years of silence I will march on the March of the Living with my son and daughter, against Hitler's rage and fury

”

דבורה וינשטיין (89)

שנת לידה: 1936 | ארץ מוצא: אוקראינה | משלחת: ישראל

דבורה וינשטיין (רוזנברג) נולדה ב-1936 בחוטין שבאוקראינה. ילדותה הייתה מאושרת, אך ב-1941 הכול השתנה. המלחמה פרצה, חוטין נכבשה, וביתה עלה באש. אמה רצה לבית והצליחה להציל את ראש מכונת התפירה. היא ידעה שזה יהיה מקור הצלתן הגירוש לטרנסניסטריה החל בצעידה ארוכה, בלי מים ומזון. גוויות נותרו בצדי הדרך. בשלב מסוים נאמר להורים שילדיהם יועמסו על עגלות כדי להקל על השיירה. האם העלתה לעגלה את דבורה ואת אחותה ריבה. דבורה חשה בסכנה, אחזה בידה של אחותה וקפצה איתה מהעגלה. למחרת נודע שכל הילדים שהיו בעגלות נרצחו.

המגורשים חצו את הנהר דנייסטר באסדות רעועות ורבים נפלו ושבועו. אחר כך המשיכו לצעוד בשלג העמוק. לילה אחד, בתחנת רכבת נפגשו, רבים קפאו למוות. גופותיהם, עירומות למחצה, ובהם גם גופת אחיה בן השנתיים וחצי, הועמסו בבוקר למריצה, ללא מילה או דמעה. אחריו מתו גם סבה וסבתה של דבורה.

חיילים, שחגגו את חג המולד, ביקשו להשתעשע וציוו על היהודים לעמוד בקור. מי שנפל – נורה. דבורה התנועעה המון כדי לשרוד, אך ריבה לא זזה ורגליה קפאו. האם המשיכה לצעוד, נושאת את ריבה בידה. דבורה נשאה על גבה את מכונת התפירה ואת רכושן המועט.

המסע הסתיים בפופוביץ'. האם יצאה לחפש עבודה. דבורה, בת חמש וחצי, נותרה לשמור על ריבה. באחד הימים ריבה לא התעוררה. כשאמה חזרה עם מעט מזון, אמרה לה דבורה: "ריבה כבר לא צריכה אוכל".

השתיים נדדו בין כפרים עד לשחרור ב-1944. לאחר המלחמה התאחדו עם אביה הפצוע ויצאו בדרכן לרומניה. דבורה עלתה לארץ ישראל יחד עם 500 ילדים. בסוכות 1948 הגיעה לארץ, המקום שעליו תמיד אמרה אמה: "ארץ ישראל שם חם שם שמש והמון אוכל".

היום יש לדבורה משפחה לתפארת – 2 ילדים, 5 נכדים ו-9 נינים.

Giora (George) Shefi (94)

Year of birth: 1931 | Place of birth: Germany | Delegation: Israel

George (Spiegelglas) Shefi was born in Berlin in 1931. When he was one year old, his parents divorced and the relationship with his father was severed. George was almost 7 years old during the Kristallnacht pogrom in November 1938. He remembers that his mother forbade him to leave the house that day. A few days later, when he left his house, he learned that his school had burned to the ground: "I was shocked by the extent of the destruction. I remember the hat shop that belonged to a Jew. The shop windows were smashed and all the hats were scattered in the street. The stationery shop that belonged to a mixed-race couple was also smashed, and they wrote on the sidewalk that the shop belonged to a Jewish pig who married a German pig."

George's mother decided to send him at the age of 7 on the children's transport, the "Kindertransport," out of Nazi Germany. "I saw my mother for the last time at the train station in West Berlin. In January 1943, she was sent to Auschwitz, where she was murdered with her sister."

George arrived in Britain and was forced to move from house to house several times. The war years were a difficult experience for him because he could not find his place. At the age of 13, he took advantage of the opportunity to board a ship and sail to the United States. He found himself alone again. Later, he met his uncle, who convinced him to immigrate to Israel. Indeed, in 1949, at the age of 17, George immigrated to Israel and enlisted in the Israel Defense Forces. Later, he started a family and today he has 3 daughters, 6 grandchildren and 2 great-grandchildren.

”

ראיתי את אמי בפעם האחרונה בתחנת הרכבת במערב ברלין. בינואר 1943 היא נשלחה לאושוויץ, שם נרצחה יחד עם אחותה

I saw my mother for the last time at the train station in West Berlin. In January 1943 she was sent to Auschwitz, where she was murdered along with her sister

”

ג'ורא ('ג'ורג') שפי (94)

שנת לידה: 1931 | ארץ מוצא: גרמניה | משלחת: ישראל

ג'ורג' (שפיגלגלס) שפי נולד בברלין בשנת 1931. כשהיה בן שנה הוריו התגרשו והקשר עם אביו נותק. בפוגרום ליל הבדולח, נובמבר 1938, היה ג'ורג' כמעט בן 7. הוא זוכר שבאותו יום אמו אסרה עליו לצאת מהבית. אחרי כמה ימים, כשיצא מביתו, נודע לו שבית הספר שלו נשרף עד היסוד: "נדהמתי מממדי ההרס. אני זוכר את חנות הכובעים שהייתה שייכת ליהודי. חלונות החנות נופצו וכל הכובעים היו מפוזרים ברחוב. גם את חנות כלי הכתיבה שהייתה שייכת לזוג מעורב ניפצו, וכתבו על המדרכה שהחנות שייכת לחייר יהודי שהתחתן עם חזירה גרמניה".

אמו של ג'ורג' החליטה לשלוח אותו בגיל 7 במשלוח הילדים, ה"קינדרטרנספורט", מחוץ לגרמניה הנאצית. "ראיתי את אמי בפעם האחרונה בתחנת הרכבת במערב ברלין. בינואר 1943 היא נשלחה לאושוויץ, שם נרצחה יחד עם אחותה".

ג'ורג' הגיע לבריטניה ונאלץ לנדוד מבית לבית כמה פעמים. שנות המלחמה היו לו חוויה קשה מכיוון שהוא לא מצא את מקומו. בגיל 13 ניצל הזדמנות לעלות אל אונתה ולשוט לארה"ב. שוב מצא את עצמו לבדו. מאוחר יותר פגש את דודו, ששיכנע אותו לעלות לישראל. ואכן, בשנת 1949, והוא בן 17, עלה ג'ורג' ארצה והתגייס לצבא ההגנה לישראל. מאוחר יותר הקים משפחה וכיום יש לו 3 בנות, 6 נכדים ו-2 נינים.

Arie Pinsker (95)

Year of birth: 1930 | Place of birth: Romania | Delegation: Israel

Arie Pinsker was born in 1930, in Nagyvárad in northern Transylvania.

In March 1944, the German army invaded Hungary, and two months later the city's Jews, including Arie's family, were concentrated in ghettos.

In mid-May 1944, the Germans began sending Hungarian Jews en masse to Auschwitz. A few minutes before the selection for the gas chambers, Arie was still holding on to his father's coat, but in the great hurry they separated and he was lost among the thousands of people there.

At that time, the Germans gathered boys who were left without their parents and forcibly participated in an "experiment" designed to test the length of time boys could survive on different types of food. "The Germans wanted to exploit the children until they died. I was there for four months. Out of about 1,000 children, only about 350 survived...I was destined for death, but fate would have it that they sent me and my brother, who was two years older than me, to hard labor in the subcamps in Dachau."

"I worked there with 26 other boys, the only ones who survived the children's block in Auschwitz, in the terrible cold, with only thin prisoner clothes on my body, no sweater and no coat. Actually, with nothing..."

Arie was liberated by Allied forces in May 1945. "I don't remember the moment of liberation. I was completely exhausted, unable to react, and I couldn't understand that I was free."

After the war, Arie and Yitzhak, the brothers who survived the Landsberg camp, met their older brother Yosef. Together they immigrated to Israel. Arie fought in the War of Independence. After his discharge from the army, he was one of the founders of Moshav Yogev. Arie has three sons, 9 grandchildren and 10 great-grandchildren.

”

אני לא זוכר את רגע השחרור הייתי באפיסת כוחות מוחלטת, בלי יכולת להגיב, ולא יכולתי להבין שאני חופשי

I don't remember the moment of liberation. I was completely powerless, unable to react, and I couldn't understand that I was free

”

אריה פינסקר (95)

שנת לידה: 1930 | ארץ מוצא: רומניה | משלחת: ישראל

אריה פינסקר נולד בשנת 1930 בעיר נאג'וואראד שבצפון טרנסילבניה (כיום רומניה). בספטמבר 1940 הועבר האזור לחזקת הונגריה, והחוקים האנטי יהודיים שנחקקו במדינה נאכפו בחומרה. במרץ 1944 פלש הצבא הגרמני להונגריה, וכחודשיים לאחר מכן רוכזו יהודי העיר בגטאות, ובהם משפחתו של אריה.

באמצע מאי 1944 החלו הגרמנים לשלח בהמוניהם את יהודי הונגריה לאושוויץ. גם אריה ובני משפחתו הרחבה נשלחו לשם. כמה דקות לפני הסלקציה לתאי הגזים עוד אחז אריה במעילו של אביו, אבל בדוחק הרב נפרדו והוא הלך לאיבוד בין אלפי האנשים שהיו שם.

באותו זמן אספו הגרמנים נערים שנותרו בלי הוריהם ושיתפו אותם בעל כורחם ב"ניסוי" שנועד לבדוק את משך הזמן שנערים יכולים לשרוד בסוגי מזון שונים ומשונים, "הגרמנים רצו לנצל את הילדים עד שימותו. שהייתי שם במשך ארבעה חודשים. מתוך כ-1,000 ילדים שרדו רק כ-350. היינו באפיסת כוחות, רק עור ועצמות. הייתי מיועד להמתה, אבל רצה הגורל ושלחו אותי ואת אחי, המבוגר ממני בשנתיים, לעבודות כפר במחנות המשנה בדכאו.

"עבדתי שם עם עוד 26 נערים, היחידים ששרדו מבלוק הילדים באושוויץ, בקור הנורא, כשרק בגדי אסיר דקים לגופי, ללא סוודר וללא מעיל. בעצם, בלי כלום...". בהמשך הוצא ב"צעדת מוות" לכיוון אוסטרפריה, אשר במהלכה שוחרר על ידי כוחות בעלות הברית במאי 1945. "אני לא זוכר את רגע השחרור. הייתי באפיסת כוחות מוחלטת, בלי יכולת להגיב, ולא יכולתי להבין שאני חופשי".

לאחר המלחמה פגשו אריה ויצחק האחים ששרדו את מחנה לנדסברג, את אחיהם הבכור יוסף, ויחד עלו ארצה. אריה התגייס ללחימה במלחמת העצמאות ועם שחרורו מהצבא, בשנת 1949, נמנה עם מייסדי מושב היוגב.

לאריה שלושה בנים, 9 נכדים ו-10 נינים.

George Borgel (88)

Year of Birth: 1937 | Place of Birth: Tunisia | Delegation: Israel

George Borgel was born in the city of Tunis in 1937. His father, who was dedicated to his family, was sent to forced labor camps and passed away when he was only 33 years old. George clearly remembers his childhood, during which he experienced poverty and hunger. From 1940, the lives of Jews in Tunis became difficult. However, when the Germans entered in 1942, the situation worsened.

The Jews, who were under the rule of Vichy France, which implemented Nazi policies, suffered from persecution and discrimination.

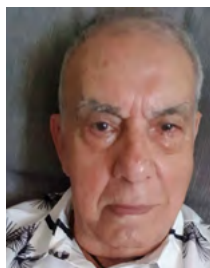
"The Germans were guarding the entrances to the street, in the building next to ours there were stairs, and as a child, I cried out of fear. One of the German soldiers kicked me and threw me down all the stairs. To this day, I still have the scar on my leg."

In May 1943, Tunisia was liberated by the Allied forces. After the war, George recalls how they searched for food that the Americans had left in trenches near the lake close to his home.

George immigrated to Israel with his brother in 1949. The move marked the beginning of a new path, full of challenges but also of hope.

George now lives in Rishon Lezion. He has 4 children, 12 grandchildren, and 7 great-grandchildren.

His family is a source of pride, and he often shares stories from his childhood, passing on memories of the past and instilling in future generations the values of family, survival, and inner strength.

”

הגרמנים היו שומרים בכניסות הרחוב. בבניין הצמוד אלינו היו מדרגות וכילד בכיתי מפחד. אחד החיילים בעט בי והעיף אותי מכל המדרגות. עד היום נשארה לי צלקת ברגל

The Germans were guarding the entrances to the street, as a child I cried out of fear. One of the soldiers kicked me and threw me down all the stairs. I still have the scar on my leg

”

ג'ורג' בורגל (88)

שנת לידה: 1937 | ארץ מוצא: תוניסיה | משלחת: ישראל

ג'ורג' בורגל נולד בעיר טוניס בשנת 1937. אביו, שהיה מסור למשפחתו, נשלח למחנות כפייה, ונפטר כאשר היה בן 33 בלבד. ג'ורג' זוכר היטב את ילדותו, שבמהלכה חווה עוני ורעב. מ-1940 חיי היהודים בטוניס היו קשים. אך עם כניסת הגרמנים בשנת 1942 המצב החריף.

היהודים שהיו תחת שלטון וישי הצרפתי, שיישם את מדיניות הנאצים, סבלו מרדיפות ומאפליה.

"הגרמנים היו שומרים בכניסות הרחוב, בבניין הצמוד אלינו היו מדרגות וכילד בכיתי מפחד. אחד החיילים הגרמניים בעט בי והעיף אותי מכל המדרגות. עד היום נשארה לי הצלקת ברגל".

במאי 1943 שוחררה תוניסיה על ידי כוחות בעלות הברית. אחרי המלחמה ג'ורג' זוכר כיצד הם חיפשו מזון שהאמריקאים השאירו בתעלות ליד האגם קרוב לביתו.

ג'ורג' עלה עם אחיו לישראל בשנת 1949. המעבר היה תחילתה של דרך חדשה, מלאה באתגרים, אך גם בתקווה.

ג'ורג' חי בראשון לציון. יש לו 4 ילדים, 12 נכדים, ו-7 נינים.

משפחתו היא מקור גאווה והוא מרבה לשתף מסיפורי ילדותו, להעביר מזכרונות העבר ולהוריש לדורות הבאים את ערכי המשפחה, ההשרדות והחזקת הפנימי.

Anna Richter (87)

Year of Birth: 1938 | Place of Birth: Slovakia | Delegation: Israel

Anna Richter was born in 1938 in Slovakia.

Until 1941, she lived on a family farm that her father managed, until the Slovaks nationalized their farm, and the family moved to Humena.

In 1943, her parents smuggled Anna to her uncle's in Košice and her sister Kati to her uncles in Novela.

After the Germans invaded Hungary, her uncle smuggled her back to her parents, in Humena. They then decided to flee to the forest. Over the next ten months, they wandered through Slovakia in the forests and found shelter in small villages.

"On January 27, 1945, a farmer from the village informed us that the Russians had liberated the area... The journey back home, a distance of about 400 km, took several weeks. By a miracle, all of our immediate family survived, but many of our uncles and cousins perished, some in the camps and others from the hardships of the journey."

"We returned home to Humena, and I immediately started first grade. In April 1949, my sister left home and immigrated to Israel as part of the Youth Aliyah program. After completing my engineering degree at the Bratislava Technical Institute, I immigrated to Israel in 1964. Three months after my arrival in Israel, I married my beloved, Ernest-Isaiah, whom I had met in Slovakia during my studies, and with whom I lived for more than fifty years until he passed away in 2016."

"In Israel, I initially worked as an engineer and later as an accountant until I retired in 2005. During our marriage, we raised three children and twelve grandchildren together."

”
אני רואה במצעד החיים את המניפסט של העם היהודי לעצמו ולעולם כולו. לא נשכח ולא ניתן לאיש לשכוח. ההשתתפות במצעד החיים היא זכות גדולה וכבוד גדול עבורי

I see the March of the Living as the manifesto of the Jewish people to itself and to the whole world. We will not forget, and we will not allow anyone to forget

”

חנה ריכטר (87)

שנת לידה: 1938 | ארץ מוצא: סלובקיה | משלחת: ישראל

"נולדתי ב-20 בינואר 1938 בסלובקיה, כשקטקה אחותי הבכורה הייתה בת חמש. עד 1941 התגוררנו בחווה משפחתית שאבי ניהל, בעיירה קמיניצה. באותה שנה, בעקבות החוקים שנחקקו נגד היהודים, הלאימו הסלובקים את החווה שלנו ומשפחתי עברה להתגורר בעיירה הסמוכה, הומנה.

"עד שנת 1943 חיינו יחד, כל בני המשפחה הגרעינית, בזכות תעודת "יהודי חשוך לכלכלה", שאפשרה לאבי להמשיך לעבוד והגנה עליו מהטרנספורטים שיצאו מסלובקיה למחנות ההשמדה. באמצע 1943, כאשר חודשו הטרנספורטים, הוריי הבריחו אותי לדודים בקושיצה ואת קטקה אחותי לדודים בנובולצה. "כשנה מאוחר יותר באמצע 1944, כשפלטו הגרמנים להונגריה והחלו הטרנספורטים גם משם, הצליח דודי להבריח אותי בחזרה להוריי, שעדיין היו בהומנה. עם חזרתי החליטו ההורים שאי אפשר להשאיר יותר בבית והחליטו לברוח מהנאצים. במהלך עשרת החודשים הבאים, עד סוף המלחמה, נדדנו ברחבי סלובקיה ביערות ומצאנו מסתור בכפרים קטנים.

"בשבועות האחרונים של המלחמה הסתתרנו בבקתה קטנה בהרים, מעל לכפר קוטמנובה. ב-27 בינואר 1945 הגיע איכר מהכפר ובישר לנו שהרוסים הגיעו ושחררו את האזור. מהאירוע הזה אני זוכרת איך ההורים סיפרו לי שסוף סוף אנחנו יכולים לחזור הביתה. המסע חזרה הביתה, מרחק של כ-400 ק"מ, נמשך כמה שבועות. בנס כל בני המשפחה הגרעינית שלנו שרדו, אך דודים ובני דודים רבים נספו, חלקם במחנות ואחרים מתלאות הדרך.

"חזרנו הביתה להומנה ומיד התחלתי את לימודיי בכיתה א'. באפריל 1949 אחותי עזבה את הבית ועלתה לארץ במסגרת עליית הנוער. אני המשכתי את לימודיי רק לאחר שסיימתי לימודי הנדסה בטכניון בברטיסלבה עליתי ארצה בשנת 1964. שלושה חודשים לאחר הגעתי ארצה נישאתי לאהובי, ארנסט-ישעיהו, שהכרתי עוד בסלובקיה בתקופת לימודיי ואיתו חייתי יותר מחמש שנה עד שנפטר בשנת 2016.

בארץ, עבדתי תחילה כמהנדסת ולאחר מכן כמנהלת חשבונות, עד שיצאתי לגמלאות בשנת 2005. במהלך שנות נשואינו גידלנו יחד שלושה ילדים ושניים עשר נכדים."

Michael Kupershtein (84)

Year of Birth: 1941 | Place of Birth: Moldova | Delegation: Israel

Michael was born in 1941 in Chișinău, Moldova. When the war reached them, rockets struck their building. His father was enlisted in the army at the time. His mother fled the building with Michael in her arms. They boarded a train, but German planes bombed it, killing almost everyone. His mother ran with Michael into the forest, where others were also hiding.

The group wandered through the forests for a week, day and night, without food, surviving only on whatever they could find. In Chernivtsi, Michael and his mother were discovered and sent to the ghetto. From there, they fled with the help of partisans reaching Uzbekistan. Michael's father escaped and returned to the Soviet Union. He forged a document, and set out to search for his family. However, the forged document was discovered, and he was sentenced to ten years of imprisonment in Siberia. He was released only after Stalin's death in 1953. The family reunited and settled in Chernivtsi, where Michael's sister was born. In 1966, Michael married Faina. In 1972, they immigrated to Israel with their two children. His son, Tal Kupershtein, a volunteer paramedic, was injured in a car accident and remains paralyzed.

Michael's grandson, Bar Kupershtein, was working as a security guard at the Nova music festival on October 7, 2023. Under heavy fire, he evacuated wounded people, saving many lives before being abducted to Gaza. As of the writing of this text, Bar remains in captivity, and we pray for his return.

About a week after October 7, Michael suffered a stroke. "I worked for 20 years in the Israel Police. I've been through difficult times and survived. Now, it feels like a second Holocaust. I constantly think about Bar—he's only 23. I want only one thing: for all the hostages to come home so we can get our lives back."

”
נכדו של מיכאל, בר קופרשטיין, עבד כאבטח במסיבת נובה. תחת אש הוא פינה פצועים והציל את חייהם של רבים, עד שנחטף לעזה

Michael's grandson, Bar Kupershtein, worked as a security guard at the Nova music festival. Under fire, he evacuated the wounded saving many lives before being abducted to Gaza

”

מיכאל קופרשטיין (84)

שנת לידה: 1941 | מקום לידה: מולדובה | משלחת: ישראל

מיכאל נולד בשנת 1941 בקיישינב, מולדובה. כשהמלחמה הגיעה אליהם, נחתו רקטות על הבניין שמשפחתו התגוררה בו. "אבא היה מגויס אז לצבא. אמא נמלטה אתי מהבניין וכך ניצלנו. היא נשאה אותי בידיה לתחנת הרכבת, שם כבר היו רבים שניסו לברוח. הצלחנו לעלות לרכבת, אבל אחרי שנשענו 14 ק"מ בערך, הפציצו מטוסים גרמניים את הרכבת וכמעט כולם נהרגו. אמא ברחא אתי ליער, למקום שבו הסתתרו גם אחרים מהגרמנים."

הקבוצה צעדה יחד, מתחננת לאוכל מתושבים שפגשה בדרך, אבל הם סירבו ואיימו שאם הקבוצה לא תמשיך ללכת, יקראו לגסטפו. הקבוצה נעה ביערות במשך שבוע, ביום ובלילה, ללא מזון, רק פה ושם ליקטו משהו לאכול. בצירנוביץ התגלו האם ומיכאל ונשלחו לגטו שבעיר. גם משם ברחא האם, נעזרת בפרטיזנים, והמשיכה בנדודה עד אוזבקיסטן.

הפלוגה של אביו של מיכאל נשבתה בידי הגרמנים, אך הוא ברח עם קבוצת חיילים בחזרה לברית המועצות. הוא זייף מסמך המעיד שהוא חייל בחופשה, ויצא למצוא את משפחתו, דבר שעלה בידו בשנת 1944. דבר המסמך המזויף הגיע לשלטונות ונגזרו עליו 10 שנות מאסר בסיביר. האב שוחרר מכלאו רק לאחר מותו של סטלין (1953). המשפחה התאחדה ועברה להתגורר בצירנוביץ, שם נולדה למיכאל אחות.

בשנת 1966 נשא מיכאל את פאינה לאישה ובשנת 1972 עלו השניים לארץ עם שני ילדיהם והתיישבו בחולון. בנו, טל קופרשטיין, חובש מתנדב, נפצע חמש שנים קודם לכן כתאונת דרכים ונותר משותק. נכדו של מיכאל הוא בר קופרשטיין. בר עבד ב-7 באוקטובר 2023 כאבטח במסיבת הנובה, פינה תחת אש פצועים והציל את חייהם של רבים עד שנחטף לעזה. בעת כתיבת שורות אלה בר עודנו חטוף בעזה, ואנו מפללים לשובו.

כשבוע אחרי ה-7 באוקטובר לקה מיכאל באירוע מוחי. "עבדתי 20 שנה במשטרת ישראל. עברתי חיים קשים ושרדתי. עכשיו זה כמו שואה שנייה. אני חושב כל הזמן על בר, הוא רק בן 23. אני רוצה רק דבר אחד: שכל החטופים יחזרו הביתה ונוכל לקבל את החיים שלנו חזרה."

Ada Simner (85)

Date of Birth: 1940 | Place of Birth: Poland | Delegation: Israel

"When the Germans bombed Bialystok, my parents boarded a train, and on the way, they saw cities and villages burning, so they decided to continue traveling to Russia."

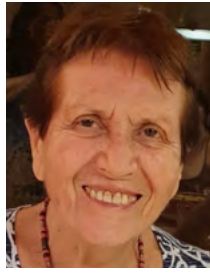
"We arrived in the city of Saratov. My parents were both teachers, so they were sent to a kolkhoz where there was a school. Two years later, when the Germans besieged Leningrad, the men in the area, including my father, were drafted. From then on, we had no news of him. We only learned of his death when we immigrated to Israel. My father's entire family perished, except for one sister, and from my mother's family, only one sister survived."

"After the war, we returned to Poland. The devastation was enormous...My mother met a distant relative named Israel [a partisan] who later became her partner. He brought us into this group, and together, we organized with members of the Jewish Brigade and the Bricha movement."

".. To reach Austria, we crossed the Alps on foot. From there, members of the Jewish Brigade helped us into Italy. We spent two years in the displaced persons' camp in Santa Maria di Luca. My mother, Zehava, established a Hebrew school there for the children of the survivors."

"When we arrived in Israel, I was seven years old... At the age of 17, I began studies at a nursing school, a profession in which I worked until I was 62. Since then, I have volunteered at the clinic in Ein Vered. At the age of 21, I met my husband, Bentzi, and we had three children, ten grandchildren, and so far, two great-granddaughters."

"Participating in the March of the Living with my granddaughter is very emotional for me. It is a moment that symbolizes continuity and the responsibility to pass the memory on to future generations."

”
ההשתתפות במצעד החיים, יחד עם נכדתי, מרגשת אותי מאוד. זהו רגע שמסמל את ההמשכיות ואת האחריות להעביר את הזיכרון לדורות הבאים

-
Participating in the March of the Living with my granddaughter is very emotional for me. It is a moment that symbolizes continuity and the responsibility to pass the memory on to future generations

”

עדה סימנר (85)

שנת לידה: 1940 | ארץ מוצא: פולין | משלחת: ישראל

"המלחמה החלה עבורנו כאשר הגרמנים הפציצו את ביאליסטוק. הוריי החליטו לברוח ברכבת כדי להגיע למשפחה של אמי בעיריה סמוכה - סטולפצי, בגבול פולין-רוסיה. הם עלו על רכבת, בדרך ראו ערים וכפרים עולים בלהבות והחליטו להמשיך בנסיעה לרוסיה "הגענו לעיר סראטוב. הוריי היו מורים ועל כן נשלחו לקולחוז שבו היה בית ספר. הובטח להם שיקבלו מגורים, קמח ובולי עץ לחימום. זה לא באמת קרה, אך בכל זאת ניצלנו. כעבור שנתיים, כאשר הגרמנים צרו על לנינגרד, גייסו את הגברים שבאזור ובכללם גם את אבי. מאז לא שמענו ממנו. רק כשעלינו ארצה נודע לנו שנהרג בקרב סטלינגרד. משפחת אבי נהרגה כולה, מלבד אחות אחת וגם ממשפחת אמי נותרה רק אחות אחת."

"בתום המלחמה חזרנו לפולין. ההרס היה עצום. התגלגלנו ממקום למקום. אמי פגשה קרוב משפחה רחוק בשם ישראל, שלימים נעשה בן זוגה. ישראל היה חבר בקבוצה של כ-300 פרטיזנים. הוא צירף אותנו לקבוצה, וביחד התארגנו עם אנשי הבריגדה היהודית ועם אנשי תנועת הבריחה. הם סיפקו לנו תעודות מזויפות של יוונים שחוזרים למולדתם, וכך החל מסענו ארצה. הקבוצה דיברה בעברית כדי שיחשבו שזו יוונים."

"עברנו דרך צ'כוסלובקיה והונגריה, שהיו באזורי השליטה הרוסית. כדי להגיע לאוסטריה חצינו ברגל את הרי האלפים. משם העבירו אותנו אנשי הבריגדה היהודית לאיטליה. השניו שנתיים במחנה העקורים שבסנטה מריה די לוקה. אמי זהבה הקימה שם בית ספר בעברית לילדי הניצולים. אמי קיבלה הזמנה להגר לארה"ב, אך ביקשה לעלות ארץ ישראל. הבריטים מנעו זאת מאיתנו "כשהגענו לארץ הייתי בת שבע. גרנו במחנה עולים בשם פרדס רוזנבלום ואחר כך עברנו לרמת גן. בגיל 17 התחלתי לימודים בבית ספר לאחיות, מקצוע שבו עבדתי עד גיל 62 ומאז אני מתנדבת במרפאה שבעין ורד. בגיל 21 הכרתי את בעלי, בנצי, ונולדו לנו 3 ילדים, 10 נכדים ועד כה שתי נינות."

"ההשתתפות במצעד החיים, יחד עם נכדתי, מרגשת אותי מאוד. זהו רגע שמסמל את ההמשכיות ואת האחריות להעביר את הזיכרון לדורות הבאים."

Rabbi Israel Meir Lau (88)

Date of Birth: 1937 | Place of Birth: Poland | Delegation: Israel

Israel Meir Lau was born in 1937 in Piotrkow Trybunalski, Poland. In 1942, most of the city's Jews were deported to Treblinka, including his father, Moshe Chaim Lau, the rabbi of Piotrkow, where he perished.

5 year old Israel escaped deportation together with his mother, with the help of Jews and non-Jews. They hid with other Jews in the attic of an apartment in the city. His mother gave him honey cookies that she had baked in advance, to prevent him from crying.

The first years of the war were spent by the mother and her two sons (Israel and Naftali) in the Piotrkow ghetto in conditions of great deprivation. In November 1944, the Germans conducted an Aktion in the ghetto. His mother managed to have him and his brother Naftali sent together to Czystochowa (and from there they were sent to Buchenwald), but she perished.

"At the entrance to the camp, I was hidden in a sack of belongings". A Russian prisoner named Fyodor Mikhailichenko helped him survive. "The conditions in the camp were extremely harsh – extreme hunger, forced labor, and abuse by the guards. The American soldiers who liberated the camp were surprised to find such a young child there".

In 1945, Israel and Naftali immigrated to Israel. Israel studied at many institutions for Torah and Talmud study. He later served as the Chief Rabbi of Netanya and Tel Aviv-Jaffa, and Chief Ashkenazi Rabbi of Israel. In 2005, he was awarded the Israel Prize for Lifetime Achievement for his contributions to society and the state.

Rabbi Lau was the Chief Rabbi of Israel, a Co-Founder of the International March of the Living, has met with world leaders, and published his autobiography "Do Not Lay Your Hand on the Boy." He serves as Chairman of the Yad Vashem Council and continues to work to commemorate the Holocaust and strengthen unity among the people.

”
בכניסה למחנה בוכנוולד החביאו את ישראל בתוך שק. אסיר רוסי סייע לו לשרוד בתנאים האימים של המחנה

-
At the entrance to the camp I was hidden in a sack. A Russian prisoner helped me survive

”

הרב ישראל מאיר לאו (88)

שנת לידה: 1937 | ארץ מוצא: פולין | משלחת: ישראל

ישראל מאיר לאו נולד בשנת 1937 בעיר פיוטרקוב טריבונלסקי שבפולין. בשנת 1942 גורשו רוב יהודי העיר לטרבלינקה. עם המגורשים נמנה גם אביו, משה חיים לאו, שהיה רבה פיוטרקוב. האב נספה במחנה המוות טרבלינקה. ישראל, או לולק כפי שכינו אותו, באותו זמן בן חמש, חמק מהגירוש ביחד עם אמו, בזכות יהודים וגם שאינם יהודים שנחלצו לעזרתו. ישראל ואמו חיה הסתתרו עם כעשרה יהודים וסופים בעליית גג של דירה בעיר. אמו נתנה לו עוגיות דבש שאפתה מבעוד מועד, כדי למנוע ממנו לבכות ולהסגיר את המסתתרים. הגרמנים לא הצליחו לגלות את הקבוצה ולפנות ערב הגיע אליהם אחיו נפתלי, ששב מעבודתו במפעל.

השנים הראשונות למלחמה עברו על האם ושני בניה בגטו פיוטרקוב בתנאי רעב, פחד ומחסור. ישראל שובץ לעבודה מפרכת בבית החרושת לזכוכית הורטנסיה. בנובמבר 1944 ערכו הגרמנים אקציה בגטו. אמו הצליחה להצמידו לאחיו נפתלי, שהיה מיועד להעברה למחנה עבודה, והשניים נשלחו יחד לצ'נסטווחובה ומשם לבוכנוולד. האם נספתה.

כילד בן שבע, לא נשקף לישראל סיכוי רב לשרוד בבוכנוולד. בכניסה למחנה החביאו אותו בתוך שק המיטלטל. בשל מראהו סומן כפולני ואסיר רוסי בשם פיודור מיכאילצ'ניקו סייע לו לשרוד. התנאים במחנה היו קשים ביותר – רעב קיצוני, עבודות כפייה והתעללות מצד השומרים. החיילים האמריקאים ששחררו את המחנה הופתעו למצוא בו ילד כה צעיר.

בקיץ 1945 עלו ישראל ונפתלי לישראל. ישראל למד במוסדות רבים ללימוד תורה ותלמוד והפך למורה לתנ"ך. אחר כך כיהן בהמשך כיהן כרב הראשי של נתניה ושל תל אביב-יפו, ובין השנים 1999–2003 היה הרב הראשני הראשי לישראל ואחר כך שם כיהן כרב הראשי של תל אביב-יפו. בשנת 2005 הוענק לו פרס ישראל למפעל חיים על תרומתו לחברה ולמדינה.

הרב לאו ייצג את ישראל במפגשים בין-דתיים, נאם בפני מנהיגי עולם ופרסם את הספר האוטוביוגרפי "אל תשלח ידך אל הנער". הוא מכהן כיו"ר מועצת יד ושם וממשיך לפעול להנצחת השואה ולחיזוק האחדות בעם.

Aliza Hershkovich (81)

Year of Birth: 1944 | Date of birth: Romania | Delegation: Israel

Aliza's family escaped from the city of Iasi in Romania after the great pogrom carried out against the city's Jews. On that fateful, bitter day, the Jews of the city were gathered in the main square, where the Romanians beat them with sticks, rifle butts, and whips. Many were put on death trains, crammed into cars without food or water, traveling back and forth in the intense heat until they breathed their last. Aliza's mother was brutally beaten while protecting her 10-year-old daughter with her own body; Aliza's older sister was not yet born at that time. The mother was left disabled, physically and mentally scarred.

Aliza was born in Bucharest, a year before the end of World War II. At that time, the Allies were bombing the city because Romania had joined the Axis powers and collaborated with the Nazis. Whenever air raid sirens pierced the air, Aliza's parents and sister would rush to the nearby shelter, carrying her in their arms. This repeated every time the sirens sounded throughout the entire year, until the end of the war.

In 1951, the family immigrated to Israel and was transferred to the "Sha'ar Aliyah" immigrant absorption camp in Haifa. From there, they moved to a transit camp in central Israel. Due to her mother's severe health condition, Aliza was sent to Kibbutz Galil Yam, where she found a supportive, warm, value-based, and loving home.

Aliza enlisted in the IDF in 1962. After her discharge, she married Asher (of blessed memory), and together they built a family in Bat Yam. In 1981, the family joined a group that established the village of Shekef in the Eastern Lachish region. In 2013, Aliza moved to Ashkelon, where she volunteers in several organizations. Aliza has three children and seven grandchildren.

”

אמה של עליזה הוכתה באכזריות רבה כאשר הגנה בגופה על בתה בת העשר, אחותה הבכירה של עליזה. האם נותרה נכה, פגועה גופנית ונפשית

- Aliza's mother was brutally beaten while protecting her 10-year-old daughter, who was Aliza's older sister. The mother was left disabled, physically and mentally scarred

”

עליזה הרשקוביץ (81)

שנת לידה: 1944 | ארץ מוצא: רומניה | משלחת: ישראל

משפחה של עליזה נמלטה מהעיר יאשי שברומניה אחרי הפוגרום הגדול שנערך ביהודי העיר. באותו יום מר ונמהר נאספו יהודי העיר בכיכר הגדולה, כאשר הרומנים מכים בהם במוטות, בקתות רובים ובשוטים. רבים הועלו על רכבות מוות, דחוסים בקרונות ללא מזון ומים, נוסעים הלך וחזור בחום הגדול עד שנפחו את נשמתם. אמה של עליזה הוכתה באכזריות רבה כאשר הגנה בגופה על בתה בת העשר, אחותה הבכירה של האם נותרה נכה, פגועה גופנית ונפשית.

עליזה נולדה בבוקרשט שנה לפני תום מלחמת העולם השנייה. באותה עת הפציצו בנות הברית את העיר מכיוון שרומניה הצטרפה למדינות הציר ושיתפה פעולה עם הנאצים. בכל פעם שאזעקות פילחו את חלל האוויר, רצו הוריה ואחותה של עליזה למקלט הסמוך לביתם, כשהם נושאים אותה בידיהם. כך חזר ונשנה הדבר במשך שנה שלמה, עד סוף המלחמה.

בשנת 1951 עלתה המשפחה לישראל והועברה לשער העלייה, מחנה קליטה ומיון לעולים חדשים שפעל בחיפה. משם עברה המשפחה למעברה במרכז הארץ. בשל מצבה הבריאותי הקשה של אמה, נשלחה עליזה לקיבוץ גליל ים וזכתה שם לבית תומך, חם, ערכי ואוהב.

עליזה התגייסה לצה"ל בשנת 1962. לאחר שהשתחררה נישאה לאשר ז"ל, והשניים בנו משפחה בבית ים. בשנת 1981 הצטרפה המשפחה לגרעין שהקים את מושב שקף שבמזרח לכיש. בשנת 2013 עברה לאשקלון ושם היא פועלת בהתנדבות בכמה ארגונים.

לעליזה 3 ילדים ו-7 נכדים.

Allan Hall (90)

Year of Birth: 1935 | Place of Birth: Poland
Delegation: Miami-Dade, USA

Allan was born in 1935 in Krakow, Poland. At the start of the war, in September 1939, his father insisted they flee to the Soviet side, while his mother thought otherwise. "She had faith in their German friends and never imagined anything bad could happen."

In 1939, attempting to flee from the Nazis, Allan's family walked 200 miles to the east, where Allan was the first child picked up in the children's pogrom in the Lvov Ghetto. With false identity papers, the family fled to Warsaw, where Allan and his mother were arrested and taken to the train station to be sent to Treblinka. When the trains briefly stopped running, Allan was taken to an orphanage in the Warsaw Ghetto. "A doctor helped my parents forge documents that served as proof that an illness forced us to move to Krakow with other patients."

"My father pretended to be an Aryan. He rented an office in the building that housed the German Air Force headquarters. My mother and I hid in that office for two years in a small closet". During the 1944 Warsaw Uprising, the family crawled under sniper fire to a bomb shelter where Allan's mother gave birth to a baby boy, Andrew.

When the war ended, Allan's father was arrested. Knowing the Soviets would hold the children as hostages, Allan's mother instructed eleven-year-old Allan to take the baby and make his way to Palestine. The family was finally reunited and immigrated to the United States in 1947. Allan is a graduate of the University of Florida School of Law.

”

לאימא שלי היה אמון בחבריה הגרמנים. היא לא חשבה כלל שלמשפחה שלנו יאוונה רע

- My mother had faith in their German friends and never imagined anything bad could happen

”

אלן הול (90)

שנת לידה: 1935 | מקום לידה: פולין
משלחת: מיאמי-דייד, ארה"ב

אלן נולד בשנת 1935 בקרקוב שבפולין. בתחילת המלחמה, ספטמבר 1939, התעקש אביו שהמשפחה תברח לאזור השליטה הסובייטי, בניגוד לעמדת אמו. "היא האמינה בחבריהם הגרמנים ולא חשבה כלל שלמשפחה יאוונה רע".

הגישה של האב ניצחה. המשפחה הספיקה לצעוד 200 מיל מזרחה, אך אז נלכד אלן והיה הילד הראשון שנאסף בפוגרום הילדים בגטו לבוב. מצוידת בתעודות זהות מזויפות ברחו המשפחה לוורשה, שם נעצרו אלן ואמו ונלקחו לתחנת הרכבת כדי להישלח לטרבלינקא. המשלוחים נפסקו אז זמן קצר ואלן נלקח לבית יתומים בגטו ורשה. "רופא עזר להוריי לזייף מסמכים שהוכיחו כביכול שבגלל מחלה אנו נאלצים לעבור לקרקוב עם חולים אחרים. כך ניצלנו".

אביו של אלן התחזה לארי ושכר משרד בבניין ששיכן את מפקדת חיל האוויר הגרמני. במשך שנתיים מצאו שם אלן ואמו מסתור בארון קטן שהיה במשרד. במהלך מרד ורשה (1944) זחלו בני המשפחה תחת אש צלפים למקלט, שם אמו של אלן ילדה את אנדרו.

בתום המלחמה נעצר אביו של אלן נעצר. המשפחה חששה שהסובייטים יחזיקו בילדים בני ערובה, ולכן האם הורתה לאלן בן ה-11 לקחת את אחיו התינוק ולצאת לארץ ישראל. המשפחה התאחדה לבסוף והיגרה לארצות הברית בשנת 1947.

אלן הוא בוגר בית הספר למשפטים של אוניברסיטת פלורידה.

Aviva Ptack (84)

Year of Birth: 1940 | **Place of Birth:** Lithuania
Delegation: Montreal, Canada

Aviva Ptack was born as Leba Deitch in 1940 in Kovno, Lithuania, to Leah and Abba Deitch. "Lovingly they gave me life, and lovingly they saved my life...Yet I have no memories of them."

In 1941, the Nazis ordered the Jews of Kovno to relocate to a nearby ghetto. Her parents underwrote the purchase of a farm for a gentile couple in a community in which no one knew them – on the condition that they take Leba/Aviva along with their own family.

"After the war, I was moved 4 times before my adoptive mother and I found each other."

Her biological parents were killed in the Kovno ghetto. "Growing up, I always thought my adoptive mother was my biological mother...It was only at the time I was getting married that I discovered my mother was not my biological mother, and my father was my biological uncle."

After both parents died, Aviva found out her "father" was an inmate at Dachau for 3 years.

Aviva knew that her adoptive parents had survived the Holocaust but knew little of their past. But growing up in her home, "the Holocaust was a subject never to be discussed." She describes a happy and secure childhood, attending school, spending time in the Laurentians in the summers, dating and eventually meeting the man she would marry, Morty Ptack. They have two children and four "amazing" grandchildren.

To this day, even after sharing her Holocaust story with many students, Aviva still finds it difficult to do so – but continues with her efforts.

"I want to try and reach some young people who might be able to make a difference in this crazy world that we live in. If I get two or three at a time, then I feel like I've done something to make a difference."

”

אני רוצה להגיע
לכמה שיותר
צעירים. אולי הם
יוכלו לחולל שינוי
בעולם המטורף
שאנו חיים בו

I want to try
and reach some
young people
who might be
able to make a
difference in
this crazy world
that we live in

”

אביבה פטק (84)

שנת לידה: 1940 | **מקום לידה:** ליטא
משלחת: מונטריאול, קנדה

אביבה פטק נולדה בשם לבה דייטש בספטמבר 1940 בעיר קובנה שבליתא ללאה ואבא דייטש. "באהבה הם נתנו לי חיים, ובאהבה הם הצילו את חיי..." ביולי 1941, כאשר אביבה הייתה בת פחות משנה, הנאצים הורו ליהודי קובנה לעבור לגטו סמוך. הוריה, שהבינו שתינוקת לעולם לא תשרוד בגטו, מימנו רכישת חווה לזוג גויים שהכירו בקהילה. התנאי היה שאותו זוג יצרף את אביבה הקטנה למשפחתם.

"אני לא זוכרת דבר וחצי דבר מהוריי. הם נהרגו בגטו קובנה. אחר המלחמה, עברתי ארבע פעמים מיד ליד לפני שאמי המאמצת ואני מצאנו זו את זו. בנעוריי, תמיד חשבתי שאמי המאמצת היא אמי הביולוגית. היו הרבה סודות במשפחה שלי. רק כאשר נישאתי, גיליתי שמי שחשבתי אותה לאמי, איננה אמי הביולוגית, ומי שחשבתי אותה לאבי לא היה אלא דודי הביולוגי."

לאחר ששני הורי המאמצים מתו, התברר לאביבה שאביה המאמץ היה אסיר במחנה הריכוז דכאו במשך שלוש שנים. היא ידעה שהוריה המאמצים הם שורדי שואה, אך שמעה רק מעט על מה שעבר עליהם. "השואה הייתה נושא שאסור לדבר עליו. הייתה לי לידות מאושרת ובטוחה, למדתי בבית ספר, ביליתי בקיץ בהרי לאורנטיין, יצאתי לדייטים ובסופו של דבר פגשתי את מורטי פטק ונישאתי לו. יש לנו שני ילדים וארבעה נכדים מדהימים."

עד היום, גם לאחר ששיתפה את קורותיה עם תלמידים רבים, אביבה עדיין מתקשה לספר את מה שעבר עליה בשואה, אך בכל זאת ממשיכה לעשות זאת. "אני רוצה לנסות ולהגיע לכמה שיותר צעירים, כדי שאולי יוכלו לחולל שינוי בעולם המטורף הזה שאנחנו חיים בו. אם אניע לשיניים או שלושה בכל פעם, ארגיש שתרמתי במשהו לשינוי הזה."

Barbara Frankiss (86)

Year of Birth: 1938 | **Place of Birth:** Poland
Delegation: United Kingdom

In early 1942, Barbara remembers her father being transported to what would be the first of eight concentration camps. She and her mother were then smuggled out of the ghetto to find a place to hide. In November of 1943, she recalls being told to go outside with everyone else, after a few months of hiding.

"I heard screaming and shooting but did not see who was shot as the grown-ups were blocking my view. My mother was one of those shot."

One of Barbara's earliest memories is hiding behind a wardrobe belonging to a Polish family in Warsaw, who protected her from the Nazis. When the hostilities increased, the family feared the worst was coming, and while Barbara was asleep, they moved her in a tram, where she woke up alone in a field, cold and hungry. Two boys found her and brought her to the police. At just 4 years old, Barbara recalled her parents' life-saving instructions: To live, she would have to lie about her Jewish identity.

The Gestapo questioned Barbara. Since she could recite Catholic prayers and kept her surname and parents' names hidden, she convinced them her name was Maria. A policeman, Antoni Nowacki, and his wife brought Barbara to their home and treated her as their daughter. "I told them about my background, including the names of my parents and the fact that I was Jewish. She and her husband kept me with them throughout the war despite that."

Barbara's father survived the Holocaust (and eight camps), and upon his liberation, he returned to Warsaw to find his daughter. In April 1946, he succeeded. "He found me, and this moment was a very emotional one. I kept in close contact with my adopted family."

Barbara's father and stepmother returned to Warsaw in 1949, and in 1958, they emigrated to New York. In 1961, Barbara married and moved to London, England.

”

שמעתי צרחות
ורירות אבל לא
ראיתי מי נורה,
מכיוון שהמבוגרים
הסתירו לי את
הנעשה. אמי נהרגה
באותו אירוע

I heard
screaming and
shooting but
did not see who
was shot as
the grown-ups
were blocking
my view. My
mother was one
of those shot

”

ברברה פרנקיס (86)

שנת לידה: 1938 | **מקום לידה:** פולין
משלחת: בריטניה

בתחילת 1942, כך היא זוכרת, אביה של ברברה נשלח למחנה ריכוז, הראשון מבין שמונה מחנות שבהם עבר את המלחמה. היא ואמה הוברחו אז מגטו ורשה כדי למצוא מקום מסתור. "בנובמבר 1943, לאחר שהסתתרתי עם אמא במשך כמה חודשים, ציוו עלינו לצאת החוצה ממקום המסתור. שמעתי צרחות ויריות אבל לא ראיתי מי נורה, מכיוון שהמבוגרים חסמו את שדה הראייה שלי. אמי נהרגה באותו אירוע."

ברברה זוכרת שמצאה מקום להסתתר בו מאחורי ארון בגדים של משפחה פולנית בוורשה, שהסתירה אותה מהנאצים. כאשר מעשי האיבה גברו, חששה המשפחה שהגרוע מכל עומד לקרות. בעודה ישנה, הסיעו אותה למקום כלשהו בחשמלית. היא התעוררה לבדה בשדה, רעבה וסובלת מקור. שני נערים מצאו אותה והביאו אותה למשטרה.

ברברה הייתה בת ארבע בלבד כאשר אנשי הגסטאפו חקרו אותה, אך היא זכרה היטב את ההוראות מצילות החיים של הוריה: לא להודות בשום פנים ואופן שהיא יהודייה. מכיוון שידעה לדקלם תפילות קתוליות ואימצה את שם המשפחה שהסתירה אותה, הצליחה לשכנע את החוקרים ששמה מריה ושהיא נוצרייה. שומר בשם אנטוני נובאצקי ואשתו אימצו אותה וטיפלו בה כמו הייתה בתם. "סיפרתי להם שאני יהודייה וגיליתי להם את השמות של הוריי, ובכל זאת הם שמרו עליי במשך כל המלחמה."

אביה של ברברה שרד את תלאות המלחמה. כשהשתחרר, חזר לוורשה כדי למצוא את בתו ובאפריל 1946 הדבר עלה בידו. "הוא מצא אותי ורגע האיחוד היה מרגש מאוד. גם אחרי המלחמה שמרתי על קשר הדוק עם משפחתי המאמצת."

אביה של ברברה ואמה החורגת חזרו להתגורר בוורשה בשנת 1949, ובשנת 1958 היגרו לניו יורק. בשנת 1961, ברברה נישאה ועברה ללונדון.

Benjamin Albalas (88)

Year of Birth: 1937 | **Place of Birth:** Greece
Delegation: European March of the Living

Benjamin Albalas was born in Athens in 1937. He and his family managed to survive the war with the help of a close family friend, Greek Doctor Panos Macheras, who was also a member of the resistance. He warned the family about Nazis plans in 1943, after the persecution of Jews in Thessaloniki. He helped them escape by providing them with a place to stay, and supplying them with food and new identities as Christians.

"We were really taking all precautions to avoid any problems. We stayed there until the end of 1944 when Greece was liberated by the allied forces. During this period, on March 24th, 1944, hundreds of Jews were captured in the Athens Synagogue, where I was living as baby. Only a few returned."

In 1981, Dr. Macheras received recognition as one of the Righteous among the Nations by Yad Vashem.

In May 2010, a memorial to Greek victims of the Holocaust was unveiled in Athens, the last European capital to erect a memorial to victims of the Holocaust.

"The desecration of the cemeteries as well as the rulings of the appellate court and the Supreme Court is of great concern to us Jews," he said.

For over 40 years, Benjamin Albalas has one of the key pillars of the Greek Jewish community. Among his many titles, he is Chair of the European March of the Living (EMOTL) and currently shares his Holocaust story children in Greek high schools, to mainly non-Jewish students.

Benjamin's message to future generations of the Jewish people is: "Keep your Jewish identity. Any difficulty should pass away. Don't forget what happened to your parents, and your grandparents and your people during the Holocaust. Let's hope that things like that would not happen again – never!"

”

שמרו על זהותכם היהודית. אל תשכחו מה קרה להורים, להוריהם ולעמכם בשואה. נקווה שדברים כאלה לא יקרו שוב לעולם

Keep your Jewish identity. Don't forget what happened to your parents, and your grandparents and your people during the Holocaust

”

בנימין אלבלאס (88)

שנת לידה: 1937 | **מקום לידה:** יוון
משלחת: מצעד החיים באירופה

בנימין אלבלאס נולד באתונה בשנת 1937, והיה פעוט ממש כאשר פרצה מלחמת העולם השנייה. הוא ומשפחתו שרדו במלחמה בעזרת ידיד של המשפחה, הרופא היווני פאנוס מחרס, שהיה גם חבר במחתרת שפעלה נגד הגרמנים. בשנת 1943, לאחר שהתוודע לרדיפות היהודים בסלוניקי, הזהיר פאנוס את המשפחה מפני הכוונות של הנאצים באשר לשאר יהודי יוון. הוא עזר להם לברוח, סיפק להם מקום לינה, מזון וזהויות חדשות כנוצרים.

ואכן, ב-24 במרץ 1944, נתפסו מאות יהודים בבית הכנסת באתונה ונשלחו להשמדה באושוויץ. רק מעטים חזרו משם. "הסתתרנו ונקלטנו בכל אמצעי הזהירות כדי להימנע מבעיות. נשארו במקום המסתור שלנו עד סוף 1944, עת שחררו בנות הברית את יוון."

בשנת 1981 העניק "ייד ושם" לד"ר פאנוס מחרס את התואר חסיד אומות העולם. במאי 2010 נחנכה באתונה אנדרטה לזכר קורבנות השואה מיהודי יוון.

זה יותר מ-40 שנה שבנימין אלבלאס הוא אחד מעמודי התווך המרכזיים של הקהילה היהודית ביוון. הוא מכהן, בין השאר, כיו"ר מצעד החיים באירופה (EMOTL) ומשתף את סיפור השואה שלו עם ילדים בבתי ספר תיכוניים ביוון, בעיקר עם תלמידים שאינם יהודים. המסר שלו לדור הצעיר של יהודים: "שמרו על זהותכם היהודית. כל קושי חולף בסופו של דבר. אל תשכחו מה קרה להורים, להוריהם ולעמכם בשואה. נקווה שדברים כאלה לא יקרו שוב לעולם!"

Cantor George Lindenblatt (87)

Year of Birth: 1938 | **Place of Birth:** Hungary
Delegation: YPO – Mosaic Chapter

George Lindenblatt was born in 1938 in Budapest, Hungary, to Jenő and Piroska Lindenblatt.

After his father Jenő was deported to a labor camp in 1944, his mother Piroska moved George and his two brothers. from one protective house to another, as well as finding refuge in the Glass House where thousands of other Jews were saved. Piroska helped other Jewish children, trading her wedding ring for food to help feed the starving children.

Understanding the dangers, the Lindenblatt boys hid any outward evidence of their Jewish identity.

"My star of David was in my pocket - I was only 6 and a half years old."

While George and his immediate family survived, his grandfather, Rabbi Zsigmond Platchek, a leader in the Jewish underground, was shot into the Danube by the Arrow Cross. His uncle, Rezso Platchek was murdered in Auschwitz.

George fled Hungary in 1956, to England, and reunited with his parents and two brothers in 1959 in Brooklyn, NY.

In New York, George received his cantorial investiture at Hebrew Union College. He joined the Astoria Center of Israel in Queens as Cantor in 1971 and retired in 2021 as Cantor Emeritus.

In 1990 George and his family returned to Budapest for the dedication of a memorial, in the courtyard of the Dohány Synagogue, to the 565,000 Hungarian Jews who perished in the Holocaust – among them many relatives. One major stone bears the inscription of George's grandfather.

George's interests included the world of sports. As a teenager in Hungary, he joined the Junior National Water Polo team that competed throughout the Iron Curtain. In the US, he was a champion in water polo as a member of the American National Water Polo team.

George and his wife Elaine are parents and grandparents of three children and five grandchildren – their greatest achievement.

”

בכיס היה מגן דוד. הייתי רק בן שש וחצי, אבל אני זוכר שזה הכאיב לי מאוד

My star of David was in my pocket, I was only 6 and a half years old

”

החזן ג'ורג' לינדנבלט (87)

שנת לידה: 1938 | **מקום לידה:** הונגריה
משלחת: YPO – סניף מוזאיקה

ג'ורג' לינדנבלט נולד בשנת 1938 בבודפשט, הונגריה, להוריו ג'נו ופירושקה לינדנבלט. בשנת 1944 נשלח אביו למחנה עבודה, ומאז נאבקה אמו על חייו ועל חייהם של שני אחיו. הם עברו מבית מחסה אחד למשנהו, מצוידים ב-Schutzpass (כתב חסות) שסיפק להם הדיפלומט השוויצרי קרל לוץ. האם והילדים מצאו מקלט ב"בית הזכוכית", מקום שבו ניצלו מהשמדה אלפי יהודים אחרים. פירושקה סחרה בעת הנישואין שלה כדי להשיג אוכל לילדיה ולילדים רעבים אחרים.

בשל הסכנה שהגרמנים יזהו אותם כיהודים, הסתירו שלושת הילדים כל סימן מזהה ליהדותם. "כאשר נאלצנו לעבור בעגלה ממקום אחד למשנהו, שמרתי את סמל המגן דוד שלי בכיסי. הייתי רק בן שש וחצי, אבל אני זוכר עד כמה כאבתי כאשר שכבתי דומם במיטת פיברגלס. ג'ורג' ובני משפחתו הגרעינית שרדו. סבו, הרב זיגמונד פלאצ'ק, רב אורתודוקסי ומנהיג במחתרת היהודית, לא הצליח לשרוד. אנשי המפלגה האנטישמית צלב החץ ירו בו והשליכו את גופתו לדנובה. דודו, ר'ז' פלאצ'ק, נרצח באושוויץ."

בשנת 1956 נחלץ ג'ורג' מהונגריה הקומוניסטית ועבר לאנגליה ובשנת 1959 התאחד עם הוריו ושני אחיו בברוקלין, ניו יורק. בשנת 1990 ביקר בבודפשט ג'ורג', אשתו איליין ושלושת ילדיהם. הם באו להשתתף בטקס חנוכת האנדרטה שהוקמה בחצר בית הכנסת דוהני לזכר 565,000 יהודי הונגריה שנספו בשואה, ובהם קרובי משפחה רבים שלו. אבן מרכזית באנדרטה נושאת את שמו של סבו, הרב זיגמונד פלאצ'ק. בהיברו יוניון קולג' שבניו יורק קיבל ג'ורג' הסמכה לחזן. בשנת 1971 הצטרף כחזן ל-Astoria Center of Israel שבקווינס ופרש בשנת 2021 כחזן אמריטוס.

תחומי העניין של ג'ורג' כללו, בין השאר, את עולם הספורט. בעודו נער עסק בספורט תחרותי כדי לזכות בהערכת הסביבה ולהימנע בכך מיחס אנטישמי כלפיו. ג'ורג' נמנה עם סגל נבחרת הנוער הלאומית של הונגריה בכדור מים והשתתף בתחרויות ברחבי המדינות שמעבר למסך הברזל. גם בארצה הצטיין בענף ספורט זה, זכה באליפויות ושיחק בנבחרת הכדור מים הלאומית של ארה"ב. ג'ורג' ואשתו איליין הם הורים וסבים גאים ל-3 ילדים ול-5 נכדים, שנחשבים בעיניהם להישג הגדול ביותר שלהם.

Celia Kener (89)

Year of Birth: 1935 | **Place of Birth:** Poland
Delegation: Broward County, USA

Celia Kener was born December 1, 1935, in Lvov, Poland (now in Ukraine). She was an only child and had a normal childhood with many friends.

Celia loved ballet and had not started school before the war. Her father owned a metal shop, and her mother stayed home with her. When her father was drafted into the Russian army, Celia and her mother moved into the Lvov ghetto.

Celia's mother was selected for a labor camp and was periodically brought in to visit Celia on weekends. Celia stayed with her aunt and cousins in the Ghetto. When the Ghetto was about to be liquidated, her aunt's family went into hiding but did not take Celia.

They were eventually found and killed. Celia stayed behind, caring for abandoned babies during Nazi raids bringing sugar water to the wailing babies hidden by their mothers among the ruins.

Before the Ghetto's liquidation, Celia's mother returned and took her to a Roman Catholic Polish family to hide her.

Celia stayed with them until it became too dangerous. The family wanted to send her to Palestine, but her Polish mother hid her in their barn instead. Celia's biological mother later joined her in hiding, and they stayed there for about a year until liberation. Her father escaped the Russian army to an Uzbekistan displaced persons camp under an assumed name and survived. Celia and her mother were later reunited with her father and lived in DP camps for a few years. Celia and her family moved to New York in 1949.

”

כאשר הגטו עמד בפני
חיסול, פנתה משפחת
דודתה למסתור
והשאירה את סיליה
לבדה. רצה הגורל
ודווקא הם נלכדו בידי
הגרמנים ונספו

When the Ghetto
was about to be
liquidated, her
aunt's family
went into hiding
and left Celia
behind. They
were eventually
found and killed

”

סיליה קנר (89)

שנת לידה: 1935 | **מקום לידה:** פולין
משלחת: מחוז בראורד, ארה"ב

סיליה קנר נולדה ב-1 בדצמבר 1935 בלבוב, פולין (כיום באוקראינה), בת יחידה להוריה. אביה היה בעל חנות למוצרי מתכת. היא חוותה ילדות רגילה עם חברים רבים ואהבה בלט. כאשר פרצה המלחמה הייתה צעירה מכדי ללמוד בבית ספר ונשארה בבית עם אמה.

כאשר אביה גויס לצבא הרוסי, סיליה ואמה עברו לגטו לבוב. אמה של סיליה נלקחה למחנה עבודה ובאה מעת לעת בסופי שבוע לבקר את בתה, שנשארה בגטו בהשגחת דודתה ועם ילידה.

כאשר הגטו עמד בפני חיסול, פנתה משפחת דודתה למסתור והשאירה את סיליה לבדה. בסופו של דבר דווקא בני המשפחה של דודתה נלכדו בידי הגרמנים והוצאו להורג. הילדה סיליה מצאה את עצמה, בעת פשיטות שערנו הנאצים, מטפלת בתינוקות שהוסתרו ומספקת להם מי סוכר כדי למנוע מהם לבכות ולחשוף את המקומות שבהם הוסתרו.

רגע לפני חיסול הגטו הגיעה האם והעבירה את סיליה למשפחה פולנית קתולית. סיליה שהתה בבית המשפחה עד שהדבר נעשה מסוכן מדי. משפחתה של סיליה ביקשה לשלוח אותה לארץ ישראל, אך המשפחה הפולנית בחרה להחביא את הילדה באסם שלה.

אמה הביולוגית של סיליה הצטרפה אליה בשלב מאוחר יותר והשתיים נשארו במחבוא עוד כשנה, עד תום המלחמה. אביה של סיליה ערק מהצבא הרוסי למחנה עקורים באוזבקיסטן, ושהה שם בשם בדוי. סיליה ואמה התאחדו מאוחר יותר עם אביה, שהו במשך כמה שנים במחנות עקורים, ובשנת 1949 עברה המשפחה לניו יורק.

Esther Fairbloom (84)

Year of Birth: 1941 | **Place of Birth:** Poland
Delegation: Toronto, Canada

When Esther Fairbloom's mother was pregnant, she went to a ghetto in Tarnopol to deliver Esther. Her mother's seven brothers, one sister and both parents were in the ghetto at that time. One of the brothers was an exceptional doctor, and he delivered all the children there. Her mother did not know that the Nazis were in Tarnopol until she arrived there 9 months pregnant. Her mother was horrified to see Nazis with guns, dogs, and barbed wire. Travelling with two bodyguards, she was snuck into the ghetto and then into her apartment, filled with strangers that the Nazis had placed there. With nowhere else to go, her mother stayed to give birth to Esther in the Tarnopol ghetto.

"Within two weeks, I was born, and as soon as I was healthy enough to be moved, the bodyguards somehow snuck my mother out with me, and she went back to Zbarz, where my father was with my 5-year-old sister."

At 2 months old, her mother placed her in an orphanage in Zbarz, and her sister with a family on a farm. Her parents' slaughterhouse donated meat to this nearby orphanage; her mother knew Mother Superior. Esther was kept in the church for five years. There was very little food and water. She was very weak and ill. When the Nazis would come into the town, she had to stay in the basement in hiding.

She was too young to remember her exact birthdate and her name. Both parents were murdered by Germans, who came to take the slaughterhouse.

After the war, her aunt and uncle adopted and named her. She was hospitalized and taught to eat again. After leaving the hospital in Poland, Esther's aunt and uncle moved to Germany for three years. After that, they were allowed to come to Canada as farmers.

Her sister was sent to Israel to live with relatives. After finding a picture of her sister, Esther sent her a letter, and they kept in touch. Esther travels to Israel once a year to see her and her family.

”

בגיל חודשיים
אמי השאירה
אותי בבית יתומים
בזברז

At 2 months
old, my mother
placed me in an
orphanage in
Zbarz

”

אסתר פיירבלום (84)

שנת לידה: 1941 | **מקום לידה:** פולין | **משלחת:** טורונטו, קנדה

בחודש התשיעי להריגה נסעה אמה של אסתר לגטו טרנופול (אז פולין, כיום אוקראינה). היא ביקשה ללדת שם את בתה. בגטו התגוררו הוריה של האם, שבעת אחיה ואחותה. אחד האחים היה רופא יוצא דופן, שיילד את כל הילדים בגטו. האם לא ידעה שהנאצים נמצאים בטרנופול וכשהגיעה לשם נחרדה לגלות חיילים גרמנים ורובים בידיהם, כלבים אימיתניים וגדרות תיל. שני שומרי ראש יהודים הכניסו אותה בחשאי לדירה בגטו, שהייתה מלאה אנשים זרים. באין לה יעד אחר ללכת אליו, נשארה האם בגטו טרנופול וילדה שם את אסתר.

"לאחר שנולדתי ונעשיתי חזקה דיי כדי לעבור משם, הוציאו אותנו שני שומרי הראש בחשאי מהגטו. חזרנו לזברז, לאבי ולאחותי בת החמש. כשהייתי בת חודשיים שיכנה אמי את אחותי בחווה של משפחה פולנית, ואותי העבירה לבית היתומים של מנזר בזברז, משום שהכירה את אם המנזר."

בית המטבחים של ההורים תרם בשר לבית היתומים. אסתר שהתה במנזר במשך חמש שנים, סובלת ממחסור באוכל ובמים. היא חששה חלשה וחולה וכאשר הנאצים הגיעו לעיר, נאלצה להסתתר במרתף.

הגרמנים רצחו את הוריה והשתלטו על בית המטבחים. אסתר הייתה צעירה מכדי לזכור את תאריך לידתה המדויק ואת שמה האמיתי. לאחר המלחמה אימצו אותה דודתה ודודה והעניקו לה את השם אסתר. היא אושפזה בבית חולים בפולין והסתגלה שוב לאכול. לאחר שעזבה את בית החולים, עברה עם דודתה ודודה לגרמניה ושהתה עמם במשך שלוש שנים. לאחר מכן קיבלו השלושה אישור לעבור לקנדה כחקלאים. הם התיישבו בפאתי אוטווה והחלו בחיים חדשים. מאוחר יותר עברו לטורונטו, העיר שבה מתגוררת אסתר כיום.

אחותה של אסתר עלתה לישראל והתגוררה בארץ עם קרובי משפחה. הקשר בין השתיים חודש לאחר שאסתר גילתה שאחותה שרדה. אסתר נוהגת לבוא לישראל פעם בשנה כדי לבקר את אחותה ואת משפחתה.

Eva Kuper (85)

Year of Birth: 1940 | **Place of Birth:** Poland
Delegation: University Presidents, North America

Eva's parents were born in Sandomierz, Poland. Her father was a chemical engineer and her mother was a teacher. They married in 1936 and moved to a suburb of Warsaw called Bielany.

After the beginning of the war, Eva and her family were forcibly relocated to the Warsaw Ghetto.

The conditions in the ghetto were unbearable. People were forced to work as slave labourers, deprived of food, of space, of freedom and began dying in large numbers. In 1942, the Nazis began deporting Warsaw's Jews, forcing them into cattle cars destined for Treblinka.

When Eva and her mother were rounded up, her mother's cousin Regina Bankier, ran to the cattle car, screaming that Eva was her child. Eva's mother was permitted to pass Eva, hand to hand, allowing her to be thrown into Regina's arms.

"Me and my father escaped from the ghetto through the sewers. I was placed in the care of Hanka Rembowska. When Hanka became too sick to care for me, she asked Sister Klara, who belonged to an order that took care of blind children, to take me under her care. I spent the rest of the war years in hiding with the nuns in a farmhouse in the south of Poland where they had fled to escape the bombing in Warsaw". Eva's earliest memories are from her time with the nuns in the farmhouse.

Eva's father and aunt survived the war and they, with Eva, lived in Bielsko, as non-Jews, since it was not safe to live openly as Jews in post-war Poland. It was only on the ship bringing the family to Canada in 1948, that Eva learned of her Jewish identity.

Eva grew up in Montreal, where she enjoyed a rewarding career as an educator and educational administrator. She has three children and two grandchildren.

”

אבי ואני ברחנו
דרך תעלות הביוב.
את מרבית שנות
המלחמה העברתי
במחבוא אצל
נזירות

Me and my
father escaped
from the ghetto
through the
sewers. I spent
the rest of the
war years in
hiding with the
nuns

”

אווה קופר (85)

שנת לידה: 1940 | **מקום לידה:** פולין
משלחת: נשיאי אוניברסיטאות, צפון אמריקה

הוריה של אווה נולדו בסנדומיז'ץ, פולין. אביה היה מהנדס כימיה ואמה מורה. הם נישאו בשנת 1936 ועברו לביילאני, פרוור של ורשה. בראשית המלחמה כפו הגרמנים על אווה ומשפחתה לעבור לגטו ורשה. התנאים בגטו היו בלתי נסבלים. אנשים אולצו לעבוד כעבדים, נשללו מהם מזון, מרחב וחירות, ועד מהרה רבים מתושביו מתו.

בשנת 1942 החלו הנאצים לפנות את היהודים מגטו ורשה, ואילצו אותם לעלות על קרונות בקר בדרך למחנה המוות טרבלינקה. כשאווה ואמה כבר היו בקרון הרכבת, הגיעה במרוצה לקרון רגינה בנקייר, בת דודתה של אמה, וטענה בקולי קולות שאווה היא בתה. אמה של אווה הורשתה להוציא את הפעוטה מהקרון. אווה עברה מיד ליד והושלכה לזרועותיה של רגינה.

מאוחר יותר נמלטו אווה ואביה מהגטו דרך תעלות הביוב. אווה הקטנה הועברה לחסותה של חנקה רמבובסקה, ומשזו חלתה, ביקשה מהנזירה קלרה, שהשתייכה למסדר שטיפל בילדים עיוורים, לקחת את אווה תחת חסותה. אווה בילתה את שנות המלחמה הנותרות עם נזירות ששהו בבית חווה בדרום פולין, שם מצאו מסתור לאחר שנמלטו מההפצצות בוורשה. זיכרונותיה המוקדמים ביותר של אווה הם מהתקופה שבה התגוררה עם הנזירות האלה.

אביה ודודתה של אווה שרדו. לאחר המלחמה הם התגוררו בבילסקו-ביאלה, אך לא הזדהו כיהודים משום שלא חשו בטוחים דיים. הם שבו להיות יהודים בגלוי רק בשנת 1948, כשהיו על סיפונה של הספינה שהביאה את המשפחה לקנדה. רק אז למדה אווה על זהותה היהודית. אווה גדלה במונטריאול ונהנתה מקריירה מתגמלת כמחנכת ומנהלת חינוכית. יש לה שלושה ילדים ושני נכדים.

Eva Umlauf (82)

Year of Birth: 1942 | **Place of Birth:** Slovakia | **Delegation:** Austria

Eva Umlauf was born in the Nováky labor camp, a Slovak transit camp from which people of Jewish origin were deported to extermination camps in occupied Poland. "After almost two years in this camp, me and my mother, who was four months pregnant at the time, were deported to the Auschwitz concentration camp. It was the last transport from Sered; it only arrived in Auschwitz on November 2, 1944. The difference of two or three days saved her life, because by October 31, 1944, because of the advancing Red Army and the ongoing attempts to cover up the murder, the gassings in Auschwitz had ceased." As late as October 30, 1944, several thousand mothers and their children, who had been deported from Theresienstadt to Auschwitz, were murdered in the gas chambers. Despite the ensuing chaos of the retreat, the two-year-old girl still had her concentration camp number tattooed on her. She fainted during this painful procedure.

Eva and her mother were separated from Eva's father Imrich at the ramp in Auschwitz. On January 20, 1945 he was deported from Auschwitz to the Melk concentration camp, a side camp of Mauthausen concentration camp. He was murdered there on March 20, 1945.

Only by great luck did Eva, who contracted tuberculosis and jaundice in Auschwitz, and her pregnant mother, survive their three-month stay in the concentration camp until liberation by the Red Army on January 27, 1945. Since they were unfit for transport due to malnutrition and poor health, they remained in the former camp for another six months. Their sister, Nora, was born there in April 1945; she was healthy and well.

”

אני ואמי שהייתה
בחודש הרביעי
להריונה, הגענו
לאושוויץ יומיים
לאחר שהופסקה
במחנה ההשמדה בגז

Me and my mother,
who was four
months pregnant
at the time,
were deported
to Auschwitz
two days after
the gassings in
Auschwitz had
ceased

”

אווה אומלאוף (82)

שנת לידה: 1942 | **מקום לידה:** סלובקיה | **משלחת:** אוסטריה

אווה אומלאוף נולדה במחנה העבודה והריכוז נובקי שבסלובקיה. חלק מהיהודים שנכלאו במחנה שולחו לאושוויץ. לאחר כמעט שנתיים בנבקי, שולחו לאושוויץ גם אווה ואמה, שהייתה אז בחודש הרביעי להריונה. זה היה המשלוח האחרון מסרד, מחנה הריכוז הראשי שממנו יצא הגל השני של יהודים שגורשו מסלובקיה.

למזלה של אווה, הטרגספורט הגיע לאושוויץ רק ב-2 בנובמבר 1944. שלושה ימים קודם לכן, ב-31 באוקטובר 1944, נפסקה ההשמדה בתאי הגזים באושוויץ, לנוכח התקדמות הצבא האדום והניסיונות של הגרמנים לפייח את ההשמדה ההמונית שהתנהלה שם (ב-30 באוקטובר עוד נרצחו בתאי הגזים כמה אלפי אימהות וילדיהן שגורשו מטרזינשטט).

על אף הכאוס ששרר באותו זמן באושוויץ, קעקעו הגרמנים על זרועה של התינוקת בת השנתיים את מספרה האישי. במהלך הקעקוע הכואב התעלפה אווה. בשלושת החודשים שבהם שהו באושוויץ שרדו בסך האם ההרה והתינוקת. אווה חלתה אז בשחפת ובצהבת ולא הייתה מסוגלת לעזוב את המחנה כאשר הצבא הסובייטי שחרר את אושוויץ (27 בינואר 1945). השתיים נשארו במחנה עוד שישה חודשים ושם, באפריל 1945, נולדה נורה, אחותה של אווה, והיא בריאה ושלמה.

Eva Clarke (79)

Year of Birth: 1945 | **Place of Birth:** Austria
Delegation: United Kingdom

Eva Olga Clarke was born on a cart at the gates of the Mauthausen concentration camp; her survival is nothing short of a miracle. She and her mother are the only survivors of their family, 15 members of whom were killed in Auschwitz-Birkenau, including three of Eva's grandparents, her father, uncles, aunts and her 7-year-old cousin, Peter.

"My mother, Anka Kauderova, a Czech Jew who endured overwhelming hardships, was deported from the Theresienstadt ghetto to Auschwitz while pregnant with me. Before that, she suffered 3 years in the Theresienstadt ghetto, 6 months of slave labour in an armaments factory in Freiburg, Germany, and a 17-day train journey in an open coal car to Mauthausen. My father, Bernd Nathan, a German Jewish architect, was transported to Auschwitz before Anka was able to tell him she was pregnant. Bernd was shot and killed just before the liberation of Auschwitz. Anka weighed less than 3.5 kilograms and managed to hide her pregnancy long enough to save both their lives. If Eva had been born one day earlier, she and her mother would have been sent to the gas chambers, but that day she was born, the gas had run out.

Six days after Eva Clarke's birth, United States troops liberated Mauthausen, providing life-saving care to both Eva and her mother, Anka. Eva Clarke is one of only three babies known to have survived birth at Mauthausen. Eva was among four Holocaust survivors awarded the British Empire Medal, "For services to Holocaust Education" in 2019. In 2015 she was awarded an honorary doctorate in law by De Montfort University. Eva continues to share her story and experiences in order to combat modern-day instances of racism and prejudice and to ensure the world never forgets the Holocaust.

”

לו נולדתי יום אחד
מאוחר יותר הייתי
נשלחת לתאי
הגזים. למזלי הגז
אזל ביום
שנולדתי בו

-
If I had been
born one day
earlier, me and
my mother
would have
been sent to the
gas chambers

”

אווה קלארק (79)

שנת לידה: 1945 | **מקום לידה:** מחנה הריכוז מאוטהאוזן, אוסטריה
משלחת: בריטניה

אווה אולגה קלארק נולדה בעגלה בשערי מחנה הריכוז מאוטהאוזן. הישרדותה היא לא פחות מנס. היא ואמה הן הניצולות היחידות ממשפחתן. 15 מבני משפחתן נספו באושוויץ-בירקנאו ובהם שלוש מהורי הוריה, אביה, דודים, דודות ופיטר, בן דודה בן השבע.

אמה, אנקה קאודרובה, ילידת צ'כיה, גורשה מגטו טריזינשטט לאושוויץ בעודה נושאת ברחמה את אווה. לפני כן סבלה סבל רב במשך שלוש שנים בגטו ושישה חודשי עבודת כרך במפעל נשק שבפרייבורג, גרמניה. ממפעל הנשק נשלחה בקרון פחם פתוח למאוטהאוזן, בנסיעה קשה שנמשכה 17 יום.

אביה, האדריכל היהודי גרמני נתן ברנד, הועבר לאושוויץ לפני שאנקה הספיקה לספר לו שהיא בהריון. ברנד נורה ונהרג ממש לפני שחרור אושוויץ. אנקה הצליחה להסתיר את הריונה והצילה את חייה וחיי בתה. לו נולדה אווה יום אחד קודם לכן, היו היא ואמה נשלחות לתאי הגזים, שכן ביום שבו נולדה אזל הגז להשמדה.

שישה ימים לאחר לידתה של אווה שחררו כוחות צבא ארה"ב את מאוטהאוזן והצילו את השתיים. אווה שקלה אז פחות מ-3.5 ק"ג ונותרה אחת משלושה תינוקות בלבד שנולדו במאוטהאוזן ושרדו.

אווה נמנית עם ארבעת שורדי השואה שזכו בשנת 2019 במדליית האימפריה הבריטית "על תרומה לחינוך השואה". היא נושאת בתואר דוקטור לשם כבוד במשפטים מאוניברסיטת דה מונפורט וממשיכה לשאת את סיפורה וחוויותיה כדי להילחם בגזענות ובדעות קדומות וכדי להבטיח שהעולם לא ישכח לעולם את השואה.

Eve Kugler BEM (94)

Year of Birth: 1931 | **Place of Birth:** Germany
Delegation: United Kingdom

Eve was born in 1931 in Halle, Germany and grew up alongside her sisters, Ruth and Lea, in a period of ever-increasing repression against Jews. In October 1938, Eve's 79-year-old grandfather was arrested along with thousands of other Polish Jews living in Germany and returned to Poland in the first-ever Nazi deportation.

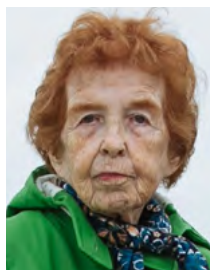
"Ten days later came Kristallnacht. The Nazis rampaged through the family home, destroying household possessions and my grandfather's sacred Jewish books before marching my father out of the family home. During that night, the Nazis smashed the windows of my father's store. Our synagogue burned to the ground, while the fire brigade stood by."

Eve's mother was able to secure her father's release from Buchenwald. He then left for France, and the family was evicted from their home. In June 1939, the family fled to France on a forged visa.

When the war broke out, the French interned her father. Her mother placed the girls in a home for Jewish children outside of Paris, where she became a cook. With the fall of Paris and the French surrender, the children were evacuated to central France.

In 1941, the home received a visa for America for a small number of orphan children. For the next five years, Eve lived in New York City in three different foster homes, sometimes separated from her sister.

In the Nazi roundup of Jews in 1942, the French Resistance hid Lea while her parents survived the war in French concentration camps. The family was reunited in New York in 1946. Eve worked as a journalist until she moved to London in 1990. Eve is a recipient of the British Empire Medal. Eve also authored a book, "Shattered Crystals," in which she wrote about her family's Holocaust history.

”

בליל הבדולח הנאצים
השתוללו בביתנו, שברו
חפצים, חיללו ספרי
קודש, הוציאו את
אבי מהבית וניפצו את
חלונות חנותו

-
On Kristallnacht
the Nazis rampaged
through our home,
destroying household
possessions and
her grandfather's
sacred Jewish books
before, arrested my
father and smashed
the windows of his
store. Our synagogue
burned to the ground

”

איב קוגלר (94)

שנת לידה: 1931 | **מקום לידה:** גרמניה | **משלחת:** בריטניה

איב נולדה בשנת 1931 בהאלה, עיירה גרמנית בינונית. אביה היה בעליה של חנות כלבו קטנה. היא גדלה לצד אחיותיה, רות ולאה, בתקופה של דיכוי גובר והולך נגד יהודים, מבוהלת מנאצים במדים שנראו בכל מקום.

באוקטובר 1938 נעצר סבה בן ה-79 יחד עם אלפי יהודים פולנים אחרים שחיו בגרמניה והוחזר לפולין. זה היה הגירוש הנאצי הראשון בהיסטוריה. עשרה ימים לאחר מכן התחוללו אירועי ליל הבדולח. הנאצים השתוללו בבית המשפחה, שברו חפצים וחיללו את ספרי הקודש של סבה. אחר כך הוציאו את אביה של איב מבית המשפחה ובאותו לילה ניפצו את חלונות חנותו של אביה. בית הכנסת של הקהילה נשרף עד היסוד, בעוד מכבי האש מתבוננים ואינם עושים דבר.

האם הצליחה לשחרר את אביה של איב מבוכנוולד. הוא עזב לצרפת והמשפחה גורשה מבייתם. איב ואמה עברו לגור עם אביה של איב בצפיפות קשה. ביוני 1939 נמלטה המשפחה לצרפת, מצוידת בוויזה מזויפת, אך כשפרצה המלחמה עצרו הצרפתים את אביה. אמה העבירה את בנותיה לבית ילדים יהודים מחוץ לפריז ועבדה שם כמבכית. עם נפילת פריז וכיבוש צרפת, פונו הילדים למרכז צרפת.

בשנת 1941 קיבל בית הילדים זכות למספר אשורות כניסה לאמריקה. איב ורות לא עלו בגורל, אך ברגע האחרון חלו שני ילדים ואיב ורות תפסו את מקומם. ההורים ולאחיה נותרו מאחור. במשך חמש השנים התגוררה איב בשלושה בתי אומנה בניו יורק, לעיתים בנפרד מאחותה.

בעת גירוש היהודים מצרפת (1942) הסתירה המחתררת הצרפתית את לאה, בעוד ההורים עוברים את המלחמה במחנות ריכוז צרפתיים. המשפחה התאחדה בניו יורק בשנת 1946. איב עבדה כעיתונאית עד שבשנת 1990 עברה ללונדון. היא זכתה במדליית האימפריה הבריטית וכתבה ביחד עם מיה עמליה קנר את הספר Shattered Crystals (בדולח מנופץ), ובו תיארה את קורותיה של משפחתה בשואה.

Fran Malkin (87)

Year of Birth: 1938 | **Place of Birth:** Poland
Delegation: NorthEast, USA

Fran "Fay" Malkin was born in the spring of 1938 to Eli and Lea Letzter (nee Maltz), owners of a confectionary store in Sokal, Poland (now Ukraine). "I asked my mother why we didn't leave with all these terrible things happening, and she said because we had a good life."

In 1941, shortly after the Germans invaded the Sokal region, the Gestapo, with the willing cooperation of the Ukrainians, ordered a roundup of 400 of Sokal's Jewish men, including Malkin's father. They were taken to an old brick factory on the outskirts of town and murdered. Fran and her family found out after the war that, "the Germans made them dig their own graves and then shot them all." Fay, her mother, and other members of the Maltz family were forced into the ghetto but managed to escape. "All these people were crammed into small houses...They would round up as many Jews as they could capture and put them into cattle cars...they would take the cattle cars over to gas them all, then the cattle cars would return empty...they would start again."

They escaped to a family farm where Francisca Halamajowa, a Polish Catholic, and her daughter lived. They were among 16 people hiding in the hayloft above a pigsty for two years. "I was only four years old and could not stop crying. The adults, worried about being discovered, tried to poison me to silence me; Malkin survived the poisoning, and the adults accepted her survival as a miracle."

In 1949, Malkin moved with her family to the United States, where she became a successful real estate broker. In 2005, Fay decided to tell her story by contributing to the book *Moments in Time: A Collage of Holocaust Memories*. "Since participating in the making of the award-winning film 'No. 4 Street of Our Lady,' she has begun to speak publicly about her experience."

”

הייתי רק בת ארבע ולא יכולתי להפסיק לבכות. המבוגרים, שחששו להתגלות, ניסו להרעיל אותי כדי להשתק אותי

The adults, worried about being discovered, tried to poison me to silence me

”

פראן מלקין (87)

שנת לידה: 1938 | **מקום לידה:** פולין
משלחת: צפון מזרח, ארה"ב

פראן "פיי" מלקין נולדה באביב 1938 לאלי ולאה לטצר (לבית מלץ), בעלי חנות ממתקים בסוקאל, פולין (כיום אוקראינה). "שאלתי את אמי, לאור האנטישמיות הגוברת, מדוע לא עזבנו את העיר כאשר התחוללו כל הדברים הנוראים, היא אמרה שהיו לנו חיים טובים."

בשנת 1941, זמן קצר לאחר שהגרמנים פלשו לאזור סוקאל, הורה הגסטאפו, נעזרים בתושבים האוקראינים, לעצור 400 גברים יהודים בסוקאל ובכללם אביה של פראן. העצורים נלקחו למפעל לבנים ישן בפאתי העיר ושם רצחו אותם. פראן ומשפחתה גילו זאת רק לאחר המלחמה: "הגרמנים אילצו אותם לחפור את קבריהם ואז ירו בכולם."

פיי, אמה ובני משפחה נוספים ממשפחת מלץ נאלצו לעבור לגטו, אך הצליחו לברוח ממנו. "האנשים בגטו נדחסו בבתים קטנים. הגרמנים אספו יהודים ככל שעלה בידם והכניסו אותם לקרונות בקר... הם הובילו אותם בקרונות כדי להרעיל את כולם בגז. הקרונות חזרו ריקים וחוזר חלילה."

המשפחה ברחה לחווה משפחתית שבה חיו פרנציסקה הלמאיווה ובתה, פולניו קתוליות. בעליית הגג שמעל דיר החזירים הסתתרו 16 איש במשך שנתיים. פיי, בת ארבע, לא יכלה להפסיק לבכות. המבוגרים חששו שבשל בכיה יגלו אותם הגרמנים ועל כן הרעילו אותה. פיי שרדה והמבוגרים קיבלו את הישרדותה כנס.

בשנת 1949 עברה פיי עם משפחתה לארה"ב ועסקה בהצלחה רבה בתיווך נדל"ן. בשנת 2005 תרמה את סיפור קורותיה לספר *Moments in Time: A Collage of Holocaust Memories* (רגעים בזמן: קולאז' של זיכרונות מהשואה). מאז השתתפותה בהפקת הסרט עטור הפרסים No. 4 Street of Our Lady ("בית מס' 4 ברחוב גבירטנע"), החלה לספר בציבור את חוויותיה.

Gabriella Karin (94)

Year of Birth: 1930 | **Place of Birth:** Slovakia
Delegation: Los Angeles, USA

Gabriella Y. Karin lost 75 members of her family in the Holocaust. She was born in Bratislava, Slovakia. Her parents owned a delicatessen located next to the police station, and so they were friendly with many police officers. When the war broke out, her mother was able to obtain deportation lists from the police department and warn the families in advance. Gabriella's parents soon secured false papers for her and sent her to board in a convent in Bratislava to be hidden. "I spent three years in that convent, run by nuns".

Her identity indicated that she was a Christian girl, so she had to behave accordingly. Afterwards, Gabriella's family hid in the apartment of a non-Jewish man, Karol Blonar, a young, courageous lawyer. Knowing the dangerous consequences, he illegally sheltered eight Jews in his small apartment. Gabriella lived in this apartment for nine months until Russian troops liberated Bratislava.

After the war, Gabriella finished her education as a fashion designer and moved to Israel, where she lived for 11 years. She moved to the United States in 1960 and worked as a fashion designer and production patternmaker.

After concluding a career in the fashion industry, she became a sculptor, well known for her depiction of experiences during the Holocaust. Gabriella has many sculptures permanently displayed in museums in the United States and Slovakia.

As a result of the experiences of her childhood, some of her work is Holocaust-related, illustrating an emotional response to the horrors of the time by showing pain and suffering. Rather than depicting a sense of anger, Gabriella's work and her lectures exude hope that her story can prevent persecution and cruelty in the world.

”

הורי שלחו אותי להסתתר במנזר נזירות בברטיסלבה. ביליתי באותו מנזר שלוש שנים כנוצרייה

I spent three years in that convent, run by nuns

”

גבריאלה קרין (94)

שנת לידה: 1930 | **מקום לידה:** סלובקיה
משלחת: לוס אנג'לס, ארה"ב

גבריאלה קרין נולדה בברטיסלבה, סלובקיה. להוריה הייתה מעדנייה ליד תחנת המשטרה, ועל כן היו מיוודים עם שוטרים רבים. כשפרצה המלחמה השיגה אמה מידידיה השוטרים את רשימות הגירוש וידעה להזהיר מבעוד מועד את המשפחות המיועדות לגירוש.

הוריה של גבריאלה השיגו מסמכים מזויפים עבורה ושלחו אותה להסתתר במנזר נזירות בברטיסלבה. היא בילתה שלוש שנים כנוצרייה באותו מנזר.

בני המשפחה של גבריאלה הסתתרו בדירתו של קרול בלנאר, עורך דין צעיר ואמין, שלא היה יהודי. מודע להשלכות ולסכנה שנשקפת לו, העניק מחסה בדירתו הקטנה לשמונה יהודים. גבריאלה חיה בדירה הזו במשך תשעה חודשים, עד שכוחות הצבא הסובייטי שחררו את ברטיסלבה. גבריאלה קרין איבדה בשואה 75 מבני משפחתה בשואה.

לאחר המלחמה השלימה גבריאלה את לימודיה כמעצבת אופנה ועברה לישראל. היא חיה בארץ 11 שנה ובשנת 1960 עברה לארה"ב ועבדה כמעצבת אופנה וכמודליסטית לייצור. לאחר שסיימה קריירה בתעשיית האופנה עסקה בפיסול, וקנתה לה שם בתיאור חוויות השואה. פסלים רבים מעשה ידיה מוצגים דרך קבע במוזיאונים בארצות הברית ובסלובקיה.

בעבודותיה מדגישה גבריאלה חוויות הקשורות לשואה ומציגה כאב וסבל הממחישים תגובה רגשית לאימי אותם ימים נוראים. אבל, עבודותיה וההרצאות שהיא מעבירה, אינן מתארות תחושת כעס, אלא מבקשות לשדר תקווה ולהוכיח שאפשר למנוע רדיפות ואכזריות.

Georgine Nash (87)

Year of Birth: 1937 | **Place of Birth:** Hungary
Delegation: Toronto, Canada

Georgine was born in Budapest, Hungary in 1937. She was an only child and lived a comfortable middle-class life. In 1940, Georgine's father, Szilard, was sent to a labour camp, and that was the beginning of the end.

When Germany occupied Hungary in 1944, she and her mother, Martha, were forced to leave their home and move into a "yellow-star house," and then into a protection house run by the Swiss.

"I was scared, and my mother never lost that fear. Ever"

When the protection house became unsafe, Georgine and her mother were hidden in the home of an elderly woman, where they were forced to stay in the coal cellar during bombing raids. In January 1945, Georgine was liberated with her mother.

"A lot of people decided they were not going to be Jewish anymore. Nobody had papers, so it was a time when it was easy to reinvent yourself."

Her father was killed during the last few months of the war in an unknown location. They left Hungary in 1957 after the Hungarian Revolution and moved to Canada.

Georgine married Marty Nash in 1961, and they have three sons and six grandchildren.

"I go on the March of the Living because I believe it is my duty to teach what happened during the war. And if the younger generation will see it and hear it they will make sure that this will never happen again. The best way survivors can ensure that is by educating the younger generations."

”

פחדתי כל הזמן.
אמי לא איבדה
מעולם את תחושת
הפחד הזה

I was scared,
and my mother
never lost that
fear. Ever

”

ג'ורג'ין נאש (87)

שנת לידה: 1937 | **מקום לידה:** הונגריה
משלחת: טורונטו, קנדה

ג'ורג'ין נולדה בשנת 1937 בבודפשט שבהונגריה. היא הייתה בת יחידה להוריה, סילארד ומרתה, וניהלה חיים נוחים של בני המעמד הבינוני. בשנת 1940, אביה של ג'ורג'ין נשלח למחנה עבודה. כאשר בשנת 1944 כבשה גרמניה את הונגריה, ג'ורג'ין ואמה נאלצו לעזוב את ביתם ולעבור לאחד מבתי הטלאי הצהוב (כוננו גם בתי הכוכב, בתים שיועדו למגורי יהודים). אחר כך עברו לבית מחסה שניהלו השווייצרים. "פחדתי, ואמי לא איבדה לעולם את הפחד הזה. לעולם".

כאשר בית המחסה הפך מקלט לא בטוח, הסתתרו ג'ורג'ין ואמה בביתה של אישה קשישה, ובמהלך ההפצצות נאלצו לשהות במרתף הפחם שלה. בינואר 1945 שוחררו ג'ורג'ין ואמה. אביה של ג'ורג'ין נהרג בחודשים האחרונים של המלחמה במקום לא ידוע.

"רבים החליטו לוותר על יהדותם. לאיש לא היו מסמכים ויכולת בקלות להמציא את עצמך מחדש." האם והבת עזבו את הונגריה לאחר המהפכה ההונגרית (1957) ועברו לקנדה.

"בשנת 1961 נישאה ג'ורג'ין למרטי נאש ונולדו להם 3 בנים ו-6 נכדים. "אני משתפת בצעדת החיים כי אני מאמינה שחובתי ללמד מה קרה במלחמה. אם הדור הצעיר יראה וישמע זאת, אולי יוודא שדבר כזה לא יקרה שוב לעולם. הדרך הטובה ביותר להבטיח זאת היא על ידי חינוך הדורות הצעירים.

"אני משתפת במצעד החיים כי אני מאמינה שזו החובה שלי לספר מה קרה בשואה כדי שזה לא יחזור על עצמו לעולם."

Helen Kaplan (78)

Year of Birth: 1946 | **Place of Birth:** Stuttgart DP Camp, Germany
Delegation: Temple Beth Jeshurun, USA

"I was born on October 7, 1946, in a displaced persons (DP) camp in Stuttgart, Germany." During the Shoah, her parents, Itka and Mayer Rutman were prisoners at Pionki outside of Radom alongside the Kaplan family. They were eventually transferred to Auschwitz, but by some miracle, they survived. Liberated in 1945, the Rutmans left Germany and made their way to America, settling on the Lower East Side of New York. Mayer found work as a furrier, and the family became a part of the Radomer Society, a social group for Polish Holocaust survivors. It was through this community that they reconnected with Nathan and Fela Kaplan, also from Radom. Years later, when the Rutmans invited the Kaplans to their son Willie's bar mitzvah, Nathan immediately recognized that Helen would be a perfect match for his son, Michael. Michael was born inside a concentration camp in April 1940 and later deported to various Nazi death camps, including Bergen-Belsen, before ultimately emigrating to the U.S. with his parents and younger brother.

Helen and Michael married in 1966, and later moved to Highland Park, New Jersey.

Together, they raised three children and welcomed nine grandchildren and two great-grandchildren. Michael dedicated most of his career to building his real estate and development company, Kaplan Companies. Now, after 75 years, Kaplan Companies proudly employs fourth-generation family members.

Michael passed away in 2023 at 83. Helen and the entire Kaplan family are committed to preserving his legacy of hard work, philanthropy, and family values. In honor of what would have been Michael Kaplan's 85th birthday, Helen and their children—Lisa and Andrew, Amy and Will, Michele and Jason—along with grandson Matthew, are participating in this year's March of the Living. They are celebrating his life, reconnecting with his origins, and honoring his remarkable achievements.

”

נולדתי ב-7
באוקטובר 1946
במחנה עקורים
בשטוטגרט,
גרמניה

I was born on
October 7, 1946,
in a displaced
persons (DP)
camp in
Stuttgart,
Germany

”

הלן קפלן (78)

שנת לידה: 1946 | **מקום לידה:** מחנה עקורים שטוטגרט, גרמניה
משלחת: בית הכנסת בני ישראל, ארה"ב

הלן קפלן נולדה ב-7 באוקטובר 1946 במחנה עקורים בשטוטגרט, גרמניה. בימי מלחמת העולם השנייה היו הוריה, איטקה ומאיר רוטמן, אסירים בפינוקי שבפאתי העיר ראדום, פולין. הם נשלחו לאושוויץ ושרדו בדרך נס. במחנה היו אסורים גם נתן ופלה קפלן. בנם, מייקל, נולד באפריל 1940 במחנה ריכוז וגורש מאוחר יותר למחנות מוות ובכללם ברגן-בלזן.

בשנת 1945, לאחר שחרורם, עזבו הרוטמנים את גרמניה והשתקעו בלואר איסט סייד, ניו יורק. מאיר מצא עבודה ככרוון והמשפחה השתלבה באגודת רדומר (Radomer), קבוצה חברתית של ניצולי שואה פולנים. באמצעות קהילה זו התחברו מחדש עם נתן ופלה קפלן, שהיגרו גם הם לשם. שנים רבות אחר כך, כאשר הרוטמנים הזמינו את הקפלנים לבר המצווה של בנם ווילי, זיהה נתן מיד שהלן תהיה בת הזוג המושלמת לבנו מייקל.

הלן ומייקל נישאו זה לזה בשנת 1966, ומאוחר יותר עברו להיילנד פארק, ניו ג'רזי. הם גידלו שלושה ילדים וקיבלו בברכה תשעה נכדים ושני נינים. מייקל הקדיש את רוב הקריירה שלו לחברת הנדל"ן והפיתוח שלו - Kaplan Companies ("חברות קפלן"). כיום, 75 שנה לאחר הקמתן, "חברות קפלן" מעסיקה בגאווה בני משפחה מהדור הרביעי.

מייקל נפטר בשנת 2023 בגיל 83. הלן ומשפחת קפלן מחויבים לשמר את מורשתו - עבודה קשה, פילנתרופיה וערכי משפחה. לציון יום הולדתו ה-85 של מייקל, משתתפים השנה במצעד החיים הלן וילדיהם - ליסה ואנדרו, איימי וויל, מישל וג'ייסון - יחד עם נכדם מתיו. הם חוגגים את חייו, מתחברים מחדש לשורשי ומכבדים את הישגיו המדהימים.

Hershel Greenblat (84)

Year of Birth: 1941 | **Place of Birth:** Ukraine
Delegation: Southern Region, USA

Hershel was born Grischa in Kremenchuk, Ukraine in 1941. His parents, Tolek and Manya Greenblat, took great care in relocating to several places to avoid capture during the war. They found shelter and safety in underground caves, where Grischa spent his first two years.

"The caves were cold, damp, and dark, and the people there lived in constant fear of discovery". His father foraged to provide food for Grischa.

Eventually leaving the caves, Grisha and his family travelled eastbound. His sister Alta was born in 1944. After the war had ended, Toklek, Grischa's father, found out his parents and sisters had all been murdered. Soon after, the family found refuge in a displaced persons (DP) camp in Austria.

In 1950, they received immigration papers to move to the United States, arriving in Atlanta, Georgia with \$80 in life savings. They started their life with the support of the local Jewish community. Hershel (Grischa) married his wife, Rochelle. They have two sons, four grandchildren, and a great-grandson.

"It is because of my father's strong will that I, my sisters, and my mother survived the Holocaust. I want everyone to remember and ensure it never happens again."

Hershel has had a profound impact with participants on the March of the Living. "Marching with these young people gives me a sense that they will be here for me when I'm gone. They will carry on my story so the world will never forget what happened."

”

המערות
שהסתתרנו בהן
היו לחות וחשוכות.
חיינו שם בפחד
מתמיד, שמא יגלו
אותנו

The caves were
cold, damp,
and dark, and
the people
there lived in
constant fear of
discovery

”

הרשל גרינבלט (84)

שנת לידה: 1941 | **מקום לידה:** אוקראינה
משלחת: אזור דרום, ארה"ב

הרשל נולד בשנת 1941 בשם גרישה, בעיירה קְרֶמְנֶצ'וּק, שבאוקראינה. הוריו, טולק ומניה גרינבלט, הקפידו במהלך המלחמה לעבור ממקום למקום כדי שלא להיתפס. הם מצאו מחסה במערות והרשל הפעוט בילה כך בשנתיים הראשונות לחייו. המערות היו קרות, לחות וחשוכות, והאנשים שהסתתרו שם חששו כל הזמן שיתגלו. האב נאלץ לצאת מהמערות מהמורה כדי להשיג מזון לגרישה.

בסופו של דבר, לאחר שעזבו את המערות, הרשל ומשפחתו נסעו מזרחה. אחותו אֵלְטָה נולדה בשנת 1944. בתום המלחמה גילה טולק שהוריו ואחיותיו נרצחו כולם. זמן קצר לאחר מכן מצאה המשפחה מצאה מקלט במחנה עקורים באוסטריה.

בשנת 1950 המשפחה השיגה מסמכי הגירה ועברה לאטלנטה שבג'ורג'יה, ארה"ב. לרשותם עמדו 80 דולר שחשכו. הם התחילו את חייהם בתמיכת הקהילה היהודית המקומית. הרשל נשא לאישה את רושל ונולדו להם 2 בנים, 4 נכדים ונין. "אמי, אחיותי ואני שרדנו בשואה בזכות כוח הרצון של אבי. אני רוצה שכולם יזכרו ויבטיחו שלעולם לא יקרה כדבר הזה שוב."

הרשל מושפע מאוד מהמשתתפים בצעדת החיים. "צעידה עם הצעירים האלה נותנת לי תחושה שהם יהיו כאן בשבילי כשלא אהיה כאן עוד. הם ימשיכו את סיפורי כדי שהעולם לעולם לא ישכח את מה שקרה."

Laszlo Selly (87)

Year of Birth: 1937 | **Place of Birth:** Hungary
Delegation: Miami-Dade, USA

Laszlo Selly and his twin brother were born in Budapest, Hungary on December 31, 1937. In 1944, when the Budapest Ghetto became too crowded, the Nazis painted yellow stars on apartment buildings throughout the city and crowded Jews into them. "I was six, but I remembered my mother sewing a yellow star onto his outer garments".

Laszlo's family was relocated to a 'yellow star' apartment where, from the window, seven-year-old Laszlo watched as Jews were beaten, kicked and harassed. Soon he began seeing thousands of Jews, surrounded by Nazi guards, marching toward the train station. Food was scarce - he remembers eating part of a horse that was found dead in the street. Desperate to keep their twins safe, Laszlo's parents made the difficult decision to send them into hiding. Being constantly in grave danger, they returned to their parents. "Somehow, my father obtained a Raoul Wallenberg certificate of protection, allowing the family to move to a 'safe house.' A Swedish flag flew over the 'safe houses' protecting the inhabitants from the Nazis.

The Hungarian Arrow Cross (the Nazi party), which had no respect for the Swedish safe houses, continued to go building by building rounding-up Jews. I could hear the screams as thousands of Jews were murdered on the banks of the Danube River.

After liberation by the Soviets, Laszlo and his twin brother completed their education in Hungary under intense Communist indoctrination. The brothers escaped from Hungary during the 1956 Revolution and made their way to New York, where Laszlo became a successful photographer. Today, he lives with his wife Gail in South Florida and regularly shares his story with students at the Holocaust Memorial in Miami Beach.

”

שמעתי את
הצרחות של אלפי
אנשים שנרצחו
בדם קר על גדות
הדנובה

I could hear
the screams
as thousands
of Jews were
murdered on
the banks of
the Danube
River

”

לסלו סלי (87)

שנת לידה: 1937 | **מקום לידה:** הונגריה
משלחת: מיאמי-דייד, ארה"ב

לסלו סלי ואחיו התאום נולדו ב-31 בדצמבר 1937 בבודפשט, הונגריה. בשנת 1944, כאשר גטו בודפשט נעשה צפוף מדי, ציירו הנאצים כוכבים צהובים על בנייני דירות ברחבי העיר ודחסו לתוכם יהודים. כאשר לסלו היה בן שש, הוא זכר את אמו תופרת טלאי צהוב על בגדיו העליונים.

משפחתו של לסלו הועברה ל"דירת כוכב צהוב" ומחלונה יכול היה לסלו בן השבע לצפות באנטישמם מכים יהודים, בועטים ומטרידים אותם. עד מהרה הבחין באלפי יהודים, מוקפים בשומרים נאצים, צועדים לכיוון תחנת הרכבת. מזון היה מצריך נדיר. הוא זכר מקרה אחד שבו אכלו חלק מגופת סוס שנמצא מת ברחוב. בייאושם, שלחו ההורים את בניהם התאומים למקום מסתור, אך הם חשו כל העת בסכנה וחזרו להוריהם.

בדרך כלשהי השיג אביו של לסלו דרכון חסות שוודי, שהנפיק חסיד אומות העולם ראול ולנברג. בזכות המסמך הזה יכולה הייתה המשפחה לעבור ל"בית בטוח", שדגל שוודי התנופף מעליו והגן על יושביו מפני הנאצים.

המפלגה האנטישמית "צלב החץ" לא כיבדה את הבתים הבטוחים השוודים. אנשיה עברו מבניין אחד למשנהו, שלפו מתוכו יהודים ורצחו אותם על גדות הדנובה.

לאחר שהצבא הסובייטי שחרר את הונגריה, השלימו לסלו ואחיו התאום את לימודיהם בהונגריה בהשפעת תעמולה קומוניסטית נמרצת. האחים ברחו מהונגריה במהלך המהפכה של 1956 והגיעו לניו יורק, שם לסלו נעשה צלם מצליח. כיום, הוא חי עם אשתו גייל בדרום פלורידה והוא נוהג לספר על קורותיו לתלמידים באנדרטת השואה שבמיאמי ביץ'.

Mala Tribich MBE (95)

Year of Birth: 1930 | **Place of Birth:** Poland
Delegation: United Kingdom

Mala Helfgott was born in 1930 in Piotrków Trybunalski, Poland. When the Nazis invaded Poland in 1939, Mala's family fled eastwards, eventually returning to her hometown, the first ghetto in Poland.

The family sent Mala and her cousin, Idzia Klein, to Częstochowa to pass as Christians. Idzia was homesick and asked to stay with friends of her parents. When Mala returned to Piotrków her father was waiting there with Idzia's father. On seeing Mala, he turned white with shock and said, "Where is my daughter?" Idzia was never seen again.

"Shortly after I returned to the ghetto, there were further round ups during which my mother and my eight-year-old sister were taken. They were all murdered in the local forest. I took on the responsibility of caring for my five-year-old cousin Ann Helfgott. When the ghetto was liquidated, I became a slave laborer. I was separated from my father and brother and together with Ann was sent to the Ravensbrück concentration camp. Soon after, they were transported in cattle trucks to Bergen-Belsen.

While interned at Bergen Belsen, two women, Dr Bimko and Sister Luba, took her under their wings. She later would say, "It just makes me realize....among all this evil there was some good somewhere that has helped people."

"At the time of the liberation by the British army, I was very ill. I was sent to Sweden where I spent nearly two years. I was surprised to receive a letter from my brother Ben in England, the only other member of my close family to have survived". In March 1947, Mala came to England to be reunited with Ben.

Mala has been dedicated to sharing her testimony with schools and groups across the country and at the March of the Living to ensure the Holocaust is never forgotten.

”

כשאביה של חברתי
אידיזיה ראה אותי
לבדי, החווירו פניו:
'איפה הבת שלי?'
שאל. אידיזיה לא
נראתה עוד

On seeing
Mala, he
turned white
with shock and
said, "Where is
my daughter?"
Idzia was never
seen again

”

מאלה טריביץ' (95)

שנת לידה: 1930 | **מקום לידה:** פולין | **משלחת:** בריטניה

מאלה טריביץ' (הפלפגוט) נולדה בשנת 1930 בפיוטרקוב טריבונלסקי, פולין. כשנאצים פלשו לפולין בשנת 1939, משפחתה של מאלה ברחו מזרחה, אך נאלצה לחזור לפולין ונשלחה לגטו שבעיר הולדתה, הגטו הראשון בפולין.

המשפחה החליטה לשלוח את מאלה ואת בת דודתה, אידיזיה קליין, לצ'ינסטובוב כדי שינסו להתחזות לילדות נוצריות. השתיים התחזו לקרובות משפחה מורשה. אידיזיה התגעגעה לבית וביקשה לשהות עם חברים של הוריה. מאלה נלקחה בסופו של דבר בחזרה לפיוטרקוב שם חיכה לה אביה עם אביה של אידיזיה. כשראה את מאלה, החווירו פניו: "איפה הבת שלי?" שאל. אידיזיה לא נראתה עוד.

זמן קצר לאחר שובה של מאלה לגטו, ערכו הגרמנים מעצרים נוספים ובאחד מהם נלקחו אמה של מאלה ואחותה בת השמונה ליצר הסמוך לעיר ושם נרצחו. מאלה קיבלה על עצמה לטפל באן הפלפגוט, בת דודתה בת החמש.

לאחר שהגטו שחוסל, מאלה נלקחה לעבודות כפייה. הגרמנים הפרידו אותה מאביה ומאחיה ויחד אם אן נשלחה למחנה הריכוז ראוונסבריק שבגרמניה. זמן קצר אחר כך הובילו אותם בקרונות בקר לברגן-בלזן ומאלה חלתה שם בטיפוס.

בברגן-בלזן טיפלו בה ד"ר בימקו והאחות לובה, שלקחו אותה תחת חסותן. "המעשה שלהן גורם לי להבין שיש קצת טוב בכל אחד. אין אדם שהוא רע מוחלט. בלב הרוע והאכזריות הנוראים, מצאתי קצת טוב".

כאשר הצבא הבריטי שחרר את המחנה הייתה מאלה חולה מאוד. היא נשלחה לשוויידיה ובילתה שם כמעט שנתיים. יום אחד הפתיע אותה מכתב שקיבלה מאחיה בן, ששהה באותו זמן באנגליה. בן היה היחיד מהמשפחה הגרעינית שלה ששרד. במרץ 1947 נסעה מאלה לאנגליה כדי להתאחד עם בן. היא הקדישה את עצמה לשינוי עדותה עם בתי ספר וקבוצות מצעד החיים, כדי להבטיח שהשוואה לעולם לא תשכח.

Mania Hudy (91)

Year of Birth: 1933 | **Place of Birth:** Poland | **Delegation:** Panama

Mania was born in November 1933, in Warsaw, Poland to Leon and Lea Rosman.

"In December 1940, we were forced into the Warsaw Ghetto, where hunger, disease, and death surrounded us. Yet, in the middle of our suffering, my baby sister Bronka was born in 1943, a small ray of light in the darkness that surrounded us. But eight days later, my mother....handed her to a nun, whispering, "This is her only chance." I was too young to understand, but now I know that it was the purest act of love."

For two years, Mania, her mother and brother Sammy, survived in the Warsaw Ghetto.

Then Mania's mother found shelter for the two children with a kind non-Jewish Polish couple.

But they were soon arrested and sent to Bergen-Belsen, where they again found their mother.

When the war ended, Mania and her brother, reunited with their parents, and eventually with her younger sister.. (Baby Bronka was found in 1949 in Belgium alive and well.)

"It was the day our family was whole again."

Mania built a new life in Israel, Argentina, and Canada. Mania has seven grandchildren and eleven great-grandchildren.

"I share my story because silence allows history to repeat itself. The Holocaust happened, and antisemitism is rising again. To future generations, I say: never stay silent. Learn, remember, and stand up for what is right. The past must never be erased."

Mania finds incredible strength in sharing her story with the next generation.

"It's an experience for the children unlike any other. They have never lived through these stories, the kind of stories I told them. They saw what Auschwitz; Treblinka and the Warsaw ghetto were like... Now they know what Israel stands for and how special Israel is to us because of the March of the Living."

”

אחותי ברונקה
נולדה בשנת 1943
אבל שמונה ימים
אחר מסרה אמי את
התינוקת לנזירה,
כשהיא לוחשת:
'זה הסיכוי היחיד
שיש לה'

My sister Bronka
was born in
1943. Eight days
later, my mother
handed her to a
nun, whispering,
"This is her only
chance

”

מניה הודי (91)

שנת לידה: 1933 | **מקום לידה:** פולין | **משלחת:** פנמה

מניה, הידועה בכינוי החיבה "בובה", נולדה בנובמבר 1933 בוורשה, פולין. היא גרה בבית חם ואוהב עם הוריה ליאון ולאה רוזמן, ועם אחיה סמי. מילדותה הנעימה היא זוכרת מסורת יהודית ותמימות של עולם, שסבורה הייתה כי יישאר כך לתמיד.

בשנת 1939 פלשו הגרמנים לפולין "ואז הכול נגמר באחת. בדצמבר 1940 נאלצנו לעבור לגטו ורשה, מקום של רעב, מחלות ומוות. בתוך החושך הנורא הבליחה קרן אור אחת: אחותי ברונקה נולדה בשנת 1943. אבל, שמונה ימים אחר כך מסרה אמי את התינוקת לנזירה, כשהיא לוחשת: 'זה הסיכוי היחיד שיש לה'. הייתי אז צעירה מדי מכדי להבין את המצב, אבל עכשיו אני יודעת שזה היה מעשה של אהבה טהורה, שאין למעלה ממנו".

במשך שנתיים שרדו מניה, אמה ואחיה בגטו ורשה. מניה, בת שבע בלבד, נהגה להבריח אוכל לגטו כדי לעזור בכלכלת משפחתה, דבר שהצליחה לעשות בזכות המראה הארי שלה. לאם היו חששות משלה. באחד הימים הבריחה האם את מניה ואת סמי מהגטו, ומצאה להם מחסה אצל זוג פולנים טובי לב, אלא שהדבר נחשף והילדים נשלחו לברגן-בלזן, שם מצאו שוב את אמם.

יום אחד נשמעו פגזים מתקרבים. חיילים בריטים הופיעו. מניה לחצה את ידו של אחיה ואמרה: "אנחנו עומדים להיות חופשיים." לאחר השחרור התאחדו האח ואחותה עם הוריהם במחנה עקורים. "בשנת 1949 מצאה אמי את ברונקה בבלגיה, ילדה בריאה בגיל שש. משפחתנו הייתה שלמה".

מניה בנתה חיים חדשים תחילה בישראל ואחר כך בארגנטינה ובקנדה. עתה, כמעט בת 92, יש לה 7 נכדים ו-11 נינים. "שרדתי, אך אין די בהשרדות. אני משתפת את קורותי בשואה כי שתיהן מעניקה להיסטוריה הזדמנות לחזור על עצמה.

כשהיא משתפת את סיפורה לדור הבא שואבת מניה כוח לעצמה. "לילדים זו חוויה שאין כמותה. הם מעולם לא חוו את הסיפורים האלה. הם לומדים ממני על מה שקרה באושוויץ, בטברליניקה ובגטו ורשה. בזכות מצעד החיים הם יודעים גם מה מייגרת מדינת ישראל ועד כמה ישראל חשובה לנו".

Marek Frodis (85)

Year of Birth: 1939 | **Place of Birth:** Poland
Delegation: Montreal, Canada

Marek was born in Lublin, Poland, in 1939 to his parents, Leib and Sara Mark. Marek lost his parents in approximately 1942 at age 3. His mother perished at Majdanek, and his father in an unknown location."

"I survived the occupation hidden by a Polish family in Lublin. Unfortunately, I was unable to learn anything about these people. From before the hiding time, I have two scenes seared in my memory."

Marek remembers crossing a body of water while sitting on a man's back.

His second memory is of being in a two-story house during the German occupation, while a disturbance in the middle of the night had many people running around up and down the stairs.

Marek's hiding place was a dark room with a big bed.

"I do not remember how many times other people were with me except for one instance when two older girls shared the bed with me. I do not remember how I was fed and clothed, but I definitely do not recall being hungry, cold, or scared."

Marek recalls the occupation ending with a couple of days of continuous bombardment.

"I remember the "happy days" of roaming in the ruins, taking apart and burning the unexploded munitions."

His next memory was of a man in a Polish army uniform driving Marek to a Jewish orphanage in Chorzow. At this one, and in other Jewish orphanages, Marek completed elementary school.

Marek was adopted in 1952 by the Frodis family, also Holocaust refugees from Warsaw. In 1957 they emigrated together to Israel. Marek and his wife moved to Canada in 1972, where they raised two sons and 4 grandchildren.

”

הכיבוש הסתיים
בכמה ימים של
הפצצות. אני זוכר
'ימים מאושרים'
של שיטוט
בהריסות ושריפת
תחמושת שלא
תפוצצה

I remember the
"happy days"
of roaming
in the ruins,
taking apart
and burning
the unexploded
munitions

”

מארק פרודיס (85)

שנת לידה: 1939 | **מקום לידה:** פולין
משלחת: מונטריאול, קנדה

מארק נולד בשנת 1939 בלובלין, פולין. בשנת 1942 בערך, בהיותו בן שלוש, איבד את הוריו. אמו, שרה, נספתה במיידינק ואביו, לייב, נספה במקום לא ידוע. "משפחה פולנית הסתירה אותי בלובלין. לצערי, לא הצלחתי ללמוד דבר על האנשים שהסתירו אותי."

מהתקופה שקדמה למחבוא צרובות בזיכרוננו שתי תמונות: הוא זוכר שחצה גוף מים כלשהו כשהוא יושב על גבו של גבר. בזיכרון השני שלו הוא נמצא בבית דירקומתי בזמן הכיבוש הגרמני. באמצע הלילה פורצת מהומה, אנשים רבים מתרוצצים במדרגות מעלה ומטה.

מקום המסתור של מארק היה חדר חשוק ובו מיטה גדולה. "אני לא זוכר כמה פעמים אנשים אחרים היו איתי, למעט מקרה אחד שבו שתי בנות מבוגרות יותר חלקו איתי את המיטה. אני לא זוכר מה אכלתי ומה לבשתי, אבל אני בהחלט לא זוכר רעב, קור או פחד."

"הכיבוש הסתיים בכמה ימים של הפצצות מתמשכות. אני זוכר את 'הימים המאושרים' של שיטוט בהריסות, פירוק ושרפה של תחמושת שלא התפוצצה. גבר במדים של הצבא הפולני הטיע אותי לבית יתומים יהודי בחו"ל."

בבית היתומים הזה ובבתי יתומים יהודיים אחרים השלים מארק את לימודיו בבית הספר היסודי. בשנת 1952 אימצה אותו משפחת פרודיס, שבניה גם הם פלטי שואה מוורשה. בשנת 1957 היגרה המשפחה לישראל. מארק ואשתו עברו לקנדה בשנת 1972, וגידלו שם שני בנים וארבעה נכדים.

Mark Schonwetter (91)

Year of Birth: 1933 | **Place of Birth:** Poland
Delegation: Jewish Federation of Greater MetroWest NJ, USA

Mark Schonwetter was born to farm owners Israel & Sala Schonwetter in Brzostek, Poland. When Germany invaded Poland in 1939, Mark was 5, living happily and comfortably on the farm with his younger sister, Zosia. The Gestapo came into their town, forcing them out of their home.

Sala, Mark, and his younger sister later escaped their hometown and walked 15 miles to a ghetto, thinking they would be safer. They spent 3 months in the Debica Ghetto and escaped with the help of a Polish friend.

For the next three years, Sala, Mark & Zosia survived by hiding in the attics, barns and below a pig sty belonging to kind Polish people during the winters and in a forest during the warm months.

During the fall of 1944, they joined others escaping the front lines and took on false identities to live as refugees for a few months until the Russian army liberated them in 1945. After the war, Mark, his mother and sister stayed in Poland and lived under the Communist Regime until 1957 when they emigrated to Israel.

Making a living in Israel was difficult, so he moved 4 years later to the US. Now in retirement, Mark has dedicated his time to speaking with students and adults about his life's journey.

Mark has always lived by the saying, "Live every day with love, not hatred, and you will accomplish so much more in life." He has been married to his wife, Luba, for over 55 years and has two daughters, Ann and Isabella.

In January 2025, Mark was chosen as a Shine A Light on Antisemitism Civic Courage Award Recipient in the category of Outstanding Influencer in Action Against Antisemitism.

Mark shares his story to help inspire the next generation to choose kindness over hate.

”

בחורף הסתתרת
בעליות גג,
באסמים ומתחת
לדיר חזירים.
בחודשים החמים
הסתתרתי ביערות

I survived
the winter by
hiding in the
attics, barns
and below a pig
sty and in a
forest during
the warm
months

”

מארק שונווטר (91)

שנת לידה: 1933 | **מקום לידה:** פולין
משלחת: הפדרציה היהודית של מטרופוליטניו ג'רזי, ארה"ב

מארק נולד להוריו, ישראל וסאלה שונווטר, בעליה של חווה בב'ז'וסטק, פולין. עד אשר גרמניה פלשה לפולין, ב-1 בספטמבר 1939, חי מארק בן החמש באושר ובנוחות בחווה המשפחתית עם אחותו הצעירה זוסיה. אבל אז הגיע הגסטאפו לעירם. ראש הקהילה היהודית נלקח דרך קבע לתחנת המשטרה ונחקר על יהודים בסביבה. לילה אחד הלך ולא חזר עוד.

המשפחה הבינה שהגסטאפו יגיע גם אליהם. סאלה, מארק וזוסיה ברחו מעיר הולדתם וצעדו 15 מייל לגטו דמביצה, במחשבה ששם יהיו בטוחים יותר. הם שהו בגטו שלושה חודשים ואחר כך ברחו ממנו בעזרת חבר פולני. מאז, במשך שלוש שנים, השלושה הסתתרו בכל מיני מקומות. בחורף מצאו מסתור בעליות גג, באסמים ומתחת לדיר חזירים, מקומות שהיו שייכים לפולנים טובי לב. בחודשי הקיץ החמים הסתתרו ביערות.

בסתיו 1944 לא יכלו עוד היערות להעניק מקום מקלט בטוח. השלושה הצטרפו לאחרים שנמלטו מקווי החזית, אימצו זהויות בדויות וחיו כפליטים במשך כמה חודשים, עד שבשנת 1945 שחרר אותם הצבא הסובייטי.

לאחר המלחמה נשארו מארק, אמו ואחותו בפולין, וחיו תחת המשטר הקומוניסטי. בשנת 1957 עלו לישראל, אך התקשו להתפרנס, וארבע שנים אחר כך עברו לארה"ב. מארק, עתה בגמלאות, הקדיש את זמנו לשיחות עם תלמידים ומבוגרים על מסע חייו.

הוא חי תמיד על פי האמרה "חיה כל יום באהבה, לא בשנאה, ותשיג הרבה יותר בחיים". הוא נשוי יותר מ-55 שנה לאשתו לובה, ולזוג יש שתי בנות, אן ואיזבלה. בינואר 2025 קיבל מארק את אות האומץ האזרחי "מקד אור על אנטישמיות" בקטגוריה של משפיע יוצא דופן בפעולה נגד אנטישמיות. מארק משתף את סיפורו כדי לעורר השראה בדור הבא, וללמד אותו להעדיף טוב לב על פני שנאה.

Mark Spigelman (84)

Year of Birth: 1940 | Place of Birth: Poland
Delegation: Australia

During the war Majloch, Gustava, and Marek Spigelman were hiding in Będzin, then they lived in the ghetto in Środula. They fled during the deportation to Birkenau. Marek survived the Holocaust dressed as a girl. They welcomed their liberation in a farm close to Auschwitz. The story of his survival was presented in a book, "The Words To Remember It. Memoirs of Child Holocaust Survivors" (2009). Recently his wife wrote and illustrated a children's book based on the stories of his survival, "Blue Eyes Wide Open".

In 1949, the Spigelman family immigrated to Australia, where their sons Jim and Allan (now professors) were born. Mark obtained his medical degree from the University of Sydney, and in 1971, he became a Fellow of the Royal College of Surgeons in London (FRCS).

He also studied archeology and anthropology in London, receiving a BSc (Hons) from the Institute of Archaeology in 1993 where he has been attributed with being the first to find the DNA of ancient disease causing bacteria and Viruses in bones and mummies.

Apart from his work a surgeon in Sydney he has held senior positions in healthcare as a Visiting Professor in Britain and Israel, exploring the history and development of microbial disease in ancient mummies. Currently he is an Honorary Professor at Macquarie University in Sydney in the Department of Egyptology.

In 2008, he participated in the World Rally of Będzin Jews. In 2010 he was chosen to lead the March of the Living when it was dedicated to child survivors.

”

מארק והוריו
ברחו מהגטו
כאשר התנהלו בו
שילוח לאושוויץ.
הוא עבר את ימי
המלחמה לבוש
בגדי ילדה

I survived
the Holocaust
dressed
as a girl

”

מארק שפיגלמן (84)

שנת לידה: 1940 | מקום לידה: פולין
משלחת: אוסטרליה

במהלך המלחמה הסתתרו מארק והוריו, מאילור וגוסטבה שפיגלמן, בעיר בנדין שבמחוז זגלמביה, ואחר כך עברו לגטו שרודולה. הם ברחו מהגטו כאשר התנהלו בו שילוח למחנה המוות אושוויץ-בירקנאו.

מארק עבר את ימי המלחמה כשהוא לבוש בגדי ילדה. סיפור הישרדותו פורסם בספר The Words To Remember It. Memoirs of Child Holocaust Survivors (מילים לזיכרון. זיכרונות של ילדים שורדי שואה). הספר ראה אור בשנת 2009.

בשנת 1949 היגרה משפחת שפיגלמן לאוסטרליה ושם נולדו הבנים ג'ים ואלן (כיום פרופסורים). בשנת 1965 השלים מארק שפיגלמן את לימודיו בכירורגיה באוניברסיטת סידני, ובשנת 1971 קיבל את תעודת הכירורג שלו במכללה המלכותית לכירורגיה שבלונדון. הוא החזיק בתפקידים בכירים בתחום הבריאות ועבד בבריטניה ובישראל. מארק למד גם ארכיאולוגיה ואנתרופולוגיה, וחקר את ההיסטוריה וההתפתחות של מחלות מיקרוביאליות במומיות (גופות עתיקות שנחנפו). הוא העביר הרצאות רבות ברחבי העולם בתחום המחקר הפליאומיקרוביולוגי, והישגיו הוצגו בכמה סרטים תיעודיים.

בשנת 2008 השתתף בעצרת העולמית של יהודי בנדין.

בשנת 2010 מארק נבחר להוביל את מצעד החיים שהוקדש לילדים ששרדו בשואה.

Martin Stern BEM (87)

Year of Birth: 1938 | Place of Birth: Holland
Delegation: United Kingdom

Martin was born in Hilversum, Holland, in 1938 to a Jewish father and non-Jewish mother.

Martin and his parents moved to Amsterdam in 1940, the year the Nazis invaded the Netherlands. Mark's father later disappeared – Mark later learned he was captured by the Nazis, after being hidden on a farm. He survived Auschwitz and died in Buchenwald in March 1945.

Martin's mother died of childbed fever, so Martin was moved to his parents' friends until his arrest.

In spring 1944, Mark and his sister Erica were arrested by Dutch collaborators at school.

Erica and Mark were imprisoned in Westerbork. Instead of being sent to a death camp, they were sent to Theresienstadt. Martin and his sister were looked after by a female prisoner, Mrs. de Jong during their time at Theresienstadt, who worked in the kitchens and stole food for them.

"When my skin became yellow and my urine the color of black coffee and I felt terrible, she told me to keep out of sight as I would be killed if seen."

Gradually Theresienstadt became less crowded as the death transports did their work. Eventually it was announced that children had to board the next train. Martin and Erica's names were not called. The train had left and went to Auschwitz where many were gassed. Liberation occurred when the Soviet army passed through Theresienstadt on May 8th till the following morning.

After five years back in the Netherlands, he and Erica moved to be with family in Manchester.

Martin now dedicates himself to Holocaust education and remembrance.

"I'm on March of the Living as a survivor; for my father, life ended in Buchenwald; for my mother, with a hospital infection in Amsterdam; and for my younger sister Erica and myself via Westerbork and Theresienstadt, in life as survivors."

”

באביב 1944, ואני
בן חמש, נעצרתי
בבית הספר בשל
הלשנה של משותף
פעולה הולנדי

In spring 1944,
age five,
I was arrested
by Dutch
collaborators
at school

”

מרטין שטרן (87)

שנת לידה: 1938 | מקום לידה: הולנד | משלחת: בריטניה

מרטין נולד בשנת 1938 בהילברסום, הולנד, לאב יהודי ולאם נוצרית, אדריכלית צעירה שנישאה לאדריכל יהודי בגרמניה הנאצית. השניים נמלטו לאמסטרדם בשנת 1940, השנה שבה פלשו הנאצים להולנד. אביו התפרנס מייצור צעצועי עץ במרתף הדירה שבה הסתתרו. יום אחד נעלם האב. לימים נודע למרטין שאביו הסתתר בחווה, ליד שדה התעופה. הוא נתפס במרדף שהתנהל אחריו בשדות, וירה באקדח בשניים מרודפיו לפני שנתפס. הוא עמד בעניינים, נשלח לאושוויץ ומת בבוכנוולד ב-25 במרץ 1945, ימים ספורים לפני שחרור המחנה.

לאחר שילדה את אחותו אריקה, מתה אמו מחום בלידה, תופעה שכיחה שמקורה בזיהום. מרטין הועבר להשגחת חברים של הוריו ושהה אצלם עד שנעצר. "באביב 1944, בגיל חמש, עצרו אותי בבית הספר משתפי פעולה הולנדים. אריקה ואני נכלאנו במחנה וסטרבורק. כמעט כל הרכבות שיצאו שם נסעו לאושוויץ, או לסוביבור. משום מה אותנו העלו על רכבת שנסעה לטרזינשטט."

בטרזינשטט שלפה אותו האסירה דה יונג ממתחם הבנים והעבירה אותו למעונות הנשים, שם מצא את אריקה. דה יונג הביאה אותה ממקום אחר. גברת דה יונג טיפלה במרטין ובאריקה במשך שהותם בטרזינשטט. היא עבדה במטבח המחנה וגנבה למענם אוכל.

"במשך תקופה מסוימת הרגשתי חולשה רבה. העור שלי הצהיב והשתן שלי היה בצבע קפה שחור. דה יונג הורתה לי שלא להתבלט משום שאם יבחינו בי, יוציאו אותי להורג."

המשלוחים מטרזינשטט למחנות המוות עשו את שלהם והצפיפות במחנה פחתה. הגיע הרגע שגם ילדים הצטוו לעלות על הרכבת, אך משום מה השמות של מרטין ואריקה לא נכללו ברשימה. אותה רכבת נסעה לאושוויץ ורבים מהילדים שהובלו בה נרצחו בתאי הגזים.

8 במאי שחרר הצבא הסובייטי את המחנה. אריקה ומרטין נשארו בהולנד עוד חמש שנים ואחר כך הצטרפו למשפחה שהתגוררה במנצ'סטר. מרטין פקד דרך קבע בתי כנסת במשך כ-40 שנה, תחילה בלסטר ועתה בלונדון. הוא מקדיש את זמנו להינחיל ולהנצחת השואה. "אני צועד במצעד החיים כשורד למען אבי, שחייו הסתיימו בבוכנוולד; למען אמי שמתה מזיהום בבית חולים באמסטרדם; למען אחותי אריקה ולמען, שורדי המחנות וסטרבורק וטרזינשטט"

Mary Eckstein (88)

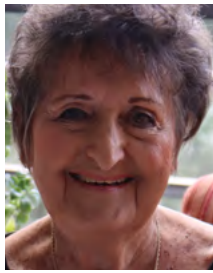
Year of Birth: 1936 | **Place of Birth:** Hungary
Delegation: Southern Region, USA

Mary Eckstein was born in Budapest, Hungary in 1936. Mary has limited memories of her father, who was taken to a forced labor camp in 1942. Most of her extended family from Eger, Hungary, perished in Auschwitz-Birkenau. In March 1944, Germany invaded Hungary. "I remember... we had to go to the air raid shelter, and we heard the bombs explode, and we would wait for our building to be hit. It was a scary time, especially for a child." That fall, Eckstein and her mother were forced into the Budapest Ghetto by the Arrow Cross Party, which she recalls being terrified of because they could shoot you at the drop of a hat. "I remember I was always scared, and I was always hungry."

Mary and her mother were detained by the Arrow Cross at a brick factory. They were separated, but a German woman helped reunite Mary with her aunt, and later, her mother escaped to join them. The Arrow Cross later seized Eckstein's aunt, along with her grandmother, who died in the concentration camps along with her uncles and cousins. Mary's mother pretended to be sick and avoided deportation.

Mary's family reunited in 1945 as the Russian Army liberated Budapest. Her father, however, died from an infection shortly after. The family moved to a town where order was restored, then to Eger.

In 1956, after surviving the Hungarian Revolution, the family escaped to the U.S. They settled in Syracuse, New York, where Mary and her husband, Joe, raised a family. Mary later moved to Florida and became a passionate advocate for Holocaust education, speaking to students and participating in the March of the Living. She has touched the lives of many young people, helping them understand the importance of remembering the past.

”

אני זוכרת שתמיד
פחדתי ושתמיד
הייתי רעבה

I remember
I was always
scared, and
I was always
hungry

”

מארי אקשטיין (88)

שנת לידה: 1936 | **מקום לידה:** הונגריה | **משלחת:** אזור דרום, ארה"ב

מארי אקשטיין נולדה בבודפשט, הונגריה בשנת 1936. היא הייתה בת שמונה כשהמלחמה פרצה. למארי יש זיכרונות מעטים מאביה, שנלקח למחנה עבודות כפייה בשנת 1942. רוב משפחתה המורחבת, מהעיר אגר, נספתה באושוויץ-בירקנאו.

במרץ 1944 פלשה גרמניה להונגריה. "אני זוכרת שהיו פשיטות אוויריות, ובכל לילה אחז בי פחד... היינו צריכים ללכת למקלט בגלל תקיפות אוויריות, שמענו את הפצצות, וחששנו שהבניין שלנו ייפגע. זה היה מפחיד, במיוחד לילד."

כל היהודים אולצו לעבוד טלאי צהוב ולעבור ל"בתים יהודיים", כולל משפחתה של מארי. על אף זאת, באותו סתיו אילצה המפלגה האנטישמית צלב החץ את מארי ואמה לעבור לגטו בודפשט. זה היה מפחיד, משום שהאנשים האכזרים האלה יכלו לירות בך בכל רגע, על כל דבר קטן. "אני זוכרת שתמיד פחדתי בגטו ותמיד הייתי רעבה." אנשי צלב החץ נהגו להוציא אנשים מבתייהם ובהם דודתה של מארי, סבתה, דודים ובני דודים שמתו במחנות הריכוז.

מאוחר יותר, לאחר שמפלגת צלב החץ עלתה לשלטון, נאסרה על היהודים היציאה מהגטו. הדיפלומט השוודי ראוול ולנברג סייע בהנפקת אישורי מעבר בטוחים, שאפשרו ליהודים לחפש מקלט בבתים בטוחים. אמה של מארי השיגה אישור כזה, אך בעת חיפוש אחר מחסה לכדו אותה ואת מארי אנשי צלב החץ. לאחר שנעצרו במפעל לבנים, הפרידו ביניהן, אך אישה גרמנייה עזרה לאחד את מארי עם דודתה, ומאוחר יותר, אמה ברחה מהמעצר והצטרפה אליהם. אמה התחזקה לחולה והתחמקה משילוח למחנות ההשמיה משפחתה של מארי התאחדה בשנת 1945 לאחר שהצבא הסובייטי שחרר את בודפשט. אביה מת מזיהום זמן קצר לאחר מכן. המשפחה עברה לעיירה שבה הסדר הושב על כנו ומשם לעיר אגר בשנת 1956, לאחר ששרדו את המהפכה ההונגרית, בני המשפחה נמלטו לארה"ב. הם התיישבו בסירקיוז, ניו יורק, שם מארי ובעלה ג'ו הקימו משפחה. מארי עברה מאוחר יותר לפלורידה והפכה לתומכת נלהבת בחינוך לשואה, דיברה בפני תלמידים והשתתפה בצעדת החיים. היא נגעה בחייהם של צעירים רבים, ועזרה להם להבין את חשיבות זכרון העבר.

Miklos (Mike) Andradi (82)

Year of Birth: 1942 | **Place of Birth:** Hungary
Delegation: Montreal, Canada

Born in Budapest in 1942. His father, Sandor Fuchs, was killed in a labor battalion in 1943. Miklos, his mother, and grandmother lived in the Budapest Ghetto from that time on. Miklos has no memories of before the war, he only knew what he was told. His grandfather had his own tailor shop in Budapest before he was taken away, and shot and killed.

"I remember very many hardships living in one room with many persons. I was living with my lifetime friend, Andy Reti, his family, and others too. We were constantly harassed, and we had hardly any food. I was always hungry."

When the Russians came, Miklos recalls being put against walls and being threatened.

"We were terrified. I still get memory flashes of that period. After the war, only my mother, grandmother and my uncle survived. All other family members were murdered."

Once he and what was left of his family were allowed to return to their apartment, and the yellow stars were removed from their clothing, Miklos understood that they were liberated.

"There was complete chaos. My mother and my grandmother were looking for their relatives."

After the war, Miklos remembers the lack of food, harsh living conditions, and young children (including Miklos) being compelled to convert to communists. Religious activities were not allowed.

"My grandmother was very religious but was not allowed to practice. The trauma still stays with me. I never had a childhood."

”

הטרידו אותנו
דרך קבע וכמעט
לא היה לנו אוכל.
תמיד הייתי רעב

We were
constantly
harassed, and
hardly any
food. I was
always hungry

”

מיקלוש (מייק) אנדרדי (82)

שנת לידה: 1942 | **מקום לידה:** הונגריה
משלחת: מונטריאול, קנדה

מיקלוש (מייק) נולד בבודפשט בשנת 1942. אביו, שנדור פוקס, נרצח במחנה עבודה בשנת 1943, ומאז חיו מיקלוש, אמו וסבתו בגטו בודפשט. הוא לא זכר דבר מהימים שלפני המלחמה. סיפרו לו שסבו היה חייט לפני שנלקח ונורה למוות. "את ימי המלחמה אני זוכר כתקופה קשה מאוד. גרתי בחדר אחד עם אנשים רבים, ובהם חבר ילדותי אנדי רטי ומשפחתו וגם אחרים. הטרידו אותנו דרך קבע וכמעט לא היה לנו אוכל. תמיד הייתי רעב."

"כשהרוסים הגיעו, הצמידו אותי לקיר ואיימו עליי. פחדנו מאוד. עדיין עולים בי הבזקי זיכרון מאותה תקופה. כל בני המשפחה שלי נרצחו, אמי, סבתי ודודי הם המעטים ששרדו. רק כאשר הרשו לנו לחזור לדירה שלנו ויכולנו להסיר את הטלאי הצהוב מבגדינו, הבנתי שהמלחמה נגמרה."

"אחרי המלחמה שרר כאוס מוחלט. אמי וסבתי חיפשו כל העת בני משפחה. היה מחסור במזון, תנאי המחיה היו קשים. ילדים צעירים ואני בכללם נאלצו לחיות על פי כללי הקומוניזם. הפעילות הדתית נאסרה. סבתי הייתה דתייה מאוד אך לא הורשתה לקיים את מצוות הדת. מעולם לא הייתה לי ילדות ואני נושא את הטראומה הזו עד היום."

Nate Leipziger (97)

Year of Birth: 1928 | **Place of Birth:** Poland
Delegation: Canada Adults

Nate Leipziger was born in Chorzow, Poland, in 1928. After, the Germans invaded Poland, they decided to make Chorzow "Judenrein." Nate's family was forced to move to Sosnowiec, which became a ghetto.

At age 15, Nate and his family were transported to Auschwitz, where Nate was separated from his mother (Faigel Leah) and sister (Linka), who he never saw again. Nate recalls his father saving his life twice while there. "Once, I found myself in the queue for the gas chamber, only for my father to pull me out and bring me into the camp with him. On a second occasion, the Nazis were about to send his father to a factory in Germany, but he convinced an officer that his son was a practical electrician, so they let me accompany my father."

Nate survived the death march and the camps of Auschwitz-Birkenau, Funfteichen, Gross Rosen, Flossenber, Leonberg, and Muhlendorf am Inn and Waldlager (two sub-camps of Dachau). Nate and his father were liberated on May 2, 1945, by American troops.

"I saw the tank with a white star.... I felt like kissing their feet and hugging them. I was crying. I found a sack of flour and we mixed it with water and baked it as our bread of redemption. That was our moment of liberation."

Nate immigrated to Canada in 1948, where he married Bernice and had 3 daughters, and later 16 grandchildren, and 12 great-grandchildren.

Nate has attended the March of the Living 20 times more than any other Holocaust survivor from the Diaspora. On the trip, Nate advises young people not to hold hatred in their hearts.

"You cannot have hate in your heart without being hateful against yourself....when you are hateful, you become bitter, you resent everything, and that becomes part of your nature."

”

מצאתי את עצמי
בתור לתאי הגזים.
אבי משך אותי
מהתור והחזיר
אותי למחנה

I found myself
in the queue
for the gas
chamber. My
father to pull
me out and
bring me into
the camp with
him

”

נייט לייפציגר (97)

שנת לידה: 1928 | **מקום לידה:** פולין
משלחת: טורונטו, קנדה

נייט לייפציגר נולד בשנת 1928 בחו'ב, פולין. בספטמבר 1939 פלש הצבא הגרמני לפולין. כבר בספטמבר עזבו רבים מהיהודים את חו'ב ובדצמבר אילצו הנאצים את מרבית הנשארים לעזוב את העיר. משפחתו של נייט עברה לגטו סוסנוביץ'.

בגיל 15 נשלחו נייט ומשפחתו לאושוויץ, שם הכרידו אותו ואת אביו מאמו פייגל לאה ומאחותו לינקה. מאז לא ראה אותו עוד. אביו נשאר קרוב אליו, לאחר שמצא דרך להעביר את נייט לטור הסלקציה שלו.

"אבי הציל את חיי פעמיים. פעם אחת הוא משך אותי בכוח מהתור לתא הגזים והחזיר אותי למחנה יחד אתו. בפעם השנייה היה זה כאשר הנאצים ביקשו לשלוח אותו לעבוד במפעל בגרמניה. אבי שכנע קצין גרמני שאני חשמלאי, והם אישרו לי ללוות אותו למפעל."

נייט שרד במחנות אושוויץ-בירקנאו, פינופטיכן, גרוס רוזן, פלוסנבורג, לאונברג ושני מחנות משנה של דכאו – ואלד לאגר ומילדורף. כוחות צבא ארה"ב שחררו את נייט ואביו ב-2 במאי 1945. "ראיתי את הטנק עם הכוכב הלבן. הרגשתי שאני רוצה לנשק את רגליהם ולחבק אותם... בכיתי... מצאתי שק קמח, ערבבנו אותו עם מים ואפינו אותו כלחם הגאולה שלנו. זה היה רגע השחרור שלנו."

נייט היגר לקנדה בשנת 1948, נשא לאישה את ברניס, ונולדו להם שלוש בנות, 16 נכדים ו-12 נינים. נייט השתתף בצעדת החיים 20 פעם, יותר מכל ניצול שואה אחר מהתפוצות. במהלך המסע הוא מיישע לצעירים שלא לשמור שנאה בלבם.

"יש הבדל בין לשנוא לבין להטיל אחריות. אלה שני רגשות שונים. אני לא צריך לאהוב אותם, אבל אני לא שונא אותם. אתה לא יכול להיות מלא שנאה כלפי אחרים, מבלי לשנוא את עצמך. כשאתה שונא אתה הופך מריר ורגזן, וזה נעשה לחלק מהטבע שלך."

Norma Menasche (84)

Year of Birth: 1940 | **Place of Birth:** Russia
Delegation: Broward County, USA

Norma was born on December 12, 1940, in a labor camp in Siberia, Russia. Originally from Warsaw, her parents fled to the Russian border on foot. Norma's father was separated from her mother, and Norma was born in a forced labor camp. She and her mother spent two years there.

"After the war, we returned to Warsaw to find everything destroyed". Norma's parents and one uncle on her mother's side survived. They moved to Lodz but had no food or money and nowhere to live.

Norma's mother placed her in an orphanage for about a year, visiting weekly. During this time, her mother tried to reconnect with Norma's father. After about a year, they reunited and lived in Lodz for ten years. Norma attended a Yiddish school there. Eventually, Norma and her parents moved to Paris to live with her uncle. She met her husband in Paris, and they later moved to the United States.

”

לאחר המלחמה
חזרנו לוורשה
וגילינו שהכול
נהרס

After the war,
we returned
to Warsaw
to find
everything
destroyed

”

נורמה מנשה (84)

שנת לידה: 1940 | **מקום לידה:** רוסיה
משלחת: מחוז בראורד בפלורידה, ארה"ב

הוריה של נורמה ברחו ברגל מוורשה לגבול רוסיה. אביה של נורמה הופרד מאשתו ההרה ונורמה נולדה ב-12 בדצמבר 1940 במחנה עבודה בסיביר. השתיים בילו שם שנתיים.

בתום המלחמה הן חזרו לוורשה וגילו עיר הרוסה. יחד עם אחיה של האם עברו ללודז', מבלי שהיה להם כסף ומקום לגור בו. אמה של נורמה הכניסה אותה לבית יתומים למשך כשנה, וביקרה אותה בכל שבוע. במהלך תקופה זו ניסתה האם כל הזמן לחבור מחדש לאביה, ולאחר כשנה הם מצאו זה את זה והמשיכו לחיות בלודז' במשך כעשר שנים. בתקופה זו למדה נורמה בבית ספר יידי.

מלודז' עברה המשפחה לפריז והתגוררה שם הדוד שלה, שם כגשה נורמה את בעלה לעתיד. ביחד עברו השניים מאוחר יותר לארצות הברית.

Reny Friedman (88)

Year of Birth: 1937 | **Place of Birth:** Netherlands
Delegation: Toronto, Canada

Reny and her twin brother, Leo Saloman, were born on April 4, 1937 in the Netherlands to Elsa and Karl Saloman.

"My mother was a strong lady. She had heard that if a family member was sick, they could get a medical extension to delay being deported."

Reny's mother sensed what was to come, so she convinced a local doctor to hospitalize her husband under false pretenses. With the help of the underground resistance, her family hid in the Ardennes region's countryside and in Brussels with her grandmother and two uncles.

One of Reny's earliest memories is being stopped crossing the border and having an arrangement made where the border person turned his back, letting them cross.

"I remember my mother and father were quite worried – The Germans were coming. I remember [I was told] we were to pack one suitcase, and we would be picked up by someone." Unfortunately, in both locations, they were discovered and forced to flee.

"I never saw my grandmother again. I never saw my uncle again."

Reny's mother was deported to Auschwitz where she was able to survive the brutality of slave labor at the hands of the Nazis. Reny's father turned once again to the underground, who took Reny's brother to a monastery and Reny to a convent.

Reny spent the remainder of the war there, where she learned how to live in this new and different environment and began to appreciate the rituals and traditions of the Catholic faith.

When her father came to retrieve her at the end of the war, he allowed her time to reconnect with her Jewish roots. In 1955, Reny moved to Canada, where she met and married Henry Friedman, a Holocaust survivor. They are blessed with three children and two grandchildren.

”

הגענו להסדר עם העובד במעבר הגבול. הוא פשוט הפנה את גבו, העלים עין ונתן לנו לעבור

We were stopped while crossing the border. Then an arrangement was made where the border guard turned his back, allowing us to cross

”

ריני פרידמן (88)

שנת לידה: 1937 | **מקום לידה:** הולנד
משלחת: טורונטו, קנדה

סיפורם של הילדה ריני פרידמן הוא סיפור של חוסן. ריני ואחיה התאמו ליאיו סלומון נולדו ב-4 באפריל 1937, בימים שבהם המתח שלפני המלחמה הלך וגבר. אמה, אלזה סלמן, הייתה ילידת גרמניה ואביה, קרל סלומון, היה יליד פולין. כשפרצה המלחמה חיה המשפחה בהולנד.

"אני זוכרת שאמי ואבי היו מודאגים מאוד: הגרמנים הגיעו. אבל אמי הייתה אישה חזקה. היא שמעה שאם אחד מבני המשפחה חולה, אפשר לדחות בשל כך את הגירוש. היא שכנעה רופא מקומי לאשפז את בעלה, בטענה שהוא חולה, וניצלה היטב את הזמן שניתן לה. בעזרת המחותרת מצאה מקום מסתור למשפחתה באזור הכפרי של הארדנים ובבריסל, שם התגוררו סבתה ושני דודיה."

"אמר לי שעלינו לארוז מזוודה אחת ומישהו יאסוף אותנו. אני זוכרת את האופן שבו הצלחנו לחצות את הגבול: הגענו להסדר עם העובד במעבר הגבול. הוא פשוט הפנה את גבו, העלים עין ונתן לנו לעבור. למרבה הצער, נחשפנו בשני המקומות שבהם הסתתרנו ונאלצנו לעזוב אותם. מאז לא ראיתי את סבתי ודודי שוב."

אמה של ריני גורשה לאושוויץ ושרדה בתנאים האכזריים של עבודות הכפר שהוטלו עליה. אביה של ריני הבין שמוטל שעליו להביא את ילדיו למקום מבטחים. הוא פנה שוב למחתרת ואנשיה סייעו להעביר את אחיה של ריני למנזר גברים ואת ריני למנזר נשים.

ריני בילתה במנזר את שארית המלחמה. היא הסתגלה לחיים בסביבתה החדשה ואף למדה להעריך את הטקסים והמסורות של האמונה הקתולית. בתום המלחמה, כאשר אביה החזיר אותה אליה, היה צריך להעניק לה זמן כדי שתוכל להתחבר מחדש לשורשיה היהודיים.

בשנת 1955 עברה ריני לקנדה ונישאה להנרי פרידמן, שורד שואה גם הוא. השניים בורכו בשלושה ילדים ובשני נכדים.

Rita Starkman (83)

Year of Birth: 1941 | **Place of Birth:** Poland
Delegation: Toronto, Canada

Rita Starkman was born in Ostrowiec, Poland in 1941 – the youngest of three children. That same year the Ostrowiec ghetto was established.

"All the Jews had to leave their homes, and we were all rounded up in an area; there was somehow housing [I was told], but we were all crowded into small rooms with 2-3 families living there."

"In the ghetto, at first, Jews were not being killed. However, after three months of being there, the Nazis threatened to kill any Jew who had a bicycle, radio, gold watch, fur coat or anything valuable." Shortly after, the Jews including children, the elderly, unemployed men and women, began being shipped to Treblinka.

"My father had the foresight and knew that the family would be doomed if we were all together, so he started looking for Polish families for us."

He had met with the janitor at the candy factory where he worked and arranged for Rita, at 16 months old, to be given to the janitor's [Polish] family for safekeeping. However, the Germans soon announced any Poles found hiding a Jewish person would be killed, and the family had a brother-in-law take Rita to another town.

She was found abandoned on a train a few miles southeast of Ostrowiec, in Razwadow. A Polish couple adopted her, and she was baptized, named Teresa, and raised Catholic. When the war was over, Rita's father set out to find her but was turned away by her adoptive mother. After a custody battle, "Teresa" was returned to her biological parents and the family—including her mother and brother who survived—left Poland and settled in Canada. Teresa's name was changed back to Rita.

She has three children and seven grandchildren and dedicates her life to her family. "My family is everything!" Rita says.

”

אחרי שלושה חודשים בגטו הנאצים איימו להרוג כל יהודי שהיו לו אופניים, רדיו, שעון זהב, מעיל פרווה או כל דבר בעל ערך

After three months in the Ghetto, the Nazis threatened to kill any Jew who had a bicycle, radio, gold watch, fur coat or anything valuable

”

ריטה שטרקמן (83)

שנת לידה: 1941 | **מקום לידה:** פולין
משלחת: טורונטו, קנדה

ריטה שטרקמן נולדה במאי 1941 באוסטרובייץ, פולין, הצעירה מבין שלושת ילדי המשפחה. "באותה שנה נאלצו כל יהודי העיר לעזוב את בתיהם ולעבור לגטו המקומי. על פי מה שסיפרו לי, היהודים נאלצו לגור בצפיפות איזומה, שתיים-שלוש משפחות בחדרים קטנים. אמי, אחותי והוריהם של אמי ואבי גרו איתנו בחדר אחד. שלושה חודשים חיינו כך בלי איומים של ממש על חיינו, אבל אז הנאצים איימו שיהרגו כל יהודי שמחזיק אופניים, מכשיר רדיו, שעון זהב, מעיל פרווה או כל דבר בעל ערך."

"זמן קצר אחר כך החלו הגרמנים לשלח אנשים מהגטו. ילדים, קשישים, גברים ונשים מובטלים נשלחו מיד לטרבלינקא. אבי הבין שמשפחתנו תאבד אם נישאר ביחד בגטו והחל לחפש משפחות פולניות שיעניקו לנו מחסה. הוא דיבר עם שומר הניקיון הפולני במפעל הממתקים שבו עבד, וסידר שאני, תינוקת בת 16 חודשים, תימסר למשפחתו למשמרת". אבל, מכיוון שהגרמנים הודיעו עד מהרה שיוציאו להורג כל פולני שמסתיר יהודי, חשש שומר הניקיון לחיי ולחיי משפחתו. גיסו נסע עם ריטה לעיר אחרת והניח את התינוקת נטושה ברכבת שחנתה ברוזדוב, מרחק כמה קילומטרים מאוסטרובייץ. זוג פולני אימצו את ריטה, הטביל אותה לנצרות והיא גדלה כקתולית בשם תרזה."

כשהמלחמה הסתיימה מצא אביה של ריטה את בתו האובדת, אך האם המאמצת סירבה להחזיר אותה. האב ניסה להחזיר אליו את בתו בכל דרך, אם באמצעות תשלום ואם בחטיפה, אך ללא הועיל. הוא פנה לבית המשפט ובסופו של המאבק הוחזרה ריטה להוריה הביולוגיים. אמה ואחיה של ריטה שרדו והמשפחה כולה עזבה את פולין והתיישבה בקנדה.

לריטה יש 3 ילדים ו-7 נכדים והיא מקדישה את חייה למשפחתה: המשפחה שלי היא הכול בשבילי", היא אומרת.

Rosa Rotenberg (83)

Year of Birth: 1941 | **Place of Birth:** Poland
Delegation: Argentine Holocaust Museum

Rosa Rotenberg was born in 1941 in the Warsaw Ghetto, Poland. Her parents decided that her only chance of survival lay outside the ghetto and smuggled her out when she was six months old and left her on the doorstep of her maternal aunt's house. It is unknown what happened immediately afterward, but Rosa ended up in the "Kszęndza Boduena" orphanage, cared for by a group of nuns.

Her mother did not survive the Holocaust, but her father did, and after intense searching, he found her when she was four years old.

Rosa lived in Paris with her father for five years and then emigrated to Argentina.

"I don't have a single photo of my mother. I don't remember her face, her hands, or her eyes. The last time she saw her, I was barely five months old. I couldn't even imagine if any of her children or grandchildren resembled her". She was only able to reconstruct her story—the final months of her life—in 2015, 70 years after her death. But Rosa does have one certainty that warms her heart: her mother always took care of her, even when she had lost all hope of ever seeing her again.

”

אין לי ולוגם צילום
אחד של אמי.
ראיתי אותה בפעם
האחרונה כשהייתי
בת חמישה חוד'
שים בלבד

I don't have
a single
photo of my
mother. I don't
remember
her face, her
hands, or her
eyes

”

רוזה רותנברג (83)

שנת לידה: 1941 | **מקום לידה:** פולין
משלחת: מוזיאון השואה בארגנטינה

רוזה רותנברג נולדה בשנת 1941 בגטו ורשה, פולין. הוריה החליטו שסיכוייה היחידים לשרוד הם מחוץ לגטו. כשהייתה בת שישה חודשים הבריחו את רוזה אל מחוץ לגטו והשאירו אותה על מפתן ביתה של דודתה מצד אמה. רוזה אינה יודעת מה בדיוק קרה אצל דודתה. כל שהיא יודעת הוא שאחר כך היא מצאה את עצמה בבית היתומים קשנדזה בודואנה, בהשגחתה של קבוצת נזירות.

אמה לא שרדה בשואה, אך אביה עמד בתלאות. בתום המלחמה חיפש את רוזה שוב ושוב, עד שעלה בידו למצוא אותה כשהיא בת ארבע. רוזה חיה עם אביה בכריז במשך חמש שנים, ואחר כך היגרה לארגנטינה.

היא אינה זוכרת אמה, לא את פניה ולא את ידיה ועיניה. אין לה ולו גם צילום אחד שלה. היא ראתה אותה בפעם האחרונה בחייה כשהייתה בת חמישה חודשים בלבד, והיא אינה יודעת אם מי מילדיה או נכדיה דומה לה.

70 שנה אחרי מותה, בשנת 2015, הצליחה רוזה לשחזר את החודשים האחרונים בחייה של אמה. דבר אחד ברור לה, והוא מחמם את לבה: אמה שמרה עליה תמיד ככל שרק יכלה, גם כאשר איבדה כל תקווה לראות אותה שוב.

Rosette Goldstein (86)

Year of Birth: 1938 | **Place of Birth:** France
Delegation: Southern Region, USA

Rosette was born in Paris in 1938. Just after 1940, Rosette's father was discharged from the army because he was Jewish. In 1942, her father found work as a lumberjack, which was considered beneficial to the German economy. He was given a certificate protecting him and his family. When the certificates no longer guaranteed safety to Jews, Rosette's father asked a local farmer to hide his daughter. The farmer and his wife agreed to help. They had three daughters of their own and made room for one more. "I was three and a half, but I remember everything."

"Monsieur and Madame Martin and the girls were very good to me," she said. "I was very lucky." Rosette's father would ride a bicycle every night until one night he did not arrive. "The Nazis deported him to Drancy, Auschwitz, Buchenwald, and then Langenstein Zwieberg, a subcamp of Buchenwald, where he died five days before the camp was liberated".

Rosette hid on the Martin farm until the end of the war. "Many times, the Nazis came to the farm. Once, I was hidden under a mattress, another time in a hayloft. I remember the loneliness and how frightened I was."

Her mother was hidden by a gentile family, and Rosette reconnected with her after the war. Rosette attended a camp run by leaders working on creating the State of Israel, and the seeds of her passion for being Jewish were planted.

Today, at age 86, Rosette remembers much of it like it was yesterday. Even though there is much she'd like to forget, she talks about the Holocaust at every opportunity because the younger generations need to know. She emphasizes the need to promote education, discussion, and asking questions. Rosette has participated on the March of the Living 6 times.

”

הנאצים באו לחווה
פעמים רבות. פעם
אחת הסתרתי מתחת
למזרן ופעם אחרת
בערמת חציר. אני זוכרת
את רגעי הבדידות
המפחידים

Many times, the
Nazis came to the
farm. Once, I was
hidden under a
mattress, another
time in a hayloft.
I remember the
loneliness and how
frightened I was

”

רוזט גולדשטיין (86)

שנת לידה: 1938 | **מקום לידה:** צרפת
משלחת: אזור הדרום, ארה"ב

רוזט נולדה בשנת 1938 בפריז להורים יוצאי פולין, בעלי אזרחות צרפתית. כאשר עלה היטלר לשלטון התגייס אביה לצבא הצרפתי, אך שוחרר לאחר 1940 מכיוון שהיה יהודי. בשנת 1942, כאשר החמירה הסכנת לגירוש יהודים שנולדו מחוץ לצרפת, מצא אביה עבודה כחוטב עצים, עיסוק שנחשב מועיל לכלכלה הגרמנית. הוא קיבל תעודה המגינה עליו ועל משפחתו. המשפחה נשארה בפריז.

כאשר הגיעה השעה שהתעודה לא הבטיחה לו עוד הגנה, ביקש האב מאחד האיכרים להסתיר את בתו. האיכר ואשתו הסכימו לעזור לו. היו להם שלוש בנות משלהם והם פינו מקום לעוד בת אחת. "הייתי בת שלוש וחצי, אבל אני זוכרת הכול. מר מרפין, גברת מרפין והבנות שלהם היו טובים אלי מאוד. היה לי מזל גדול"

אביה של רוזט נהג בכל לילה לרכוב על אופניים ולבקר את בתו. לילה אחד לא בא עוד. הנאצים גירשו אותו והוא עבר בין מחנות דראנסי, אושוויץ, בוכנוואלד ולבסוף לנגנשטיין צוויברג (מחנה משנה של בוכנוואלד), שם מת חמישה ימים לפני שחרור המחנה.

רוזט הסתתרה בחווה של משפחת מרפין עד סוף המלחמה. "הנאצים באו לחווה פעמים רבות. פעם אחת הסתרתי מתחת למזרן ופעם אחרת בערמת חציר. אני זוכרת את רגעי הבדידות המפחידים".

אמה של רוזה הסתתרה אצל משפחה נוצרית וניצלה. האם והבת התאחדו בתום המלחמה. רוזט נכחה במחנה שבו פעלו מנהיגים להקמת מדינת ישראל וזרעי תשוקה לחזור לחיק היהדות נבטו. בגיל 86 היא זוכרת את קורותיה כאילו היה זה אתמול. אכן, דברים רבים הייתה שמחה לשכוח, ובכל זאת היא מדברת על השואה בכל הזדמנות, משום שחשוב לה שהדורות הצעירים יידעו מה קרה. היא מדגישה את הצורך לקדם חינוך, דיון ולעורר שאלות.

רוזט השתתפה בצעדת החיים שש פעמים.

Salomon Jacques Weisser BEM (83)

Year of Birth: 1942 | **Place of Birth:** Belgium
Delegation: United Kingdom

Salomon was born in February 1942 in Antwerp, Belgium – the same year his father was summoned to do forced labour in France. His mother was rounded up on the 11th of September, 1942 in Antwerp and sent to Dossin in Belgium. From there she was deported to Auschwitz and was immediately murdered in the gas chambers.

"My father managed to escape from Boulogne and his subsequent story of survival is in itself epic. He survived Auschwitz, Buna-Monowitz and then survived the death march to Gleiwitz and Buchenwald. Unbelievably he survived another death march to Valdenburg where, in nearby woods he was finally liberated by the Americans on the 15th of April 1945."

Salomon does not know the events between the date of his mother's arrest in September 1942 when an unknown person brought him to the Meisjeshuis (Antwerp) orphanage. He was just a 7-month-old baby categorized as a "lone Jewish child". Being so young seemed to have saved Salomon's life.

"On the 23rd of December 1942, several children, including myself, were rescued from the orphanage and taken under false pretenses of a serious illness to the Saint-Erasmus Hospital in Antwerp where we stayed in hiding until the 13th of June 1944."

They were arrested by the Sipo-SD and taken overnight to their headquarters in Brussels. On the 14th of June they transferred the children to the Baron de Castro orphanage in Etterbeek Brussels.

"Towards the end of August, the Resistance hid me in Brussels, then Virton in the Ardennes, where my father managed to find me in June/July 1945 on his return to Belgium from Germany."

His family was badly decimated by the war but quite a few survived and settled in Israel, England and France.

”

בטענות כוזבות של מחלה קשה נלקחתי עם עוד כמה ילדים לבית החולים. שם הסתירו אותנו וטיפלו בנו במשך כשנה וחצי

I was taken to the hospital with a few other children under false claims of illness, where we were hidden and cared for about a year and a half

”

סלומון ז'אק וייסר (83)

שנת לידה: 1942 | **מקום לידה:** בלגיה
משלחת: בריטניה

סלומון נולד בפברואר 1942 באנטוורפן, בלגיה, ובאותה שנה זומן אביו לעבודות כפייה בצרפת. אמו נשלחה ב-11 בספטמבר 1942 לדוסיין שבבלגיה ומשם לאושוויץ, שם נרצחה מיד בתאי הגזים.

"אבי הצליח לברוח מבולון וקורותיו הם אפוס בפני עצמו. הוא שרד באושוויץ-מונוביץ (מונוביץ-בונה) וגם את צעדת המוות לגליביץ ובוכנוואלד. הוא שרד גם, באופן שלא ייאמן, צעדת מוות נוספת לוולדנבורג ושם, ביערות הסמוכים לעיר, שחררו אותו ב-15 באפריל 1945 כוחות צבא אמריקאיים."

סלומון אינו זוכר דבר ממה שקרה לו לאחר מעצרה של אמו. הוא היה אז תינוק בן שבעה חודשים, שסוג "ילד יהודי בודד". אדם, שסלומון אינו יודע מיהו, הביא אותו לבית היתומים מייסהויס שבאנטוורפן. נראה שבזכות גילו הצעיר ניצלו חייו של סלומון. ב-23 בדצמבר 1942 חולצתי עם עוד כמה ילדים מבית היתומים, ובטענות כוזבות של מחלה קשה נלקחנו לבית החולים סנט-אראסמוס שבאנטוורפן. במקום הזה הסתירו אותנו וטיפלו בנו במשך כשנה וחצי."

ב-13 ביוני 1944 עצרו את הילדים אנשי Sipo-SD (משטרת-הביטחון של הנאצים שכללה את המשטרה הפלילית ואת הגסטפו) והעבירו אותם למפקדתם שבבריסל. ב-14 ביוני נשלחו הילדים לבית היתומים ברון דה קסטרו שבאטרביק, בריסל. "לקראת סוף אוגוסט הסתירה אותי המחתרת בבריסל ואחר כך בוורטון שבארדנים, שם מצא אותי אבי ביוני או ביולי 1945, עם שובו מגרמניה."

רבים מבני משפחתו של סלומון נספו, אך לא מעטים שרדו והתיישבו בישראל, באנגליה ובצרפת.

Sami Steigmann (85)

Year of Birth: 1939 | **Place of Birth:** Bukovina
Delegation: NorthEast, USA

Sami was born in 1939, in Czernowitz, Romania.

From 1941 through 1944, he was with his parents in Ukraine at a labour camp in Transnistria.

Sami was subjected to Nazi medical experimentation in his early years but has no recollection of those years. However, he has felt and still feels the side effects every single day of his life.

In 2002, He sought compensation through the Claims Conference Compensation Program stating:

"My parents told me that I was subjected to Nazi medical experimentation but did not go into specifics (too painful to remember.) All I know is that I suffered all my life from neck, head and back problems. The severity was so great that I had days and weeks that I could not sit, lay down or walk (not all at the same time). My headaches were so severe that I was crying in pain. My parents and the other witnesses are all gone. Therefore, I hope that this information will suffice."

To his shock, he received a positive reply two years. The financial part was not as important as the response:

"Fully aware that no amount of money can compensate you for the severe injustices that you suffered we do hope that you will regard this payment as a symbolic acknowledgement of those injustices."

After the medical experiments, life was tough in the camp. At one point he was dying of starvation and his life was saved by a German woman living nearby who brought food to the SS and Ukrainian guards. She saw Sami and gave him milk, risking her entire family's lives. When he looked healthier, she would pinch his cheeks and say: "Those are my rosy cheeks!"

After liberation, he emigrated to Israel, served in the Israeli Air Force, and moved to the United States.

”

בילדותי הנאצים ביצעו בי ניסויים רפואיים. סבלתי כל חיי מבעיות צוואר, ראש וגב. היו לי ימים ושבועות שלא יכולתי לשבת, לשכב או ללכת

I was subjected to Nazi medical experimentation in my early years. I suffered all my life. I had days and weeks that I could not sit, lay down or walk

”

סמי שטייגמן (85)

שנת לידה: 1939 | **מקום לידה:** בוקובינה | **משלחת:** צפון מזרח, ארה"ב

סמי נולד ב-21 בדצמבר 1939 בצ'רנובץ, בוקובינה (כיום אוקראינה). משנת 1941 עד 1944 חי עם הוריו במחנה העבודה מוהיליב-פודילסקי, שנמצא בגדה המזרחית של הנהר דנייסטר שבטרנסניסטריה (כיום אוקראינה).

בשנים הראשונות לחייו עשו הנאצים בסמי "ניסויים רפואיים". הוא אינו זוכר בדיוק מה עשו לו, אך הוא סובל בכל יום ויום מתופעות הלואי של אותם "ניסויים". ב-8 בפברואר 2002 הגיש בקשה לפיצויים מתוכנית הפיצויים של ועידת התביעות. שאלו אותו, בין היתר, אם המשטר הנאצי ערך בו ניסויים רפואיים. סמי ענה בחיוב וסיפק את ההצהרה הבאה: "הוריי סיפרו לי שעברתי ניסויים רפואיים נאציים, אך לא פירוטו כדי שלא להכאיב לי עוד יותר. כל מה שאני יודע זה שסבלתי כל חיי מבעיות צוואר, ראש וגב. היו לי ימים ושבועות שבמהלכם לא יכולתי לשבת, לשכב או לצעוד. כאבי הראש שלי היו כה חמורים עד כי בייתי מרוב כאב. הוריי ועדים אחרים למה שנעשה בי כבר אינם בחיים."

לסמי לא היו הוכחות למצבו והוא לא ציפה לדבר מהוועדה. להפתעתו, לאחר כשנתיים, ב-26 בינואר 2004, זכה להסדר כספי ולתשובה, שהייתה עבורו חשובה בהרבה מהפיצוי הכספי שקיבל: "מודעים היטב לכך ששום סכום כסף לא יכול לפצות אותך על העוולות הקשות שסבלת. אנו מקווים שתראה בתשלום זה הכרה סמלית באותן עוולות."

החיים במחנה היו קשים. רעב וחורפים קרים העמידו אתגרים קשים להישרדות. כדי לספק מעט מזון למשפחתו מסר אביו של סמי את מעיל החורף שלו בתמורה לכיכר לחם. היה רגע שסמי גסס מרעב, ואישה גרמנייה היא שציללה את חייו. אישה זו, שגרה בקרבת מקום, הביאה אוכל לאשתי האס לא לשומרים האוקראינים. היא הבחינה בסמי, זיהתה את מצבו הבריאותי והחלה לספק לו חלב, מעשה שסיכן את חייה ואת חיי משפחתה. כאשר סמי התחזק, נהגה לצבט את לחייו ולומר: "אלה הלחיים הוורודות שלי!"

לאחר השחרור גדל סמי בטרנסילבניה, עלה לישראל ושירת בחיל האוויר הישראלי. אחר כך עבר לארצות הברית.

Sol Nayman (89)

Year of Birth: 1935 | **Place of Birth:** Poland
Delegation: Toronto, Canada

Sol Nayman was born in Stoczek Wegrowki, Poland in 1935. In September 1939, fleeing the war, Sol and his family were sent to a labour camp in Syktyvkar in Komi, just south of the Arctic Circle, and later to another in the Ukraine. When the war ended, they stayed in a German DP camp until they learned that Canada was accepting a limited quota of tailors in the growing garment industry. Several Canadian Jewish manufacturers provided the financial guarantees. So in 1948, they settled in Montreal, then later moved to Toronto, where Sol helped create a major clothing label. Sol spends his time now working tirelessly to bring awareness to the history of the Holocaust, sharing lessons learned with the next generation.

During the 2016 March of the Living, Sol visited Treblinka with his grandson Maurice, where his grandmother was murdered.

"It was here that my grandmother, in whose memory I dedicated my March... and all those who did not escape perished among the 870,000 Jews murdered by the Nazis. We located the stone marking my town, and I recited a [prayer] for my grandmother and all others who perished there...then with Maurice and our group, we recited Kaddish. There is no way I could have contained my emotions if it weren't for Maurice and our group. Instead of breaking down, I felt uplifted and somehow relieved as if a great burden had been lifted from my being."

He later related, "To you and every murdering Nazi in whichever hell you are, after you murdered 6 million of our people, I and thousands of others from 40 countries took a stroll from Auschwitz to Birkenau, linking arms with several dozen survivors who will never forget or forgive you." Sol and his beloved wife Queenie have two sons and five grandchildren.

”

לכל נאצי רוצח, בכל גיהנום שבו אתה נמצא... יצאנו למסע מאושוויץ לברקנאו, שילבנו ידיים עם עשרות ניצולים שלעולם לא ישכחו

To every murdering Nazi in whichever hell you are, after you murdered 6 million of our people, we will never forget or forgive you

”

סול ניימן (89)

שנת לידה: 1935 | **מקום לידה:** פולין
משלחת: טורונטו, קנדה

סול ניימן נולד ב-5 בנובמבר 1935 בעיירה סטוצ'ק שבמחוז ונגרוב, פולין. בספטמבר 1939 ברח סול עם משפחתו ליערות פולין ומשם לברית המועצות. בני המשפחה נשלחו למחנה עבודה בסיקטיבקר שברפובליקת קומי (חלק מהרפובליקה נמצא מצפון לחוג הארקטי), באותו קו רוחב כמו ילונייף (Yellowknife) שבקנדה. מאוחר יותר הועבר למחנה אחר באוקראינה.

סול ומשפחתו התגברו על אתגרים קשים מאוד במחנות האלה. כשהמלחמה הסתיימה עברו למחנה עקורים גרמני ונשארו בו עד 1948. הם למדו לדעת שקנדה מעניקה מכסה מוגבלת של אשרות כניסה לחייטים, עיסוק נדרש בתעשיית הבגדים הצומחת במדינה, מה גם שכמה יצרנים יהודים קנדים בולטים סיפקו ערבויות כספיות נאותות לשם כך. המשפחה היגרה לקנדה בשנת 1948, התיישבה תחילה במונטריאול ומאוחר יותר עברה לטורונטו, שם סייע סול ביצירת מותג בגדים גדול.

לסול ולאשתו האהובה קוויני יש שני בנים וחמישה נכדים. הוא מקדיש כעת את זמנו להעלאת המודעות להיסטוריה של השואה, ומשתף את הלוקחים שנלמדו עם הדור הצעיר.

במצעד החיים 2016 ביקר סול בטרבלינקה עם נכדו מוריס. במחנה המוות הזה נרצחו סבתו וחבריה רבים אחרים מעירו. "כאן נרצחו סבת, שליכרה הקדשתי את צעדתי ולזכר 870,000 היהודים שרצחו הנאצים במקום הזה. איתרנו את האבן המסמנת את עירי, וקראתי [תפילה] עבור סבתי ועבור כל הקורבנות האחרים. ואז עם מוריס וקבוצתנו, קראנו קדיש. אין סיכוי שהייתי מצליח להכיל את רגשותיי לולא מוריס וקבוצתנו. במקום להישבר, הרגשתי מרומם ואף הקלה, כאילו נטל כבד הוסר מעליי".

מאוחר יותר אמר: "לכל נאצי רוצח, בכל גיהנום שבו אתם נמצאים, אחרי שרצחתם שישי מיליון מבני עמנו, אני ואלפים אחרים מ-40 מדינות יצאנו למסע מאושוויץ לברקנאו, שילבנו ידיים עם עשרות ניצולים שלעולם לא ישכחו ולעולם לא יסלחו לכם."

Susanne Reyto (81)

Year of Birth: 1944 | **Place of Birth:** Hungary
Delegation: Holocaust Museum LA, USA

Susanne was born just six days before the Nazi occupation of Hungary in March 1944. When the Nazis occupied Hungary, they set up their base of operations on the ground floor of the hospital where her mother spent her birth week.

"Can you imagine what my mother experienced being in the hospital with all the commotion and trying to determine if she and her baby daughter would ever be able to get out, and if so, how?"

An incredible humanitarian doctor treating her mother arranged for an ambulance to take them to Susanne's grandparents' home with a sign on the ambulance which read, "Infectious disease," under false pretenses to help get them to safety.

"The road opened up to make room because no one wanted to be near an infectious-diseased person." The actions of this doctor likely saved them.

Susanne survived the first year living with her mother in so-called "protected houses," with protective papers (Schutzpass) from the Swedish and Swiss legations. Her father was conscripted into the Hungarian military.

"Living under cold and damp conditions in the basement, I spent most of my first year suffering from colds or pneumonia with little food and without access to medication".

Her childhood experiences and her ultimate escape from Communist Hungary in the late 1950s left Susanne with an unwavering spirit of optimism and perseverance. She grew up in Australia and lived in Guam. Her husband served in the US Navy and has travelled the world.

Her life today is balanced between family, business, philanthropy and cultural activities. Susanne is married and has one daughter and two grandchildren.

Susanne Reyto is an award-winning author, speaker, world traveler and an ardent supporter of Israel and the free world.

”

לאחר שכבשו את הונגריה בנו הגרמנים את בסיס המבצעים שלהם בקומת הקרקע של בית החולים, בדיוק בזמן שבו נולדה סוזן

When the Nazis occupied Hungary, they set up their base of operations on the ground floor of the hospital where her mother spent her birth week

”

סוזן רייטו (81)

שנת לידה: 1944 | **מקום לידה:** הונגריה
משלחת: מוזיאון השואה LA, ארה"ב

סוזן נולדה במרץ 1944, שישה ימים בלבד לפני שגרמניה כבשה את הונגריה. לאחר הכיבוש בנו הנאצים את בסיס המבצעים שלהם בקומת הקרקע של בית החולים, בדיוק בזמן שבו בילתה אמה את שבוע הלידה שלה. "אפשר לדמיין מה חוותה אמי במהומה שהתחוללה בבית החולים, מנסה להבין אם היא ובתה התינוקות וכלו לצאת בשלום מההסבוכות, ואם כן - איך?" אביה של סוזן גייס באותו זמן לצבא ההונגרי.

רופא חדרו אנושיות ואהבה לאדם, שטיפל ביולדת, ארגן אמבולנס שהסיע את האם והבת לבית סבה של סוזן. כדי שיגיעו בבטחה ליעדן, שם הרופא על האמבולנס שלט שאמר "מחלה מדבקת". "בדרכו לבית סבי פינו כולם מקום בכביש, משום שאיש לא רצה להסתכן בהידבקות במחלה". המעשה של הרופא הזה כנראה הציל את השתיים.

בשנה הראשונה לחייה של סוזן, היא שהתה עם אמה ב"בתים מוגנים" לכאורה, מצוידות בשוואפס (כתב חסות) מהנציגויות השוודית והשווייצרית. תנאי המגורים היו קשים. השתיים חיו במרתף קר ולח, ובמשך רוב הזמן סבלה סוזן מהצטננויות ואף מדלקת ריאות, ללא גישה לתרופות וכשלתרופות אוכל מועט.

חוויית ילדותה ובריחתה מהונגריה הקומוניסטית בסוף שנות ה-50 נטעו בה נחישות בלתי מעורערת ולא פגעו ברוחה האופטימית. היא גדלה באוסטרליה וחיה בגואם. בעלה שירת בצי האמריקאי ונסע ברחבי העולם. משפחה, עסקים, פילנתרופיה ופעילויות תרבותיות ממלאים את חייה. סוזן נשואה ויש לה בת אחת ושני נכדים. היא סופרת עטורת פרסים ומרצה, נוסעת ברחבי העולם ותומכת נלהבת בישראל ובעולם החופשי.

Miklós Gráner (83)

Year of birth: 1942 | Place of birth: Hungary | Delegation: Hungary

Miklós was born in 1942 and has limited memories from WWII. He remembers being in a basement, constantly moved from one place to another, from the ghetto to different shelters. Miklos was separated from his mother and staying with his grandmother.

His father was sent the Russian front and returned in 1946, sick with tuberculosis. He passed away October 1947. None of his father's side of the family survived, including five siblings, and their families (approximately 40).

Miklos's sister was born in December 1944 in a basement on Wesselényi Street.

His mother nearly lost her mind after witnessing a teenage Arrow Cross boy stab a pregnant Jewish woman in the stomach with a bayonet. She watched as the baby fell out. Miklos remembers it was his grandmother who kept them going.

After the war, they returned to their old apartment—it was empty; everything had been taken. His mother became the sole breadwinner, supporting Miklos, his sister, and their grandmother.

After the war, on major holidays, they attended the Dohány Street Synagogue. Despite earning only 400 forints, his mother donated 3 forints monthly to the Jewish community. His grandmother lit candles every Friday, covered her head, and prayed.

"The Holocaust was never explicitly discussed, but we knew everything. She never stopped waiting for her 'favorite son'...She waited for them all until she died."

"Many of our family members' names are on the memorial tree at the Dohány Street Synagogue—they were killed in Auschwitz."

"I've never been to Auschwitz. Now, at 83, I feel like I should go. My wife asked me why now, after so many missed chances. I can't explain it."

”
אני לא דתי, אבל זהותי
היהודית והקהילה
היהודית חשובים לי.
בכל ראש שנה אני הולך
לבית הכנסת שברחוב
דוהני, כמו בעבר
-
Despite
everything, I still
hold onto Jewish
identity. I'm not
religious, but
the community
matters. Every
Rosh Hashanah,
my family goes
to the Dohány
Synagogue, just
like in the past

מיקלוש גרנר (83)

שנת לידה: 1942 | מקום לידה: הונגריה | משלחת: הונגריה

מיקלוש נולד בשנת 1942 והוא נושא עמו רק זיכרונות מועטים ממלחמת העולם השנייה. הוא זוכר מרתף, מעבר מהגטו למקלט ונדודים ממקום אחד למשנהו. אחותו נולדה בדצמבר 1944 במרתף ברחוב וסלני. לאחר שהופרד מאמו התגורר מיקלוש אצל סבתו.

אביו שב בשנת 1946 מהחזית הרוסית כשהוא חולה בשחפת ומת באוקטובר 1947. ממשפחתו של אביו, חמישה אחים ואחיות ובני משפחותיהם, כ-40 נפש, לא שרד איש. אמו כמעט איבדה את שפיותה לאחר שראתה במו עיניה נער ממפלגת צלב החץ דוקר בכידון יהודייה הרה ותינוקה צונח מבטנה ארצה.

לאחר המלחמה שבה המשפחה לדירתם הישנה ומצאה אותה ריקה. כל מה שהיה בה נבזז. אמו הייתה המפרנסת היחידה של המשפחה והיא שטיפלה במיקלוש, באחותו ובסבתם. בחגים הצטרכה המשפחה לתפילות בבית הכנסת שברחוב דוהני. ממשכורתה הצנועה, רק 400 פורינט בחודש, תרמה אמו שלושה פורינט למען הקהילה היהודית.

"סבתי הדליקה נרות בכל יום שישי, כיסתה את ראשה והתפללה. על השואה לא דיברנו באופן מפורש, אבל ידענו הכול. סבתא תמיד ייחלה לשובו של בנה האהוב. היא המשיכה לחכות לכולם עד יומה האחרון.

"שמותיהם של רבים מבני משפחתנו מופיעים על עץ הזיכרון בבית הכנסת שברחוב דוהני. הם נרצחו באושוויץ. מעולם לא הייתי שם. עכשיו, בגיל 83, אני מרגיש שאני חייב להיות במקום הזה. אשתי שאלה אותי למה דווקא עכשיו, אחרי כל כך הרבה הזדמנויות שהיו לי. אין לי תשובה. אני לא יכול להסביר את זה."

Montvai Attiláné (Veronika) (80)

Year of birth: 1945 | Place of birth: Hungary | Delegation: Hungary

Veronika's father was a forced laborer who was killed in January 1945, shortly before she was born. Her mother and grandparents survived the Budapest Ghetto, where they faced the threat of Arrow Cross members.

In mid winter, Veronika's pregnant mother joined others to clear rubble in hopes of avoiding harassment. Veronika was born prematurely on February 5, 1945. The doctor believed Veronika wouldn't survive, but her mother's instinct helped her to start eating despite her fragility.

After the war, the family returned to a one-room apartment on Nyár Street.

"We were poor, like almost everyone after the war. When my mother was taken to the Ghetto, she was only allowed to bring a small bundle of belongings. We had nothing—not even a jug—so we collected water in a glass jar." Remarkably, her aunt Manci, returned to her family from a concentration camp.

Manci frequently visited and shared her memories of the horrors they experienced.

"My mother asked her not to talk about these things in front of me, but my aunt firmly insisted, 'The child must know! She must hear everything!'"

Veronika absorbed these stories, which haunted her throughout her life.

Though not religious, Veronika carries a deep connection to her Jewish heritage. She has a photo of her mother wearing the yellow star and has passed copies on to her children and grandchildren. Veronika refrained from sharing much about their heritage until her children and grandchildren turned 18. Once they reached that age, she took them to significant sites, including the Dohány Street Synagogue, to share their family history. Her grandchildren embraced their heritage with joy and enthusiasm, expressing a desire to visit Israel until their plans were disrupted by COVID. Veronika reflects on how her mother didn't just save her but an entire family, forever influencing their legacy.

”
ורוניקה נולדה פגה.
הרופא שבדק אותה
לא האמין שתוכל
לשרוד, אך בזכות
החושים הטבעיים של
אמה הצליחה לינוק
ולהמשיך לחיות
-
Veronika was born
prematurely. The
doctor believed
Veronika wouldn't
survive, but her
mother's instinct
helped her to start
eating despite her
fragility

מונטווי אתילאן (ורוניקה) (80)

שנת לידה: 1945 | מקום לידה: הונגריה | משלחת: הונגריה

אביה של ורוניקה נלקח במלחמה בכפייה למחנה עבודה ושם נורה למוות בינואר 1945, זמן קצר לפני שנולדה. אמה וסבה שרדו בגטו בודפשט. יחד עם אחרים הסתתרו בחורף הקר בין הריסות הבתים כדי להתחמק מהתיקליות עם חברי המפלגה האנטישמית צלב החץ. ורוניקה נולדה פגה ב-5 בפברואר 1945. הרופא שבדק אותה לא האמין שתוכל לשרוד, אך בזכות החושים הטבעיים של אמה הצליחה לינוק ולהמשיך לחיות.

לאחר המלחמה שבה המשפחה לדירתה הקטנה שברחוב ניאר. "היינו עניים, כמו כולם כמעט. בזמן המלחמה אפשרו לאמא שלי להביא לגטו רק חבילה קטנה של חפצים, וכשהמלחמה הסתיימה לא היה לנו דבר. כדי לשתות נאלצנו למלא מים בצנצנת זכוכית."

דודתה מנצי, שבאורח פלא שרדה את זועעות מחנה הריכוז, שבה הביתה ושיתפה את המשפחה בזיכרונותיה. "אמי ביקשה ממנה שלא לדבר על הדברים האלה לידנו, אבל דודתי התעקשה ואמרה בנחרצות שהילדה חייבת לדעת. 'היא חייבת לשמוע הכול!'" ורוניקה ספגה את הסיפורים, שהמשיכו לרדוף אותה במשך כל חייה.

ורוניקה אינה דתייה, אך היא שומרת על קשר עמוק עם מורשתה היהודית. היא מחזיקה צילום של אמה נושאת את הטלאי הצהוב, והעבירה עותקים ממנה לילדיה ולנכדיה. ורוניקה נמנעה מלספר להם על המורשת שלה, אלא רק לאחר שמלאו להם 18 שנה. כשבגרו, לקחה אותם לאתרים חשובים ובהם בית הכנסת שברחוב דוהאני, כדי לשתף אותם בקורות המשפחה. נכדיה אימצו בשמחה ובתשוקה את המורשת של ורוניקה, והביעו רצון לבקר בישראל, תוכנית שנגדעה בשל מגפת הקורונה. ורוניקה מדגישה כל העת את מעשיה הנועזים של אמה, שפעלה באומץ להצלתה ולהצלת שאר בני המשפחה, מאצילה לנצח את השראתה על מורשתם.

Sándor Zeisler (92)

Year of birth: 1933 | Place of birth: Hungary | Delegation: Hungary

Born in Budapest in 1933, Sándor lived a typical childhood in the eighth district until age 11. "There were Friday night candle-lightings, cholent, and everything a Jewish household should have. On holidays, they took me to the synagogue." The anti-Jewish laws changed everything. Sándor's father was drafted into forced labor in 1942, and by 1944, Jews were marked with yellow stars and moved into designated houses.

On October 16, when Szálasi and the Arrow Cross seized power, they stormed their building, shooting randomly. "They shot two people in our building. One of them was my mother. They shot her dead. We were walking down the stairs with our hands up, and she collapsed in front of me. I had to step over her because the gendarmes were driving us forward with bayonets."

Sándor and his grandparents were taken to Tattersall, where thousands of Jews were gathered. They were eventually released and were allowed back home, but soon after, they were forced into the ghetto. Sándor's aunt placed him in a Jewish shelter where older boys disguised themselves as Arrow Cross members to retrieve their bedding from their homes.

As the situation worsened, they were discovered and forced into the ghetto at Sip Street. There, they witnessed unimaginable horrors—bodies stacked in courtyards and severed heads in the streets.

In February 1945, Soviet tanks crashed through the ghetto's wooden fence. Sándor ran to tell everyone, "The war is over!" To Sándor, the Russians were liberators.

"After the war, we were free, but my mother was gone, and life would never be the same. The struggle for survival continued, but my childhood had ended in that ghetto."

When my child was born, I wasn't married yet. So when I got a three-day leave, I quickly married my wife. And then life truly began."

”
הרוצחים ירו באמי
למוות. ירדנו במדרגות
בידיים מורמות, והיא
התמוטטה לרגליי.
נאלצתי לדרוך על
גופתה כי השוטרים
דחפו אותנו בכידונייהם
-
They shot her
dead. We were
walking down
the stairs with
our hands up. I
had to step over
her because the
gendarmes were
driving us forward
with bayonets
”

שנדור זייסלר (92)

שנת לידה: 1933 | מקום לידה: הונגריה | משלחת: הונגריה

שנדור נולד בבודפשט בשנת 1933 ועד גיל 11 זכה לילדות רגילה ברובע השמיני של העיר. "אני זוכר הדלקות נרות בליל שישי, חמין, וכל מה שצריך בבית יהודי. בחגים לקחו אותי לבית הכנסת."

החקיקה האנטישמית שינתה את הכול. בשנת 1942 גויס אביו של שנדור לעבודות כפייה, ובשנת 1944 נאלצו היהודים לשאת תלמי צהוב ולעקור מבתייהם לבתים שהוקצו להם. ב-16 באוקטובר, כשהגיעו שלשי וצוררי צלב החץ לשלטון, פרצו חברי המפלגה האנטישמית לבניין שבו התגוררו, ופתחו בירי אקראי. "הם ירו למוות בשניים מהאנשים שגרו בבניין שלנו. אחת מהם הייתה אמי. ירדנו במדרגות בידיים מורמות, והיא התמוטטה לרגליי. נאלצתי לדרוך על גופתה כי השוטרים דחפו אותנו בכידונייהם."

שנדור וסבו נלקחו לטאטרסל, שם רוכזו אלפי יהודים. בסופו של דבר הם שוחררו והורשו לחזור הביתה, אך מיד לאחר מכן נאלצו לעקור לגטו. דודתו של שנדור העבירה אותו למקלט של יהודים. הנערים הבוגרים שהיו שם התחזו לחברי צלב החץ כדי שיוכלו להביא מזרנים מבתייהם. מאוחר יותר התגלו הילדים ונכלאו ברחוב שיפ שבגטו, שם נאלצו להיות עדים למחזות זוועה של גופות שנערמות בחצרות וראשים שנערפו והתגלגלו ברחובות.

בפברואר 1945 נגחו טנקים סובייטיים בגדר העץ של הגטו. שנדור רץ להודיע לאחרים שהמלחמה נגמרה. מבחינתו, הרוסים היו המשחררים. "לאחר המלחמה היינו חופשיים, אך אמי כבר לא הייתה איתנו. החיים השתנו ללא היכר. ילדותי הסתיימה בגטו ומאבק ההישרדות שלי נמשך. כשבני נולד, עוד לא הייתי נשוי. כשקיבלתי חופשה של שלושה ימים, מיהרתי לשאת את בת זוגי לאישה ואז התחילו החיים האמיתיים שלי."

Herta Amir (92)

Year of birth: 1933 | Place of birth: Czechoslovakia
Delegation: L.A.

Herta was born in Košice, Czechoslovakia, on February 22, 1933.

In 1939, the Nazis invaded Czechoslovakia and stripped Jews of all their rights. Six-year-old Herta was expelled from school, and even her library card was taken away. This trauma sparked a lifelong commitment to education. She and her family spent much of the war in hiding, until they were captured in November 1944. Her father was sent to Auschwitz. Herta, her mother, and her older sister were taken to Bergen-Belsen. Miraculously, Herta was one of the few children to survive.

The family immigrated to the United States in 1947, settling in New York City with other relatives. Herta learned English and developed a love of mathematics in high school. She attended Queens College, and later Radcliffe, where she earned a master's degree in Economics. When the family moved to Los Angeles, she continued her doctoral studies at UCLA.

Herta reunited with Paul (Shmuel) Amir, whom she had known in childhood, during a visit to Israel. Paul had made Aliyah in 1946. He fought in the War of Independence and was a founding member of Kibbutz Yehi'am near Haifa. After a long-distance romance, they married in 1960.

Herta and Paul were a team. In life, in work, and in philanthropy. Together, they built a successful real estate development company. They supported educational and cultural institutions around the world, especially in the United States and Israel. Paul passed away in 2020. Herta continues their philanthropic work together with their two daughters

”
הרטה, אמה
ואחותה הבכירה
נשלחו לברגן-בלזן.
הרטה שרדה
שם בדרך נס,
אחת מהילדים
המעטים ששרדו
במחנה הנורא
-
Miraculously,
Herta was
one of the
few children
to survive
Bergen-Belsen
”

הרטה אמיר (92)

שנת לידה: 1933 | מקום לידה: צ'כוסלובקיה
משלחת: לוס אנג'לס

הרטה נולדה ב-22 בפברואר 1933 בקושיצה, צ'כוסלובקיה. בשנת 1939, לאחר שפולשו לארצה, שללו הנאצים מהיהודים את כל זכויותיהם. הרטה בת השש סולקה מבית הספר ונאלצה להיפרד גם מכרטיס הספרייה שלה. האירוע הטראומטי כנע בה קשות והצית בהרטה מחויבות עזה לחינוך ולהשכלה, שליוותה אותה במשך כל חייה.

הרטה ובני משפחתה הצליחו להסתתר במשך רוב שנות המלחמה, אך נתפסו בנובמבר 1944. אביה נשלח לאושוויץ. היא, אמה ואחותה הבכירה נשלחו לברגן-בלזן. הרטה שרדה שם בדרך נס, אחת מהילדים המעטים ששרדו במחנה הנורא.

בשנת 1947, לאחר המלחמה, היגרה המשפחה לארצות הברית והתיישבה בניו יורק לצד קרובי משפחה אחרים. הרטה למדה אנגלית ובבית הספר התיכון פיתחה אהבה למתמטיקה. היא למדה בקווינס קולג' ולאחר מכן לתואר שני בברדקליף. כשעברה עם משפחתה ללוס אנג'לס, השלימה את לימודיה לדוקטורט באוניברסיטת UCLA.

לאחר פרדה ארוכה פגשה הרטה את פול (שמואל) אמיר, שאותו הכירה בילדותה במהלך ביקור בישראל. פול עלה לארץ בשנת 1946. הוא נמנה עם מייסדי קיבוץ יחיעם ונלחם במלחמת העצמאות. כשהאוקיינוס מפריד ביניהם פיתחו השניים רומן ונישאו זה לזה בשנת 1960.

הרטה ופול היו צוות – בזוגיות, בקריירה ובפילנתרופיה. יחד הקימו חברת נדל"ן מצליחה ותמכו במסודות חינוך ותרבות ברחבי העולם, בעיקר בארצות הברית ובישראל. פול נפטר בשנת 2020 והרטה ממשיכה את מפעלם הפילנתרופי ביחד עם שתי בנותיהם

I remember

I am still alive and remember!

I remember the selections in Sered.

I remember the torture by the guards.

I remember the members of our family who were murdered.

I remember saying goodbye to my parents and brother.

I remember the faces of the starved prisoners/skeletons.

I remember prisoners who committed suicide on an electric fence,

I remember prisoners who collapsed on the death march and were shot
by the SS.

I remember prisoners who froze in open train cars.

I will not forget the fear and hunger.

We are the embers, who survived the great fire, in which six million
Jews were murdered

Naftali First

Number B-14026 Auschwitz

Number 120041 Buchenwald

Dear Survivors,

The 2025 International March of the Living is taking place as the world marks 80 years since the liberation of Europe from Nazi tyranny and the end of World War II.

After 80 years of your survival and resilience, we are blessed with the privilege to march together with each of you from Auschwitz I to Auschwitz II-Birkenau on this historic global gathering of 80 Holocaust survivors.

Among you are babies born in those days of both destruction and hope... boys and girls who were forced to become adults prematurely, often as the sole survivors of your family and friends. And yet, despite all these obstacles and more facing you, you rose up and built new lives, new families and new communities. Many of you were partners in the establishment and rebirth of the modern State of Israel, and for this the entire Jewish world remains eternally grateful.

You, dear friends, are living proof of the victory of the human spirit.

The March of the Living was born almost four decades ago as a tribute to memory and a salute to victory. Holocaust survivor Elie Wiesel z'l, himself a participant in several March of the Living programs said: "When you listen to a witness – you become a witness." The hundreds of thousands of alumni from around the world who have participated on the March of the Living since its inception in 1988 are proud to be "witnesses for the witnesses."

To you our heroes: We promise we will always remember. We promise we will continue to march. And we promise we will continue to honor you as we pass the torch of memory on to future generations.

AM YISRAEL CHAI.

The International March of the Living expresses its heartfelt gratitude to those who so graciously partnered with our organization to enable our honored survivors to participate at this momentous gathering. We thank you for your commitment to the success of this very special journey.

Revital Yakin Krakovsky, Eli Rubenstein, Ariana Heideman Tipograph,
Liz Panitch, Roni Ofarim, Meital Goren, Colin S. White
Editing: Yaacov Shkolnik | Design: Shelly Weinstein

The material contained in this publication has been edited and condensed for length and clarity purposes. We have striven to be accurate as possible, and apologize in advance for any inadvertent errors, which we will endeavour to correct upon notification.

Holocaust Survivors Delegation

International March of the Living 2025

80 Years Since Liberation

INTERNATIONAL *March* OF THE LIVING